

România literară

Apare săptămînal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor: Fundația România literară
Director general
Nicolae Manolescu

Coeditor: Editura Național
Redactor-șef
Violeta Borzea

5 - 11 septembrie 2001
(Anul XXXIV)

35

Interviurile
„României literare“

Dumitru Radu Popa despre șansele literaturii române

(pag. 12-13)

Apogeul creației lui FĂNUȘ NEAGU

(pag. 5)

Strada Eminescu din Islamabad

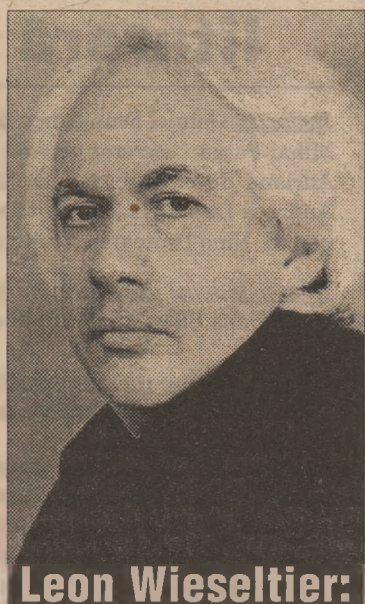
(pag. 3)

Documentație despre dinozauri

(pag. 14-15)

Bibliotecile virtuale

(pag. 22)

Leon Wieseltier:

KADDISH

(pag. 20-21)

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

O amintire

NU CRED să mai fi relatat împlinirea de mai jos care mi-a marcat adolescența. Am consemnat-o, imediat după ce s-a petrecut, într-un caiet care s-a rătăcit, dacă nu cumva a fost distrus de bunicul meu matern, din teama că va cădea în mâinile cui nu trebuie. O vreme caietul a stat ascuns în seiful din peretele camerei în care mă refugiam să citesc. E vorba de camera strămătușii mele, despre care am tot scris. N-am idee cum a ajuns acolo. Venind o dată pe neașteptate de la școală, am găsit camera răvășită de o curățenie generală. Ochii mi-au căzut pe o gaură din perete, exact în locul unde se afla de obicei fotografia înrămată a unui unchi al bunicii mele și al surorii ei, care se sinucisese din dragoste sau fiindcă avusese mari datorii la cărti. (Versiunea familiei era prima, cea reală, probabil, a doua.) Vedeam prima oară un seif. Înăuntru, alături de câteva acte de proprietate familială din secolul XIX, era caietul cu însemnările mele. Dîndu-și seama că l-am descoperit, bunicul, cred, a obligat-o pe strămătusa mea să-l ardă. E o ipoteză greu de dovedit azi, cînd toți protagoniștii sînt morți de mult, dar foarte plauzibilă.

Și, acum, iată împlinirea. În după-amiaza zilei de 14 august 1952, mama a venit la Rm. Vâlcea, unde fratele meu și cu mine ne aflam în vacanță, la bunici, ca să ne ia acasă, la Sibiu. Peste două săptămîni urma să înceapă școala. Am așteptat-o la gară, noi, copiii, și bunicul, de unde am urcat pe jos bulevardul, veseli, sporovăind, bucurîndu-ne de vara splendidă care se apropia de sfîrșit. Mama purta o rochie ușoară, cu flori mici și pastelate. Era o femeie încă fină, nu împlinise 43 de ani, spirituală, interesată de tot ce era în jur, care știa să se facă amuzantă. Mi-aduc aminte cum rîdeam toți patru în hohote (bunicul ceva mai rezervat) îndreptîndu-ne spre casă. Am uitat complet orele imediat următoare. Nu mai știu cum ne-am petrecut seara. Ne-am culcat, în orice caz, toți, în singura cameră care ne rămăsese (celelalte fuseseră ocupate de chiriași) din casa unde ne-am născut, mama și cu mine. Nu prea firziu, bănuiesc. În oraș erau deja restricții de lumină, din cauza capacității reduse a Centralei Electrice din Zăvoi.

Am fost treziți brusc, pe la trei sau patru dimineața, cînd nu se luminase de ziuă, de bătaie în ușile de la intrare. Erau două, una în față, care dădea spre scara principală, alta în spate, unde era un balcon de lemn care dădea spre curte. Bunicul și-a pus scurteica pe el, și-a tras, suflînd greu, pantofii în picioare și s-a dus să deschidă. Nu știu prin care ușă, poate prin amîndouă, au năvălit în holul mare cîț o cameră de la intrare și apoi în dormitor cinci persoane. Purtau uniformă cu petițe albastre a Securității. În picioare aveau cizme. Erau înarmați. Am auzit vocea unuia care-i citea bunicului, aflat încă pe hol, datele personale ale mamei din buletinul de identitate. Și l-am auzit pe bunicul îngăimînd: "Da, e aici". Năvala s-a produs o dată cu lectura buletinului. Stăteam în pat, în capul oaselor, și tremuram de emoție. Mama, nedumerită, pe urmă, speriată, a încercat să-i întrebe ce vor. În loc de răspuns, i s-a cerut pe un ton, care mi s-a părut groaznic de sever, să se îmbrace și să-i urmeze. Mama i-a rugat să stea cu fata la perete pînă se îmbracă. În mod curios, s-au executat. Îl văd și acum pe unul din securiști privind fotografiile de familie de pe unul din pereți. După mișcarea capului, îmi dădeam seama că, mirat de numărul lor, căuta să le "citească". Altul răsfoia o carte de pe noptiera bunicului. După ce s-a îmbrăcat, cu gesturi care-i trădau spaima, mama a cerut voie să meargă la toaletă. Era forma familiei de a trăi emoțiile. Toaleta din casă aparținînd chiriașilor din aripa respectivă, noi o foloseam pe cea din curte, una veche, țărănească, și care, într-un oraș încă fără canalizare, trebuia vidanjată periodic. Șeful echipei i-a ordonat unuia dintre ofițeri s-o însoțească pe mama. N-aveam nevoie de imaginație ca să-mi dau seama că mama va renunța și se va întoarce de la jumătatea drumului. Așa a și făcut. Ne-a sărutat, plîngînd, și dusă a fost împrejmuită de cei cinci ofițeri. Alți doi au stat în acest timp în curte. Bunicul a sărit din pat, s-a îmbrăcat într-o clipă, și a fugit după ei. Cînd am auzit mașinile demarînd, el era deja în curte. S-a înapoiat după o jumătate de oră. Era palid și abia vorbea. Reușise să vadă unde o duc pe mama. Chiar pe strada noastră, spre Episcopie, era intrarea din spate a securității și a miliției. Pe acolo au intrat mașinile. Reușise să afle și că datele de pe buletinul mamei, securiștii le aveau de la tata, arestat și el, în aceeași noapte, doar cu câteva ore mai devreme, la Sibiu. Cel puțin așa îi spusese, ferindu-se de ceilalți, unul dintre ofițeri. Adăugînd, cu voce și mai scăzută: "Nu vă alarmați. Li vom da drumul repede." Erau și printre securiști oameni de treabă, s-ar zice. Acel repede a însemnat aproape doi ani.

În fiecare seară de 14 august o sun la telefon pe mama. Indiferent unde mă află. Ea, care împlineste în toamnă 92 de ani, așteaptă acest telefon, devenit ritual, de o jumătate de secol (fără cîțiva ani) încoace.

CONTRAFORTde *Mircea Mihăiteș*

Un. "Mein Kampf" românesc?

ARE douăzeci și patru de ani și e membru în parlamentul României. Firește, din partea Partidului România Mare. Publică de mai multă vreme articole naționaliste, xenofobe, anti-semitice în cele mai deocheate reviste din țară — nu în ultimul rând, în "România Mare", revista șefului său, Corneliu Vadim Tudor. Se numește Vlad Hoge și cu toate că n-am auzit încă să se fi aflat în centrul vreunei acțiuni specifice instituției unde lucrează, iată că a ieșit din anonim. Deși ia bani serioși (inclusiv banii mei, modest contribuabil, dar totuși contribuabil!) pentru a-mi asigura o viață mai bună, dl. Hoge se străduie din răsputeri să mi-o facă imposibilă.

De ce? Pentru că articolele sale au adus țara, care e și a mea, pe buzele lumii. Iar suntem acuzați, în corpore, de xenofobie, antisemitism și barbarie. Acuzații motivabile până la ultima literă de culegere de articole pompos intitulată "Naționalistul". Nu mă întreb pe baza căror calități a ajuns dl. Hoge în parlament. Lucrurile sunt limpezi din acest punct de vedere: e normal ca partidul-revistă al lui Vadim Tudor să-și recruteze membrii dintre colaboratori! De altfel, cartea îl are pe copertă pe șeful partidului, îmbrăcat în unul din inconfundabilele sale costume albe. Pentru contrast, brunetul domn Hoge însuși ocupă planul al doilea, privind în depărtare peste umărul idolului. Să anticipeze aceasta fotografie o posibilă predare de ștafetă? Să-și fi pregătit Vadim Tudor succesorul? Nimic nu e exclus, dacă ne gândim că acest partid e dominat la vârf de-o tot mai degradată biologic gerontocultură.

Zarva creată în presă tinde să pună accentul pe-o chestiune colaterală: cum a fost posibil ca o astfel de carte să apară sub egida Academiei Române? Falsă problemă: ar fi trebuit să ne întrebăm: cum a fost posibil ca o astfel de carte să apară într-o țară europeană civilizată? Aduc în discuție sintagma de la urmă pentru că ea figurează chiar pe coperta volumului la menționarea editorului: "Centrul de istorie și civilizație europeană". Faptul că respectivul centru e condus de către peremistul Gheorghe Buzatu (imaginați-vă, vicepreședinte al Senatului!) arată cu limpezime ce înțelege România de azi prin "civilizație" și "europenitate".

Presă a intrat în alertă numai și numai pentru că în murdara afacere era implicată Academia Română. "Fără voie", susține președintele acesteia, Eugen Simion. Oare chiar fără voie? Să nu fi știut colegul ex-academicianului Bărlădeanu în ce ape se scaldă Gheorghe Buzatu? A avut dl. Simion curiozitatea să răsfoiască celelalte nouăzeci și una de titluri din colecția "prestigioasă" care l-a găzduit acum pe Vlad Hoge? Are habar șeful Academiei Române de lucrurile ce se petrec în parohia sa? De incompetența, delăsarea și reacționarismul emanate de filialele gras finanțate de la buget? Duhnind a mușcă și reinventând la nesfârșit roata, prea mulți dintre cei care mănâncă o pâine caldă sub zidurile întărite ale Academiei nu reprezintă nimic altceva decât triste rămășițe ale așa-zisei "culturi și civilizații comuniste".

Aceeași presă care ignoră seniorial dejectiile basculate de ani de zile și de "România Mare", și de "Europa" și de "Atac la persoană" s-a năpustit pe Academia Română, ca și cum acolo ar fi fost marea hibă. Academia Română are evident, vina ei imprescritibilă. Nu e suficient să-l reeditezi pe Creangă și să premiezi cutare nulitate slugarnică pentru a considera că ți-ai îndeplinit misiunea. Când în fruntea institutelor și filialelor academiei se află inși în

cel mai bun caz obscuri, când academia-standard e un bătrân pupincurist ceaușescian, evident că orice atac o găsește nepregătită.

Dar problema e, totuși, în alta parte. E mai puțin important că Gheorghe Buzatu se comportă la Institutul de la Iași ca pe propria moșie. Probabil că el nu face decât să reproducă modelul instituit chiar la centru. Important e că în România anulului 2001 aberația nu e percepută decât atunci când deversează. În fond, textele lui Vlad Hoge nu sunt inedite. Ele au circulat — și încă în tiraje substanțiale — în revistele de inspirație naționalist-șovină. De ce nu le-a dat nimeni nici o importanță? Ele treceau drept produse firești și era inevitabil să fie ridicate, mai devreme sau mai târziu, la rangul de exponențialitate pentru o întreaga societate. Gheorghe Buzatu n-a făcut decât să dea adăpost "academic" unor murdării pe care metabolismul românilor le-a integrat de mult. Dacă nu cumva a devenit chiar motorul cel mai important al identității naționale!

Crescut la școala liderului căruia a început să-i sufle deja în ceafă (insist asupra simbolisticii fotografiei de pe copertă!), evident că Vlad Hoge e, asemenea patronului său, un amestec de lașitate și virulență verbală. El nu se sfiește să amenințe cu închisoarea pe cei care-și vor spune părerea despre "opera" sa, dar dă speriat înapoi când e confruntat cu textele propriuzise: "N-am scris eu așa ceva! Eu doar am citat!" A citat, firește, din clasicii nazismului. Foarte bine. Dar a citat, cumva, pentru a-i combate? Sau pentru a pune în gura altora ceea ce nu are încă îndrăzneala să afirme, cum se spune, "cu propriile cuvinte"? Această sofistică a nemerniciei o fi ținând în partidul lui Vadim, dar ea nu ține în țările civilizate.

N-a trecut o săptămână de la dezvăluirea în presă a acestei foarte murdare afaceri și presa mondială, organizațiile internaționale pentru drepturile omului au arătat iarăși acuzator spre România iliesciană. Televiziunile — care continuă să vadă în Ion Antonescu un "salvator al patriei" și un "erou național" — tac chitic, aproape fără excepție. Într-adevăr, ce țară e asta? Pe de-o parte, minte de stinge că vrea spre Europa, că-și pune frânghia de gât dacă nu e primită în lumea civilizată, pe de alta, prin cea mai vizibilă (că prestigioasă nu-i pot spune!) instituție de cultură, Academia, lansează astfel de manifeste ale ororii, ale barbariei și violenței criminale. Pentru ca scârba să fie deplină, textele au fost tipărite la "Monitorul Oficial", adică exact în locul din care pornesc fariseicele legi de integrare europeană, jurămintele de democrație și toleranță ale noii pături de huliganici ce s-au înstăpânit peste România.

Felul în care Vadim Tudor s-a desolidarizat de ciracul său extremist e tipic pentru duplicitarismul politic al P.R.M.: speriat că s-ar putea s-o incurce rău, el dă un comunicat de condamnare, dar revista "România Mare" elogiază bombastic producția hogiotă ("hoge", notează DEX-ul, este "preot sau dascăl la mahomedani" — asta doar așa, pentru hazul de-a arăta pe mâinile cui a intrat "naționalismul" în "multimilenară" Românie!). Sunt curios ce va decide dl. Simion în legătură cu subalternul său, Gheorghe Buzatu. Acesta nu numai că a oferit sigla instituției unor texte în care evreii și țigani sunt puși la zid, dar a și prefațat elogios elucubrațiile acestui "alb-român-creștin-naționalist", după cum se autodefineste. Iar după ce-l va da afară din funcție pe Buzatu, dl. Simion ne-ar impresiona plăcut dacă și-ar depune propria demisie.

POST-RESTANTde *Constanța Buzea*

ULTIMA paranteză din *aduce-re*, cu acei cai înalți și triști rostogolind cu dinții vipere, dar și *remediul*: "copac cu grauri/ și printesă/ după sticla fururie de geam/ pulsând/ asemeni unui vechi ventricul celt/ apoi moartea/ și/ tu" ating, din tot ce mi-ați trimis, nivelul ideal. Alte sugestii culturale, idei tentante dar greu de apropiat dacă substanța biografiei nu le oferă spațiu și nu intră în rezonanță cu ele. Lepădarea cea de trei ori, copilul irod, prezența îngerului — susținându-te cu atenție la prima ta încercare de a zbura —, mușcarea din mărul oprit în simultaneitate și similitudine cu sărutul în oglindă, iertarea cea de șaptezeci de ori câte șapte cu care ești dator greșiiilor tăi — sunt, îmi place să cred, panta dificilă pe care cu mare folos o veți urca de la *a ști* la *a fi*. Ușor de presupus scopul întrebării referitoare la vârsta debutului în volum. 22 de ani, în 1963, după un antrenament lent și spectaculos de vreo șase ani de la debutul în revistă. (*Daniela Rusu, Siret*) ☒ Deocamdată versificați, și fenomenul mi se pare aproape normal. La 15 ani descoperiți o publicație literară în care ați dori să vă vedeți apărut numele. O revistă care reprezintă pentru dvs., și vă dați seama brusc, poate prea brusc, de aceasta, citez din scrisoare: "o adevărată lumină în tunelul visurilor mele". Va folosesc metafora cu scopul precis de a vă face să înțelegeți că ceea ce se vede până în zare, acolo unde se presupune a fi lumina de la capătul tunelului, sunt presărate doar câteva exerciții sută la sută școlarești, de o veritabilă candoare productivă ce nu depășește nivelul acestor versuri: "Pentru că m-ai crescut, mami-ca mea,/ Ți-ai asumat soarta grea,/ Un ghiocel, special, îți daruiesc/ Doar pentru că te iubesc". Încheiați cu cuvintele: "Sperând că veți reflecta asupra dorinței mele arzătoare", va încredințez că am făcut-o și, considerând că liniștea dvs. e mai de preț decât orice altceva în acest ceas adolescentin avid de vis și insetat de autocunoaștere, vă indemn să vă calmați, să citiți enorm pentru a fi pregătită a vă da singură, la momentul potrivit, nota de trecere talentului acum timid, în contul căruia vă faceți visuri exagerate care prin neîmplinire vă vor stresa. Transcriu cele câteva strofe ale *Stress-ului*, care poate funcționa ca un program minimal și naiv formulat, de rezistență la acizii decepției: "Poate va mai încolți o șansă,/ Căci o stea pe boltă a răsărit,/ Dar lupta vine în avalanșă/ Și greul cel dintâi abia-a sosit.// Pesimismul învinge gândul bun,/ Iar încordarea este prea mare,/ Timpul liber devine un străbun/ Și cartea pune grele hotare.// Dar poate-așa m-a sortit destinul,/ Căci slovele din carte le ador/ Și poate acesta îmi este scopul,/ Cel pentru care am trăit și mor". Nu este greu de ghicit *scopul*=publicare. Cât despre adorația pentru slovele *cărții* care afirmați că vă pune grele hotare, eu cred că, dimpotrivă, ea va vă oferi toate cheile de care aveți și veți avea mereu nevoie pentru a supraviețui. (*Angela Stamate, Scundu-Drăgașani*) ☒ Stimate domn, fără să doresc a vă contraria în vreun fel, vă aduc la cunoștință, spre liniștire, că am primit, printre mereu nesecatele cantități de manuscrise de versuri și proză, și fragmentele dvs. de roman, fragmente care, așa cum cu amabilitate spuneți, fac parte dintr-un volum imens de proză scrisă de-a lungul multor ani". Dumneavoastră sunteți în imposibilitate să vi le tipăriți la vreo editură particulară care v-ar cere să finanțați totul, iar nouă ne este de-a dreptul imposibil să publicăm în revistă tot ceea ce cu drag și cu încredere ni se oferă. Dezolarea ne impresionează sufletele într-un mod greu de descris. Dacă se va ivi vreo posibilitate, bineînțeles că locul care se va face în revistă, pentru proză, vi-l vom oferi. (*Gheorghe P. Oprisan, Constanța*) ☒ Nu mă lamuresc cum vine povestea cu verbul care vi se pare *indecisibil*, și am îndoieli și asupra corectitudinii sintagmei *enorm de sferic*. Transcriu un scurt poem, dedicat lui Martin Heidegger, intitulat *De dincolo*, și la care am avut, vă mărturisesc, dificultăți de înțelegere. Cer să fiu scuzată, poate că greșesc, dar poate că nu greșesc deloc. Față de limba română avem cu toții obligații morale. Am rugămintea ca dvs. să încercați să-mi traduceți din ne-românește în românește acest nevinovat text: "ca nefiind -/ ascunsele/ arii își/ tind:// în semne:/ captive,/ simbolic prezența-și/ deschid// murind, în trupuri,/ ascunsele viață/ își tind." Va rog, deci, dați-mi o mână de ajutor, explicați-mi, oferiți-mi un capetele de cheie. Părerea mea că dedicația nu vă justifică prestația, pe care de altfel o semnați liniștit, nu ca pe o mimare a unui stil căruia nu-i stăpâniți secretele. Poemul *Magister ludi*, dedicat lui Blaga, este, în schimb, corect, convingător și chiar frumos: "Până să/ făptuiesc,/ cineva,/ cu gesturi demonstrative,/ coboară lumina/ și se retrage/ în spatele lucrurilor.// Eu?// Voi rămâne cu/ mine". (Anvelopa rătăcindu-se, iar textele nefiind semnate și în interior, autorul va trebui să se recunoască, de data aceasta, numai cu ajutorul versurilor citate.)

România literară

Director:
Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanța Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Marina Constantinescu (teatru), Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Nina Pruteanu, Ecaterina Ionescu, Simona Galățchi (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Köln).

Tehnoredactare computerizată: Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan, Ionela Stanciu. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administratia: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Corneliu Ionescu (difuzare, tel. 650.33.69.), Mihai Minulescu.

e-mail: romlit@romlit.ro

http://www.romlit.ro

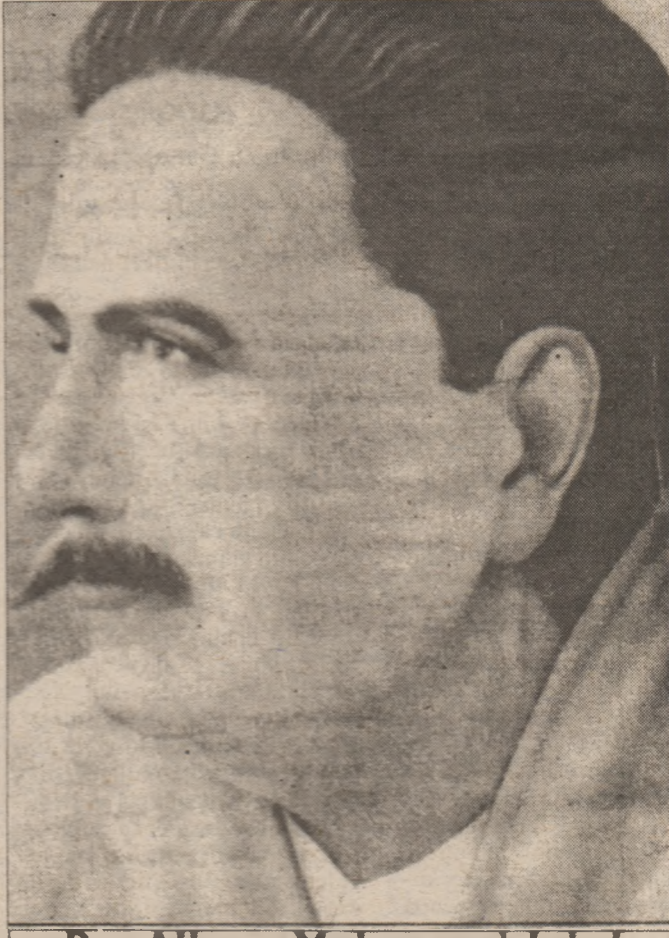
Revista „România literară” este editată de Fundația „România literară” cu sprijin de la Uniunea Scriitorilor din România și Ministerul Culturii și cultelor.

Coeditor: Editura Național - Director general: Dan Chiriac

Strada Eminescu din Islamabad

Mr. Mihai Eminescu
Great Philosopher,
thinker, Poet and Scholar of
Romania

Dr. Allama Mohammad Iqbal
Great Philosopher,
thinker, poet and Scholar of
Islamic Republic of Pakistan

LA COPENHAGA a fost pusă la dispoziția publicului o nouă sală de concerte. Dar nu oricum, ci cu fast. Pentru a marca evenimentul, danezii l-au invitat să dirijeze concertul inaugural pe un cunoscut dirijor din România, Răzvan Cernat. De ce tocmai din România? Pentru că la Copenhaga suntem reprezentați de un ambasador care știe ce importanța are mesajul cultural în relațiile dintre două state: Grete Tartler.

Grete Tartler se numără însă printre puținele excepții. Tot mai mulți diplomați și, în mod surprinzător, tot mai mulți oameni de cultură desconsideră cultura ca instrument al diplomației. Cu un cinism ieftin, ei iau în considerare exclusiv puterea economică și situația geopolitică atunci când evaluează raporturile internaționale. Procedează astfel pentru că maimuțesc - de altfel, fără să-l înțeleagă - spiritul practic american. Și pentru că n-au avut niciodată o reprezentare clară a culturii, pe care o consideră în mod eronat o îndeletnicire secundară și facultativă, elitistă, inefficientă și căzută în desuetudine.

Cultura constituie însă o ofertă cu nimic mai prejos, din punct de vedere diplomatic, decât produsele alimentare sau armamentul, informația științifică sau securitatea regională. În plus, ea este o marfă miraculoasă: exportată, rămâne și în țara de origine. Dacă vindem bine poezia lui Nichita Stănescu în Japonia, aceasta nu înseamnă că poezia lui Nichita Stănescu va lipsi din România.

Merită întreaga noastră admirație reprezentanții României în străinătate

care care fac din cultura română un mijloc de acreditare a țării în conștiința lumii. Este nu numai o dovadă de devotament față de România, ci și una de inteligență. Mutând discuția din plan economic sau militar în plan cultural, ei nu mai au motive să sufere de vreun complex de inferioritate.

În mod inteligent a procedat Elena Ștefciuc când a determinat, prin demersurile ei, amplasarea unui bust al lui Eminescu într-o piață publică din Montreal, în Canada, piață care a primit numele poetului. În mod inteligent a procedat Eugen Șerbanescu când, în calitate de consul general al României la New-York, a contribuit la solidarizarea membrilor comunității românești din marele oraș american prin convocarea lor sistematică în spațiul culturii.

Cele mai recente vești bune vin din îndepărtatul Islamabad. Ambasador al României în Pakistan este Emil Ghițulescu, care ne-a atras atenția cu ani în urmă, în 1979, publicând o monografie consacrată lui Alecsandri, remarcabilă prin competența filologică a autorului, prin spiritul său critic și printr-un talent literar folosit discret. Același Emil Ghițulescu este prezent acum în librăriile din Pakistan cu o carte de mare succes, *Dialogue Between Civilizations*, în care face o paralelă între poetul pakistanez Allama Iqbal și Mihai Eminescu. Allama Iqbal n-a fost cu strictete contemporan cu poetul român (a trăit între 1867-1938), dar îi seamănă în multe privințe (inclusiv fizionomic, după cum reiese din fotografiile preluate din presa pakistaneză și reproduse în această pagină a *României literare*).

A fost și el poet și filosof, a studiat în Vestul Europei și s-a repatriat pentru a fi de folos culturii țării lui (însăși ideea creării unei țări distincte, Pakistan, îi aparține).

Lansarea cărții s-a bucurat de succes la Islamabad. Au participat ministrul de Externe al țării-gazdă, șefii misiunilor diplomatice a numeroase alte țării, ca și importanți oameni de afaceri. Emil Ghițulescu a făcut propunerea ca o stradă din Islamabad să poarte numele Mihai Eminescu, iar o stradă din București să fie numită Allama Iqbal. Autoritățile pakistaneze agreează

această propunere. Ambasadorul român așteaptă acum un răspuns în această privință și din partea lui Traian Băsescu, răspuns care, teoretic, nu poate fi decât afirmativ.

Am avut prilejul să stau de vorbă cu Emil Ghițulescu și l-am întrebat, cu o ironie mecanică, dacă schimburile comerciale dintre România și Pakistan au crescut în urma acestui eveniment cultural de răsunet. Spre surprinderea mea, ambasadorul român a răspuns: "Da, au crescut. Pakistanezii sunt foarte sensibili la acest mod de a dialoga. România a devenit interesantă pentru diferiți oameni de afaceri pakistanezi și datorită descoperirii pe care au făcut-o, citind cartea, că există similitudini între Mihai Eminescu și Allama Iqbal, poet pentru care ei au un adevărat cult."

Emil Ghițulescu nu este la prima lui întreprindere de acest fel. Succese similare a reușit în anii precedenți în Uruguay și, în continuare, în Filipine, pretutindeni unde a ajuns ca diplomat de carieră, demonstrând practic că nu există țară nereceptivă la mesajul cultural.

Ar fi păcat să ignorăm - sau să minimalizăm, de pe poziția unui realism politic învățat din pliantele uitate pe băncile din sălile de conferințe de la ONU - această minunată posibilitate pe care cultura o oferă diplomației. Dacă răsfoim istoria diplomației românești în paralel cu istoria culturii românești, descoperim numeroase interfețe: Vasile Alecsandri - ministru al României la Paris, între 1885-1890, Duiliu Zamfirescu - membru al legăției române la Roma, apoi la Atena, Bruxelles și din nou la Roma, în perioada 1888-1906, Lucian Blaga, atașat de presă și consilier la legățiile României din Varșovia, 1926, Praga, 1927, Berna, 1928-1932 și 1937-1938, Viena, 1932-1937, apoi ministru plenipotențiar la Lisabona, 1938-1939, Aron Cotruș - reprezentant al presei românești la Roma, 1919-1920, Milano, 1930, Varșovia, 1930-1937, Madrid și Lisabona, 1938-1939, Ștefan Baciu - atașat de presă la Berna - 1946, Alexandru Paleologu, ambasador al României la Paris, 1990-1991, Andrei Pleșu, ministru de Externe, 1997-1999... Sunt numai câteva exemple.

Într-o țară aflată la multe mii de kilometri de noi, în sudul Asiei, într-un oraș care pentru incultura noastră visătoare pare desprins dintr-un basm oriental, o stradă va purta numele lui Mihai Eminescu. Nu este un fapt oarecare. Dacă avem răbdare și reflectăm mai mult asupra lui, s-ar putea să mai renunțăm la unele dintre prejudecățile pe care le profesăm cu aplomb.

Alex. Ștefănescu

Articolul, reprodus, din presa pakistaneză, se referă la cartea lui Emil Ghițulescu. Știm că foarte puțini dintre cititorii *României literare* cunosc limba urdu, dar am facsimilat acest text pentru că măcar evocă o cultură încă insuficient cunoscută la noi.

LECTURI LA ZI

de Cabrinel Popa

Baudolino, păsările roq și pădurea narativă

ÎN CIUDA celor aproape șase sute de pagini, cel mai recent roman al lui Umberto Eco se citește pe nerăsuflăte. Evident acest lucru nu înseamnă că ne aflăm în fața unei cărți facile, dimpotrivă. La sfârșitul lecturii persista impresia vag neliniștitoare că ți-ar fi putut scăpa ceva esențial, că dincolo de desfășurarea rapidă a evenimentelor senzaționale se ascunde un sens mai adinc, po-

te de aceea cititorul este și tentat să reia anumite pasaje, pagini, uneori capitole întregi, să mai zăbovească un timp în pădurea narativă, rătăcind pe urmele lui Baudolino în ținuturi imaginare pline de un farmec exotic, de-a lungul unor hărți trasate din loc în loc la propriu, cu o stingăcie studiată (p. 89, p. 361 etc.), în regatul ficțiunii fără limite.

Deși în mai mică măsură ezoteric decât *Numele trandafirului* sau *Pendulul lui Foucault*, *Baudolino* este construit, ca și acestea pe mai multe planuri, înglobează mai multe niveluri de semnificație, reciclează o cantitate însemnată de clișee narrative, se bazează pe o informație mitologică, istorică și teologică demnă de invidiat, pe scurt îndeplinește toate condițiile pentru a deveni un *best-seller*, fără a dispărea nici publicului cultivat, fie acesta oricât de elitist. Scriitorul italian știe exact cum să întrețină suspansul, dozează cu grijă elementele de senzațional și mostrele de erudiție, adoptă mecanismele literaturii de consum, dar face din când în când cu ochiul cititorului avizat, știe să fie amuzant sau grav, după împrejurări. Când (re)construiește – ca și Calvino în *Cavalerul inexistent* – atmosfera Evului Mediu, este atent mai cu seamă la detalii, la mica istorie, la ceea ce se întâmplă în culise. În timpul incendiului Bizanțului, de pildă, îl preocupă descrierea în detaliu a preparatelor culinare servite lui Nicetas, căruia Baudolino îi istorisește între timp peripeții ieșite din comun. În paranteză fie spus, catastrofele, in-

cendiile, epidemiile stimulează apetitul narativ (să ne gândim, de pildă, la *Decameronul* lui Boccaccio), astfel de situații limită fiind adeseori alese ca pretexte pentru declanșarea resorturilor imaginative. Și tot ceea ce poate constitui pretext pentru punerea în funcțiune a mecanismelor fabulației este tematizat, parodic sau doar cu ironie blindă, de un prozator hiperlucid, conștient pe deplin de procedeele pe care le folosește. Iar lucrurile nici nu ar putea sta altfel dacă ne gândim că avem de-a face cu un romanțier-semiotician, profesor de teorie literară, abil cunoscător al modului în care funcționează mecanismele de producere și de receptare a literaturii, capabil să probeze demonstrativ orice rețetă narativă.

În *Baudolino*, rețeta ar fi aceea a romanului picaresc și a basmului, condimentată evident, cu ingrediente ce țin de "bucătăria" romanului postmodern. Acțiunea este plasată în secolul al doisprezecelea p. Ch., când împărat al "sacruului imperiu romano-german" era Frederic Barbarossa, protectorul și tatăl adoptiv al lui Baudolino. Expedițiile împăratului împotriva orașelor italiene, cruciadele, divergențele cu papalitatea, ocupă un spațiu extins în carte, dar și mai numeroase sînt întâmplările fabuloase (ai căror protagoniști – Baudolino și năstrușnica sa suită – rivalizează cu eroii de basm); călătoria acestora spre împărăția preotului Ioan, de pildă, pare desprinsă din cele 1001 de nopți ale Șeherezadei, iar căutarea Graalului ne trimite cu gândul la regele Arthur, la Merlin și la legendele cavalerilor Mesei Rotunde. Povestea lui Baudolino abundă, de asemenea, în descrieri de ființe fabuloase, coborâte parcă din bestiariile medievale (vasiliscul, cinocefalii, păsările roq, Fenixul, blemii, ypatiile, aspidelile ș.a.m.d.) și de locuri ciudate (pădurile Abhaziei, Sambatonul, regatul Pndapetzim, insula lui Aloadin), evenimentele sînt și ele ieșite din comun (evadarea cu ajutorul uriașelor păsări roq, "vehicule" ce rezolvă problema distanțelor colosale, coboriri în subterane misterioase, ritualuri de magie desfășurate în cripte întunecate, traversarea unor păduri pline de primejdii), iar eroul-narator nu este nici el mai prejos. Baudolino, amestec ingenios de Odysseu și baron Münchhausen, se confundă, de la un anumit punct cu istoria sa și, *à la rigueur*, cu ficțiunea însăși, reușind să-i trezească cititorului – mai mult sau mai puțin inocent – nostalgia primelor lecturi...

Reînvierea lui Don Juan

OCARTE consacrată lui Don Juan constituie, aproape întotdeauna, o provocare. Motivul donjuanesc, așa cum este tratat de Gonzalo Torrente Ballester în romanul său apărut cu puțin timp în urmă în traducere

Gonzalo Torrente Ballester – *Don Juan*, traducere, prefață și note de Mianda Cioba, Editura Univers, București, 2000, 407 pagini, preț nementionat.

românească la Editura Univers, dezvăluie încă o dată forța regeneratoare, (și generatoare de sens) a mitului, și în același timp probează talentul unui prozator de primă mână, care știe să impună o perspectivă inedită, seducătoare și incitantă, asupra unui subiect vechi de când lumea. Eroul scriitorului spaniol nu este un don juan oarecare, ci chiar Don Juan Tenorio, care se ivește pe neașteptate în Parisul secolului XX, precum misteriosul consultant al lui Bulgakov în Moscova din perioada Massolitului. Și, întocmai ca Woland, nu este singur, ci întovărașit de un servitor excentric, pe nume Leporello, valet și bufon deopotrivă, expert în teologie și în ghicitul gândurilor, nimeni altul decît diavolul în persoană. Cum este și firesc, o atare apariție nu rămîne fără consecințe, succesiunea evenimentelor antrenîndu-l pe narator (un literat spaniol, în vizită la Paris), într-un amalgam de înscenări halucinante (în genul celor din romanele lui Fowells), timp în care este pus la curent cu istoria excepțională a lui Don Juan Tenorio și se îndrăgostește de una dintre cele mai recente victime ale acestuia, frumoasa Sonja Nazaroff. Partea cea mai extinsă a romanului este însă cea consacrată refigurării destinului mitic excepțional al lui Don Juan, într-o construcție epică de mare amplitudine, desfășurată pe mai multe planuri temporale, alternînd registrele și modurile de expunere, pendulînd în permanență între "realismul cel mai riguros și tot ceea ce înseamnă contrariul lui". Întoarcerile în trecut, cu predilecție în Spania secolului al XVII-lea, constituie pentru romanțier un prilej cum nu se poate mai nimerit de a traversa, selectiv și sintetic, întreaga istorie a motivului literar, de a reactualiza, cu alte cuvinte, contextul cultural originar al mitului donjuanesc. Îi vom lăsa cititorului plăcerea de a parcurge singur istoria anecdotică a experiențelor erotice ale seducătorului din Sevilla, nu înainte de a preciza încă o dată că romanul lui Torrente Ballester este departe de a se rezuma numai la atît. Căci un loc aparte ocupă în această nouă interpretare a venerabilului motiv, problematica filozofică, resuscitarea conflictului baroc dintre predestinare și liberul arbitru, dintre determinare și libertate, chestiunea autonomiei individului în raport

cu Dumnezeu, cu diavolul, cu propriul destin... Din acest punct de vedere o cheie de lectură cit se poate de utilă ne oferă autorul însuși în moto-ul din *Jurnalul* lui Hugo, ales, după cit ne dăm seama, deloc întâmplător: "Binecuvîntată fie Providența care i-a dăruit fiecărui jucăria potrivită, păpușa – copilului, pe copil – femeii, pe femeie – bărbatului și pe bărbat, diavolului!"

Secretul Marici Leonidovna...

ÎNVIEREA lui Mozart este o mică bijuterie epică pe care, la sfârșitul lecturii recenzentul se simte tentat, în loc de orice alt comentariu, să o citeze în întregime. Am avea, probabil, de-a face cu o nouă povestire, ceva în genul lui *Don Quijote* al lui Pierre Menard, cu o scriere complet diferită de cea a Ninei Berberova, căreia, întâmplător, i-ar coincide rînd cu rînd. Cum spațiul nu ne permite satisfacerea unui asemenea capriciu, ne vom mulțumi să remarcăm faptul că peste tot, în fiecare paragraf, în fiecare rînd, în replicile personajelor ca și în pasajele auctoriale vibrează aceea melancolie reținută, aceeași nostalgie a fericirii niciodată întîlnite din piesele și nuvelele lui Cehov. Nu întâmplător autoarea *Cărții fericirii* plasează acțiunea povestirii în anul 1940, așadar în plin război, și nu întâmplător Maria Leonidovna Suškova, eroina cărții, este o femeie căsătorită, cu un copil vitreg bolnav, o persoană care nu mai așteaptă nimic de la viață. Dar într-o seară de iunie, la un conac din apropierea Parisului, în timpul unui ciudat joc de societate, cînd fiecare dintre cei prezenți încearcă să răspundă la întrebarea pe cine ar învia dacă i s-ar oferi această posibilitate, Maria Leonidovna se gîndește în tăcere la Mozart. Nu spune nimic nimănui, dar se gîndește cu intensitate; pentru ea Mozart e o dorință, una frumoasă care ține loc de ideal și de speranță. "Mozart, firește, cine altul decît Mozart", își repetă în gînd eroina. "Din fericire nu mai sînt așa de tînră, iar dorința mea nu mai are nimic rușinos. Ar rămîne cu noi pînă spre dimineață, ar cînta la pian, am sta de vorbă. Toți ar veni să-l vadă și să-l asculte, grădinarul vecinilor cu nevastă-sa, și poștașul, și băca-

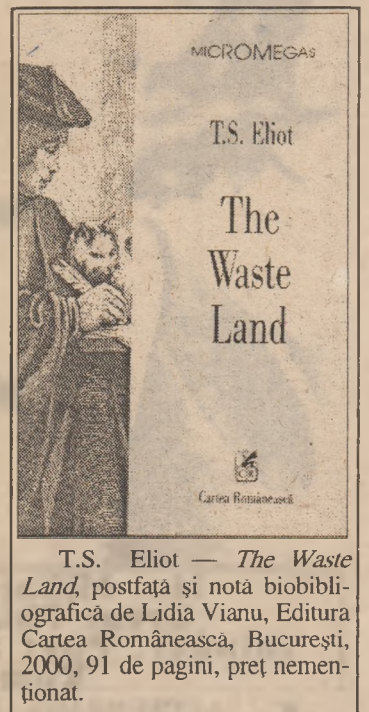

Nina Berberova – *Învierea lui Mozart*, traducere de Brîndușa Prelipceanu, Editura Humanitas, București, 2001, 65 de pagini, preț nementionat (în librării, 39.000 de lei).

nul cu familia, și șeful de gară..." Și cum dorințele se mai împlinesc din cînd în cînd, nu după multă vreme un drumet palid și slab, cu nasul proeminent și părul în neorinduală, îmbrăcat cu haine de căpătat, dar avînd mîinile foarte fine se oprește la conacul Mariei Leonidovna și cere găzduire...

The Waste Land în traducere românească

APĂRUTĂ cu puțin timp în urmă la Editura Cartea Românească, ediția bilingvă a celebrului poem al lui T.S. Eliot, *The Waste Land* (*Tărîmul pustiu*), reuneste, într-un volum elegant și ușor de manevrat, traduceri făcute de-a lungul

timpului de Ion Pillat și Aurel Covaci, precedate, bineînțeles, de textul în limba engleză. Deși de la data primei apariții (1922) au curs multe valuri de cerneală, sensurile *Tărîmului pustiu* nu au putut fi epuizate vreodată. Așadar cîteva precizări mai trebuie făcute, cu atît mai mult cu cît poemul cel mai straniu și cel mai comentat din întreaga lirică a secolului XX se află acum în spațiul unei culturi mai puțin familiarizate cu poezia anglo-saxonă și în fața unei noi generații de cititori. Mai întîi de toate nu putem să nu remarcăm faptul că *The Waste Land* este și astăzi cit se poate de actual. Modul în care autorul amestecă lirismul, narrațiunea, drama, eseul, anticipînd gustul pentru hibridizarea genurilor, atît de des invocat de postmoderni, apetența pentru pastașă și parodie, folosirea, cu eleganță a intertextului (citatele din *Upanișade*, din Wagner, Baudelaire, Nerval, Shakespeare etc., se integrează perfect în ansamblul poemului eliotian), tehnica – atît de dragă poeților mai noi – a colajului și structura episodică creează, paradoxal, impresia de coerență, la un nivel superior, datorită extraordinarei forțe unificatoare a unei sensibilități febrile. Pe bună dreptate, în 1965, Ezra Pound scria în *Sewanee Review*: "Nu pot decît să repet, cu insistența de acum cincizeci de ani: CITIȚI-L."

Apogeul creației lui Fănuș Neagu

A *MANTUL Mării Doamne Dracula* este apogeul creației lui Fănuș Neagu. Scriitorul a reușit aici să desăvârșască descompunerea propriei literaturi pînă la a ne servi un cadavru estetic devorat de viermii hidosi ai celei mai totale lipse de autocontrol pe care am întîlnit-o în literatura română actuală. În plus, această carte vine să adîncească în sens blagian un mare mister al criticii române postbelice: de ce a fost și mai este considerat Fănuș Neagu un mare scriitor? Din 1967, de la volumul de nuvele *Vara buimacă*, toată lumea pare să fi fost în așteptarea marilor romane ale acestui scriitor. Între timp au apărut *Îngerul a strigat* (1968), *Scaunul singuratății* (1987) și mai ales extraordinarul de aplaudat *Frumoșii nebuni ai marilor orașe* (1976). Ici colo, cîteva semnale că aceste romane n-ar fi de fapt ceea ce se aștepta, cîteva observații de bun-simț (Monica Lovinescu și Ion Negoițescu), iar la polul opus, laude dintre cele mai înalte. Eugen Simion e printre cei mai neclintii întru admirație.

Dacă ar fi fost de găsit în acest ultim roman semnat Fănuș Neagu cea mai mică urmă de luciditate auctorială sau vreo cît de palidă auto-ironie, poate ar fi fost posibil să ajungem la concluzia că în mod deliberat, suprarealist, avangardist, scriitorul își aruncă în aer propriile premise. Cartea arată în mod evident cum tot ce s-a spus laudativ despre acest autor a fost spus cumva în pofida textelor sale. Acestea nu conțin în mod concret decît semnale, virtualități a ceea ce acest scriitor ar fi putut să producă dacă... dacă ar fi avut un dram de autocontrol fără de care un car de talent nu înseamnă nimic.

„Lumea fănușiană“ (E. Simion) nu există pentru că nu are nimic care s-o individualizeze, e doar oglinda felului în care bucățica de moștenire mătăină pe care autorul și-o arogă a fost călcată în picioare grosolan. Nu rămîne din ea decît o schemă vagă, în tușe tremurate, caricaturi ale personajelor din *Craii...*, goana după o atmosferă ce se vrea creată pe principiul cantității, cînd tocmai calitatea, precizia dozajului sînt cheia.

Pitorescul se transformă în obscenitate stilistică. O verbozitate aiuritoare, metafore aruncate cu toptanul în ochii vertiginos oboșiți ai cititorului. Hecatombe de adjective și substantive care, luate separat, sînt dintre cele mai banale, conțin cele mai simple clișee

despre *grinduri, lacuri, iezere și privaturi*, iar luate împreună, alcătuiesc *paisprezece mii de hectare* de destrăbălare lingvistică.

Publicul larg e sfidat prin cele mai gratuite alambicări ale unui discurs narativ brownian, haotic nu din vreo intenție a autorului, ci ca rezultat al imposibilității de a stăpîni revărsarea viscerală de personaje și acțiuni aduse în lume fără nici o noimă.

Prostul gust nu vine din materia cu care scriitorul s-a hotărît să lucreze, cititorul român de azi nu se sperie de curve, blasfemii, de cuplul Ceaușescu sau de securiști libidinoși, ba chiar așteaptă cu nerăbdare romanele care să folosească această faună care a fost sau este una reală; problema e că ieftinătatea suportabilă a unei astfel de lumi e însoțită insuportabil de o concepție rudimentară asupra literaturii. Ceea ce e deja prea mult.

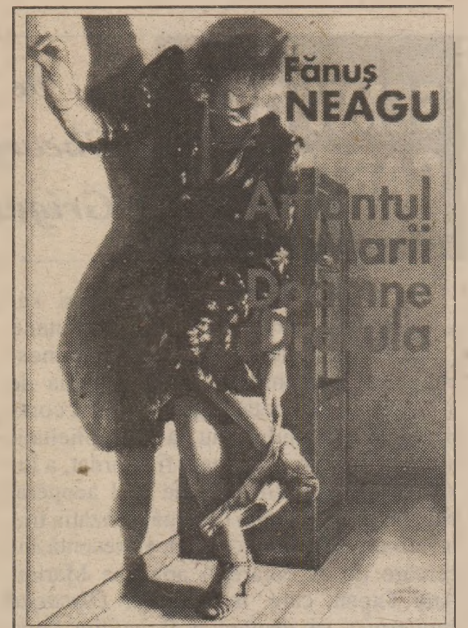
Să începem cu ceea ce a fost cel mai des invocat ca marcă a acestui autor: lumea sudică. De aici, comparații aiuritoare: cu Ștefan Bănulescu sau Panait Istrati. E într-adevăr vorba în tot ce a scris Fănuș Neagu despre un cosmopolitism dunărean care a făcut faima multor scriitori de la noi, în România sau în afară. Dar se știe că nu materialul face faima, ci atitudinea față de el. Fănuș Neagu se comportă hulpav față de această mină de aur pe care o reprezintă Brăila natală. Pe de-o parte, îi degustă și îi exploatează mitul, pe de altă parte, are ambiții naturaliste. Prin felul în care scrie, atît de căutat metaforic, redundant, amețitor metaforic, scriitorul ar parea că aspiră la parabolicul bănulescian. Dropia enigmatică îi bîntuie imaginația. Pe de altă parte, ar vrea să spună lucrurilor pe nume, să vorbească limba necenzurată a cherhanalelor, să vadă cu ochii larg deschiși, cam în felul lui Panait Istrati din *Mediterana*. Ce iese e un meniu pervers, un fel de sarmale cu dulcețată. N-are nici poezia economicoasă verbal și complicată imagistic a lui Ștefan Bănulescu, nici fanatismul ideologic și finețea înăscută a unui Panait Istrati. Ingredientele lui nu sînt drămuite cu nici un fel de grijă, nu sînt amestecate după nici o rețetă personală, ci sînt pur și simplu comandate după savoarea numelor lor și aruncate fără discernămint într-un cazan soios. Din care se ridică aburii unei fierturi ineficiente magic.

Subiecte numai bune pentru un

roman senzațional, de felul celor care frisonază imaginația bolnavă a muzeiștilor de ocazie de la Doftana, sînt placate pe această lume sudică la care scriitorul nu renunță cu nici un preț, ca la o licență îndelung negociată și adjudecată prin bunăvoința criticii. Cuplul Ceaușescu, despre care aflăm ca dintr-un banc prost că erau numiți *Dracula* și, respectiv *Marea Doamnă Dracula*, un securist-gigolo, Bob Orlando, un altul, oarecum mai rafinat, Valdi Munteanu și un cîrd de femei fatale, cărora nu le diferă decît culoarea părului, sînt puși să joace o horă sinistă, pe teritoriu, bineînțeles sudic și într-un timp, bineînțeles decadent, în preajma lui decembrie 1989. Nu lipsește, cum altfel, o prințesă valahă, Mazuca Vlădoianu și vărul ei, ajuns membru FSN, Victorien Potecuta, mama Augustei, Die Goia, care vorbește țigănește, Augusta însăși, cea „cu carne dulce“, „cu părul castaniu legat în coadă de cal și ochii ei frumoși ca două eleste clipocind în cearcănele de umbră ale unei păsări zburînd în ocoluri strîmte, mai strîmte“. Ale cui cearcăne, care ocoluri? Dar să trecem la semnificații mai simple, iată numele femeilor fatale: Izabel Căpitanita, Madrigal Voievozeanu, Paloma Gheorghiu, Silvia Curpeni, Tabeea, Lizanca, Coca Lup, Gretty Buznea...

Povestea curge despre cum au sfîrșit cei doi *Dracula*, despre cum Bob Orlando a căzut în dizgrație, chiar înaintea evenimentelor, despre cum era organizată primirea celor doi în județul Brăila și despre multe intercorsiuni, o viermuială sexuală, care, atenție, e descrisă întotdeauna cu eufemisme și aproape întotdeauna se termină într-o cadă cu șampanie. E o culme a obscenității în această eufemizare, dovada că acest scriitor nu reușește să fie nici măcar erotic în adevăratul sens al cuvîntului, deși e de atîtea ori pornografic în sens literar.

La sfîrșitul romanului se poate citi ceva de-a dreptul senzațional, unic: o listă de izvoare. Din care citez: Ion Stăvărș, *Povestiri medievale despre*

Fănuș Neagu, *Amantul Mării Doamne Dracula*, Editura Semne, București, 2001, 328pp., fp.

Vlad Țepeș Dracula; Ida Schottec, *Metale și pietre prețioase*; Henry Troyat, *Teribilele țarine*; Mihail Constantinescu, *Doctor la oamnei de seamă*; Rath Vegh Istvan, *Istoria culturală a prostiei omeneste*; Jean Oakes, *Cartea parfumurilor*. Cu alte cuvinte, documentația, backgroundul. Ce să fie asta? Un gest de mare scriitor, probabil. Dar de ce nu ne-a indicat și paginile? Pentru că nu era greu: Jean Oakes la paginile 204 și 210, Ida Schottec la paginile 229, 231 și 234. Henry Troyat la pagina 228 etc. De fapt, gestul lui Fănuș Neagu ar trebui probabil înțeles așa: aceste pagini și încă vreo 10-20 sînt produsul culturii și documentației, bibliografia. Dar restul, restul e Fănuș Neagu sută la sută, talent genuin, nepervers, made in Brăila, adică în „lumea atemporală a cîmpiei, oceanul ei nestatornic în veșnicie, melancolia toamnelor, fosforescența primăverilor, catedralele zadufului din iulie și august, iernile scăpărînd ochi de lupi flămînzi și bîntuite de vînturi napraznice, dar și visul și rările Dunării, precum și vinul roșu de buturuga...“

După acest apogeu întors cu susul în jos, nu-mi pot închipui cum cineva mai poate aștepta literatură adevărată de la acest autor. Sau poate că deja în aceste romane incredibile avem de-a face cu literatură reală și noi nu vrem cu nici un chip s-o recunoaștem. E un mare mister al receptării literare de la noi, unul printre altele cîteva.

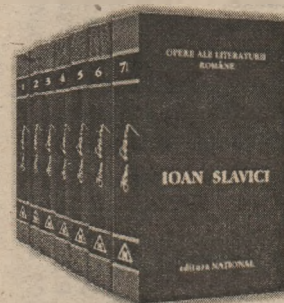
Cărți primite la redacție

- George Arion, *Cameleonul*, București, Ed. Fundației Pro, Biblioteca *Ziarului de duminică*, 2001 (roman polițist). 216 pag.
- Constantin Stan, *Viața ca literatură*, publicistică, București, Ed. Fundației Pro, Biblioteca *Ziarului de duminică*, 2001. 240 pag.
- *Antememorii*, interviuri și confesiuni, București, Ed. Fundației Pro, Biblioteca *Ziarului de duminică*, 2001. 336 pag.
- Liviu Capșa, *Noi parodii optzeciste*, Pitești, Ed. Paralela 45, col. „80“, seria „Poezie“, 2001. 64 pag.
- George Alboiu, *Câmpia eternă*, cu o prefață de Valentin F. Mihaescu, București, Ed. Cartea Românească, „Hyperion“ - serie nouă, 2001 (antologie de versuri și reflecții). 144 pag.
- Venera Antonescu, *Descântec în brumă ...și depăn mătasa: Venera Antonescu*. Cuvînt de suflet în chip de postfață: Mia Dumitriu-Mihalache, Iași, Ed. Document, 2001. 126 pag.
- Romulus Cojocaru, *Gura lumii*, roman, vol. 1-5, Turnu-Severin, Ed. Prier, 2000. 258+126+166+194+134 pag.
- Ada D. Cruceanu, *Capete de pod (sau despre fețele barocului)*, Ed. Anthropos, 2001. 276 pag.
- Ion Paranic, *Fiecare zi e o pasăre împușcată*, poeme, Iași, Ed. Junimea, 2001. 78 pag.
- Marius Dumitrescu, *Liber în ultimul hal*, prefață de Aurelian Titu Dumitrescu, Pitești, Ed. Paralela 45, col. „Scriitorii orașului Pitești“, 2001 (versuri). 80 pag.
- Nicoleta Popa, *Egoismul de rigoare*, Pitești, Ed. Paralela 45, col. „Scriitorii orașului Pitești“, 2001 (versuri). 64 pag.
- Orlando Năstase, *Muza frigidă*, Pitești, Ed. Paralela 45, col. „Debut“, 2000 (versuri). 50 pag.

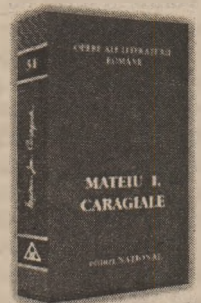

editura Național
Cărțile bune au un nume!

Au apărut:

ediție îngrijită de D. Vatamaniuc

ediție îngrijită de Barbu Cioculescu

Colecția OPERE ALE LITERATURII ROMÂNE

Vor apărea:

Ion Barbu - OPERE

ediție alcătuită și îngrijită de Mircea Coloșenco

Camil Petrescu - OPERE

ediție alcătuită și îngrijită de Florica Ichim

Strada OPANEZ nr. 3 A
Tel.: 212.19.17; Mobil: +40 94 751 066;
e-mail: national@totalnet.ro

August 2001

O epură a modernismului

MODERNISMUL: e un subiect vast cât un continent. Oricât ne-ar părea de cunoscut, dacă nu familiar, există tentația de a-l străbate neîncetat, din conștiința complexității peisajului său, a multiplicității unghiurilor din care poate fi abordat, a luxuriantei vegetații textuale ce-l acoperă, capabilă a-ți da, până la urmă, senzația îmbătătoare a necunoscutului. O recentă încercare de explorare îi aparține Mariei-Ana Tupan, care, în volumul *Discursul modernist*, se declară a fi ispitită "mai curînd de o hartă conceptuală decît de o descriere sau inventariere a fenomenelor". Impune minuțioasă d-sale informație *à la page*, ca și, în temeiul acesteia, o evitare a unei unilateralități metodologice, *ergo* a unui reducționism mai mult ori mai puțin oneros. În chip inteligent, *metoda* aleasă este cea a pluralismului metodelor, sub semnul a ceea ce s-ar putea numi un postmodernism teoretic, în consonanță cu ce se petrece pe alte meridiane, adică o degajare a perspectivei de obsesiile succesive ale cite unui singur punct de vedere: "În anii nouăzeci, în proporție covârșitoare, studiile literare universitare indică o renunțare la purismul metodei, ca semn al recunoașterii nu numai a codificării textului literar la diferite nivele, dar și a imposibilității de a epuiza, dintr-o singură poziție teoretică, sensurile lor multiple, contradicții, peste care s-au suprapus uneori alte discursuri, ale sensuri istorice constituite. Se recunoaște chiar că teoriile înseși sînt pluraliste, că există mai multe «feminisme» (școala franceză sau anglo-americană), «deconstrucții» (în linia lui Derrida sau în varianta americană a lui Paul de Man), «critici psihanalitice» (freudiene și lacaniene)...".

Un prim nivel la care apare analizat modernismul e cel filosofic, întrucît teoria literară modernă e înclinată a aprecia rolul criticii ca un examen eminentamente rațional, așadar ca o formă specializată a criticismului kantian. Sub cupola acestuia, considera autoarea, se situează întreaga istorie a modernismului și postmodernismului. Kant a efectuat o "revoluție copernicană", dislocînd Intelectul Divin, caracterizat de Aristotel ca *noesis noeseos*, intelect ce se autocontemplă, și așezînd în centru rațiunea, cercetată în privința propriilor mecanisme și legități. Așa cum observa romanticul Coleridge, filosoful german schimbă însăși osia pe care se rotește domeniul său: încetînd a mai fi o ontologie, acesta devenise o antropologie. Punctului de vedere al lucrurilor, al existențelor (*onta*) i se substituie punctul de vedere al omului: "Acesta a fost simbul originar din care a explodat modernismul, cu desprinderi succesive de planete, ca în expansiunea universului imaginată de filosoful-savant". Socotind că lucrul în sine e incognoscibil, Kant afirma că intelectul refuză a mai tenta o adevărată lucruri, conform tezei lui John Locke, că el ne este oferit doar prin modificările pe care le vadește sensibilitatea noastră. Intellectul cunoaște exclusiv propriile sale reprezentări despre lumea concretă, categoriile care nu reprezintă nici un obiect și schemele transcendente, care nu sînt cuprinse în fenomene. Deoarece asupra semnificatelor transcendente se pot emite judecăți contrare, al căror adevăr se sustrage verificării, metafizica este, la rîndu-i, pusă între paranteze. În secolul următor, Nietzsche dezvoltă punctele de plecare kantiene în critica structurilor abstracte, despre care s-ar crede că reflectă chiar ordinea lumii sensibile, a contin-

gentului, considerîndu-le simple reprezentări fictive, metafore, cu o sorginte retorică. Influența uriașă a lui Kant se întinde și peste orientările filosofice ale secolului XX, peste fenomenologia husserliană, filosofia analitică, ficționalism, pozitivism, *Gestaltpsychologie*, știința cognitivă, analiza discursului, inteligența artificială. În strînsă relație cu modernismul, trebuie reținută opinia unor Con Davis și Schleifer, potrivit căreia tutelarul filosof german preface filosofia veacului XX în analiză lingvistică. Disocierea dintre obiect și reprezentare, dintre referent și semnul ce i se substituie a dus la o problematizare a semnificației, la o criză a ideii despre obiect. Absentînd o bază ontologică a semnificării, s-a ivit un tablou al unei culturi dispersate, compuse din seriile de discursuri ce codifică reprezentările despre lume ale fiecărei generații. Prin destabilizarea legăturii limbajului cu referential a luat naștere jocul lingvistic, nu doar gratuit, căci nu trimite la repere extratextuale, ci și fără sens, căci blochează ori înmulțește relația dintre semnificant și semnificat. Astfel drumul avangardei e deschis. După cum, pe un plan mai general, dislocarea semnului originar, al lucrului gîndit de Dumnezeu, explică un mit de căpetenie al modernității și anume autonomia artei (care poate fi privită în paralel cu cea a oricărui alt sistem de semne, inclusiv știința ce devine în era pozitivistă un soi de joc matematic, străin de orice obiect al intuiției, un estetism *sui generis*!).

O schemă utilă a subiectului post-kantian, diferențiat de cel romantic sau realist, care se legăna în ideea că ar putea imita Creatorul, cuprinde trei ipostaze: 1) spiritul autonom față de realitate, care-și elaborează propriile construcții ideale, înfăptuind o armonizare a subiectului și obiectului, o reificare a spiritului în produsele sale pe care le poate contempla (simboliști, fenomenologi, futuriști, constructiviști, ficționalisti, wittgensteinieni, analiști, existențialiști, pozitivisti); 2) subiectivitatea confiscată de propria viziune, obținută din experiența senzorială cu caracter de unicitate (decadenți, romancierii ai fluxului conștiinței, suprarealiști, expresioniști, "trăiriști", unanimiști); 3) o intersubiectivitate, o postură a eului înscris în ordinea simbolică a unei culturi (Lacan), a identității narrative (Paul Ricoeur), a subiectivității "trupești", trupul însuși posedînd formule interpretative pentru organizarea materialului procurat pe calea simțurilor (Maurice Merleau-Ponty, Martin Buber, Lakoff, Școala

lingvistică cognitivă). Ori așa cum scrie Merleau-Ponty: "mă împrumut pe mine din ceilalți, îi creez pe ceilalți din propria substanță". Progresiva deconstrucție a valorilor înseamnă o îndepărtare de "imperativul categoric" kantian. Astfel Școala de la Frankfurt și Jürgen Habermas utilizează conceptul de rațiune instrumentală, avînd drept criteriu eficiența, conform căreia știința n-ar fi decît un ghid al succesului în actualitate. Adorno susține că "modele culturale" se ivesc în procesul socializării, impuse de clasele dominante, iar Norman Fairclough crede de cuviință a căuta originea concepțiilor noastre în ideologia puterii, inoculată membrilor colectivității prin educație instituționalizată și prin *mass-media*. Teorie nu chiar inocentă: "Presupoziția că oricare regim politic este opresiv ni se pare foarte periculoasă și falsă; șefii regimurilor totalitare sînt astfel exonerati de orice culpă, căci ideologia ar reprimă individul în virtutea unei necesități metafizice...". Totuși o determinare contextuală a modernismului se impune. E vorba de bifurcarea modernității, care e pe de o parte burgheză, precum o narațiune a rațiunii victorioase și a progresului, iar pe de altă parte estetică, precum o critică a acestei raționalități și a valorilor adiacente, taxate drept ipocrite, interesate în sens materialist, filistine (Baudelaire, Flaubert, Matthew Arnold, dadaistii), alienante și chiar represive (Ibsen, Kafka, Bruno Schultz, Trakl, Cehov, Școala de la Frankfurt, Michel Foucault). În altă variantă putem consemna o dublă direcție, una care transmite o jubilație a modernizării (futurism, constructivism, naturism sau *Neue Sachlichkeit*), alta ostilă modernizării industriale și sociale, frecvent "aristocratică" (Nietzsche, expresionism, estetism). După Frederic Jameson, postmodernismul aspiră, în lipsa unei "dominanțe culturale", la o sinteză a elementelor clasice și populare, a modernismului "înalt" (elitar) și a celui "democratic", uneori prin adaptarea și ambalarea unor creații valoroase în "produse de consum". Astfel sfîrșitul secolului XX ar învedera o ruptură de conglomeratul de fenomene pe care le desemnăm prin denumirea de modernism. Convergența doctrinelor științifice și estetice ar reprezenta o mișcare menită a umple golul decretat de Kant între sferele "facultăților", cercetările de ordin psihologic relevînd cadrul rațional al percepției, reducînd ori suprimînd factorii subconștienți și atavismele. Ceea ce constituie, evident, o foarte incitantă temă de discuție...

Meritorie ni se prezintă preocuparea Mariei-Ana Tupan pentru modernismul românesc, a cărui evoluție e decelată și urmărită în planul celui european. Primul nostru modernist i se pare a fi însuși Eminescu, prin prisma a ceea ce d-sa numește "deconstrucția metafizicii", cunoașterea "în epistemă și paradigmă", practica "reinscripției și intertextualității". Trecînd, în mod ciudat, peste Macedonski, pe care-l etichetează, spre surpriza noastră, drept un "poet minor", cercetătoarea apreciază, pe bună dreptate că perioada "modernismului înalt" e marcată pe sol românesc de operele Hortensiei Papadat-Bengescu, de apariția revistei *Sburătorul*, de eflorescența avangardei. Tudor Vianu în calitate de cronicar al ideilor, Liviu Rebreanu în cea de cronicar dramatic și Emil Ciomac în cea de cronicar muzical completează tabloul noului canon cultural. E. Lovinescu, în speță, modifică discursul critic autohton, grație istoricizării valorilor estetice, a încercărilor de epistemologie culturală (analiza fenomenului estetic în conexiune cu ceilalți vectori spirituali ai momentului), a deconstrucției istoriei în istorism (reîntoarcerea la trecut, sub pana tradiționaliștilor, n-ar putea produce decît un mimetism sterp): "Echilibrand raportul dintre tradiție și experiment, în sensul că recuperarea spiritului originar este imposibilă, generațiile ulterioare realizînd totdeauna cel mult o re-scriere (antichitatea era doar o proiecție a contemporanilor, după cum Renașterea reinventase, de fapt, antichitatea), Lovinescu a susținut modernismul care nu exclude continuitatea (în maniera lui T.S. Eliot), instituționalizat ulterior ca modernism înalt". Fapt remarcabil, criticii noștri interbelici sînt așezați într-o rețea de relații continentale, cu care n-am fost obișnuiți. G. Calinescu, care se simțea liber, deoarece "înca nu exista teroarea teoriei, ci, dimpotrivă, o afirmare orgolioasă a independenței de spirit într-un climat latitudinar, relativist", ne oferă, în locul unui tratat academic, *Prelegeri de estetică* (1939), "recurgînd uneori, ca H. Pater (apărător al impresionismului critic), la modelul platonice". Capitolul cărții, închinat simbolurilor, "indică o direcție stilistic-cognitivă care s-a dovedit fertilă, cunoscînd modificări, dar nu mutații la Tillyard, Bachelard și, recent Foucault și David Lodge". Despre Tudor Vianu se afirmă că ar cultiva un fel de "materialism cultural", tangent la Marx, Taine, Chadwick, Bahtin, Raymond Williams, prin relevarea mecanismelor de clasă, a factorilor instituționali și a "structurilor de sensibilitate" în geneza operelor. D. Caracostea e contemporan cu Noua critică, dovedindu-se un investigator, ca și E. Lovinescu, al genezei textuale și al intertextului, precum și un precursor al "analizei discursului".

Ceea ce ne miră însă e adeziunea cercetătoarei la o datare "recentă" a modernismului, care ar acoperi exclusiv perioada 1890-1940. Ce urmează după această dată? Controversatul, oricum fluidul, dificil delimitabilul postmodernism? Luînd cunoștința de trăsăturile acestuia, enumerate de Frederic Jameson (în 1986), nu putem ocoli impresia că diferența sa față de "prototipul" modernist este, în destule puncte, incertă. Oricum, literatura română înfățișează un caz aparte, în care nici măcar modernismul n-a putut continua, după 1947, din pricina cunoscutului hiatus istoric, decît de pe la mijlocul anilor '60. Cum stau lucrurile, în această privință, la noi? Pe unde trece granița, dacă granița este, între modernism și postmodernism? Sînt întrebări la care nădăjduim că Maria-Ana Tupan va răspunde în cartea d-sale viitoare, pe care o anunță, dedicată postmodernismului.

HUMANITAS

Cartea care dăinuie

79 000 lei

GABRIEL LICEANU
DECLARAȚIE DE IUBIRE

În seria **Esești români**
GABRIEL LICEANU
Declarație de iubire

139 000 lei

MARTIN HEIDEGGER
PARMENIDE

În seria **Heidegger**
MARTIN HEIDEGGER
Parmenide

Comandați aceste cărți și alte apariții Humanitas — cu 10% reducere / titlu și taxe poștale gratuite — serviciului CARTE HUMANITAS PRIN POȘTĂ: Ed. Humanitas, Piața Presei Libere 1, 79734 București; tel. 01/223 15 01; e-mail: cpp@agora-humanitas.ro

Aer de familie

„JE EST
UN
AUTRE”

de
Ioana
Pârvolescu

ESTE foarte ușor să stabilești cele mai răspândite ocupații în rândul scriitorilor interbelici: prima este citirea lui Proust, iar cea de-a doua este ținerea unui jurnal intim. În timp ce astăzi există destui literați care n-au simțit niciodată nevoia să ducă pînă la capăt macar primul volum din *În căutarea timpului pierdut* sau să-și însemne cel mai mărunț eveniment din viața, între cele două războaie nu cred că este vreun intelectual autentic care să nu aibă una sau alta dintre aceste preocupări. De obicei însă le au pe amîndouă. Sînt semnul distinctiv al epocii. Nu poți ieși în lume, între războaie, fără să fi citit Proust, pentru simplul motiv că face parte din *abc-ul* cultural, că despre el se discută și se scrie pretutindeni. Simptomatice este scena pe care o evocă Monica Lovinescu în *La apa Vavilonului*: cînd a apărut primul volum din Proust, tradus de Radu Cioculescu, menajera familiei Lovinescu, Stana, l-a luat din biblioteca criticului, satisfăcută că poate să citească, „grație fratelui lui domnu' Șerban”, un autor despre care a tot auzit vorbindu-se. Voia să se lămurească singură, probabil, că omul își merită faima și așa trebuie să se întîmple și cu ceilalți cititori, mai școliți, ai lui Proust. Dar de o simplă modă nu poate fi vorba, căci, afirma Sebastian într-un comentariu pe tema, nici o modă, oricît de puternică, nu rezistă la peste 500 de pagini. Statistic vorbind, în interbelic, numele lui Proust este cu siguranță cel mai important din toată literatura universală: apare cel mai des în jurnale intime, în articole de gazetă și în scrisori. Fapt cu atît mai impresionant cu cît Proust este, în epocă, un autor „contemporan” (moare în 1922), nu un clasic, ca astăzi.

În ce privește a doua trăsătură distinctivă a interbelicilor, jurnalul, el e mai mult un obicei igienic, decît o modă: oamenii se îngrijesc de *sine* așa cum, probabil își îngrijesc trupul și vestimentația. După ce generații întregi fuseseră curioase ce e cu ceilalți, cu omul în genere, interbelicii sînt uimiți de toate surprizele pe care le oferă cel care-și spune *eu*. Ei dau așadar cuvîntul persoanei I atît în ficțiune, cît și în literatura intimă, scriu, în jurnal, despre propriul jurnal și despre jurnalele altora.

Mă gîndesc la îndreptăirea oricui de a scrie un jurnal al existenței cotidiene. Actele intime ale lui Socrate, Cezar, Novalis, unui Mircea Eliade, Emil Cioran, Stendhal, Sebastian, Horia, Gide, Eugen, Amiel, Stan și Bran, Ilie, X, Y și Arșavir. Îmi sînt mai prețioase decît cele mai impresionante și formidabile creații ale lor și ale altora. Oamenii, scriitorii, nu pot da ceva mai surprinzător și interesant - egal de valabil și de edificator - decît mărturisirea de zi de zi... (1 august 1932, Arșavir Acterian, *Jurnalul unui pseudo-filozof*, Cartea Românească, 1992).

DINTRE cei trei frați Acterian, doi au scris însemnări intime: Arșavir și Jeni. Despre Haig, cel mai vîrstnic dintre ei, care a murit pe front în cel de-al doilea război mondial, nu se știe nimic în această privință, totuși posibilitatea ca și el să fi avut însemnări zilnice nu e exclusă. Paginile lui Jeni sînt destinate focului, dar au fost publicate totuși, după moartea autoarei, cele ale lui Arșavir sînt scrise, din capul locului, cu gîndul publicării. Aceasta este diferența esențială dintre cele două jurnale și din ea decurg o seamă de altele. Însă între paginile *Jurnalului unei ființe greu de mulțumit* și cele ale *Jurnalului unui pseudo-filozof* se creează și destule punți nevăzute, care dau însemnărilor intime ale fraților Acterian un aer de familie, explicabil nu prin sînge, ci prin generație. Amîndoi sînt tineri interbelici. Prietenii, de la Eugen Ionescu la Cioran sînt judecați asemănător, discuțiile despre cărți (inclusiv despre Proust) le consemnează numai Jeni, dar sînt purtate împreună, preocupări filozofice au amîndoi, de examene se plîng în cor, lenevia e ispită comună, Biblioteca Fundației Carol ca loc de întîlnire favorit pentru cercul tinerilor apare, de asemenea, în ambele jurnale. Toate acestea se regăsesc și în consemnările celorlalți tineri ai epocii. Uneori decupajul din realitate duce la stranii coincidențe. În anul 1932, la 26 iulie, Arșavir descrie o scenă care îl duce spre o serie de meditații pe tema morții: „În strada Pînzari nr. 8 e bucurie: s-a întors acasă un fiu rătăcit. Chiar alături

însă, la nr. 6 e dric în fața casei: a murit un bunic, fără alt rost în lume decît acela de încurcă-lume. Lumea nu se sinchisește de moartea mea, de moartea ta, de moartea unui vagabond anonim [...]. Lucrurile se petrec așa cum se petrec, după un ritm perfect. Totul e firesc. Mie însă mi se par lucrurile foarte, foarte ciudate.” La 11 martie 1936, Jeni notează în jurnal: „Trecînd pe lîngă o ușa, am auzit un jazz care răsuna vesel asurzitor și rîsete. Puțin mai încolo doliu în poartă și pregătiri de înmormîntare. Se introducea tocmai sicriul în casa. [...] În toată această poveste cu morți nu există decît un lucru sigur, unul singur. Că într-o bună zi (bună e un fel de a vorbi, căci s-ar putea prea bine să nu fie bună), deci într-o bună zi, voi muri. *Eu* voi muri”. Arșavir, născut în 1907, este mai mare cu 9 ani decît Jeni. Considerațiile despre moarte sînt făcute de el la 25 de ani, de ea la numai 20 de ani. Paginile lui Arșavir, ale surorii lui, ale lui Cioran, E. Ionescu, Anton Holban etc. au, în subtext, una și aceeași întrebare: *Cum e posibil?* Sau, în varianta Eugen Ionescu surprinsă de Jeni în același an 1936: „Mor. Moor. Mooor. Emposibel”. Aerul timpului, încărcat de amintirea unui război mare și de presimțirea unui alt război, face mai vizibilă tema morții. Tinerii interbelici și-au asumat-o fiecare în felul său, acutizînd-o așa cum niciodată înainte și niciodată apoi nu s-a mai întîmplat. Conștiința morții apare, direct sau în *travesti* în multe din textele lor și îi leagă mai puternic decît preocupările culturale sau decît cele politice.

Mai există un liant vizibil între tinerii interbelici, răspunzător pentru aerul lor comun și prezent în toate jurnalele, inclusiv în cel al lui Arșavir Acterian. Este vorba de profesorul lor, Nae Ionescu. Cum mai toți sînt studenți umaniști (Litere, Filozofie, Drept), se duc, adesea fără ca aceasta să intre în obligațiile lor școlare precum și după absolvire, la cursurile lui Nae Ionescu.

Mă duc la cursul lui N. despre statistică. Prietenii sînt în păr. Toți aduși de un același vînt parcă. Barbu [Brezianu], Cioran, Horia [Stamatu]. Hanny [von Hoch], Eugen [Ionescu], Costin, Eugenia Axente, Varinca, Ungher, Costică [Fîntîneru] etc. N. se prezintă magistral. Ziaristica nu l-a micșorat în nici un fel. Informație, logică, profunzime, prospețime, îndrăzneală - toate în plin subiect. Nimic lăaturalnic, accesoriu. Epatant tip! (19 noiembrie 1932, Arșavir Acterian, *Jurnalul unui pseudo-filozof*).

NU S-A făcut încă un portret convingător și complet al lui Nae Ionescu. Cuvîntul charismatic, cel mai des folosit în legătură cu el, plasează prea direct în metafizică problema profesorului de metafizică. Cum de a supus, practic, o întreagă generație stralucită ca intelect, cu personalități puternice, ducînd la dezastrul ei? Nici o explicație nu pare suficientă. Se poate presupune ușor că avea exact acel amestec de angelic și demonic, autentic și impostură, disponibilitate și reținere, naturalețe și cabotinism care e necesar în seducerea unei colectivități. Facea curte tinerilor și-i cucerea definitiv, cum rezulta din cazul cel mai spectaculos, Mihail Sebastian. Alți profesori universitari reușeau acest lucru mult mai greu. Arșavir Acterian face chiar, în 1936, o comparație între Vianu și Nae Ionescu - atuu tineretii îl aveau amîndoi - iar impresia lui de student este în defavoarea celui dintîi: „Vianu despre *Teoria valorii estetice*. Mi se pare uscat, didactic. Îmi place totuși cum vorbește. Profesor cinstit, vorbitor elegant, stilat, gînditor informat. *Îi lipsește însă acea febră, acea vioiciune și prospețime care fac din vorbirea lui N. un magnet* (s.m.)”. Întîlnirea cu Nae Ionescu, care le apare tuturor ca-un veritabil moment de grație se va dovedi, printr-o metamorfoză pe care timpul o fabrică adesea, malefică. Comportamentul demn din perioada de lagăr și moartea timpurie au validat totuși, pe mai mult timp, gesturi îndoelnice și au dat o aură eroică unui om care în alte circumstanțe ar fi putut să se compromită singur, mult mai repede, cum a făcut-o, de altfel, cu *Prefața la De două mii de ani*. În această capcană cade Jeni Acterian, care îl iubeste post-mortem, deși e singura care l-a judecat, la început, mai la rece: „Profesorul și-a ținut pînă acum nouă ore de curs. Am să i le număr [motivul consemnat de Jeni mai înainte este că „prea trage chiulul”].

Să vad cîte o să ție pînă la sfîrșitul anului. Trist e că de fapt a început să nu mă mai intereseze. E de necrezut, dar e așa. Am impresia că nu e ce credeam. Nu sînt însă sigură de nimic” (8 februarie 1937). De acest „ce credeam” sînt răspunzatori, desigur, Arșavir și prietenii săi, foști studenți ai lui Nae Ionescu, care îi vor fi transmis lui Jeni o imagine perfectă a acestuia. Cîteva zile mai tîrziu, la 20 februarie, la al 12-lea curs de metafizică, studenta scrie: „Aveam impresia că a redevenit serios, că face metafizică, nu politică. Asta pînă la sfîrșitul orei. Spunea greu, se căznea, se vedea că are el ceva în cap dar îi e greu să se exprime, să explice cum se cuvine [...]. S-a căznit așa toată ora aproape. Și cu o colosală bunavoință m-am căznit și eu să-l înțeleg. Să desprind din expunerea aia nebufoasă gîndul lui care credeam că este. Și pînă la urmă am văzut, într-adevăr, că era. Dar era lamentabil”. După un deceniu, cînd profesorul este numai o amintire, Jeni Acterian îl va considera singurul om de la care a învățat ceva, îi va lăuda neliniștea legată de subiectele pe care le discuta, vibrarea tragică transmisă o dată cu fiecare întrebare, simplitatea, ezitățile și felul în care își învăța studenții să fie prudenți (!). La începutul anilor '30, în jurnalul lui Arșavir Acterian, ei par cu toții niște tineri destul de obișnuți.

Zaiafet. Băieți simpatici. Fete drăguțe. Agreeabil, Eugen, în mediul său natural, e argint viu. Îl imită pe Iorga, pe Vianu, pe Stah. Cuplul Bran. Hărmălaie. Aiureală. În fond, nimeni nu știe ce vrea. Glume. Vin. Pian. Radio. Strigăte, țipete. Tinerețe cheflie... (Decembrie 1932, Arșavir Acterian, *Jurnalul unui pseudo-filozof*).

Jurnalul interbelic al lui Arșavir Acterian cuprinde, practic, un singur an complet, 1932, anul în care autorul devine licențiat în drept. În mod controlat, Arșavir elimină de obicei din notațiile sale faptele diverse, mărunțișurile zilnice, acele lucruri pe care le socotește lipsite de interes pentru ochiul public pe care îl are în permanență în minte. Umples în schimb pagini întregi cu meditații filozofice (sau pseudo-), care, din păcate, sînt, tocmai ele, mai puțin interesante și sună astăzi a gol. Totuși, între figurile care se strecoară în aceste pagini sînt cîteva memorabile: Virgil Gheorghiu, în ipostaza lui primă, de pianist, și abia apoi în cea de poet sărac, cu părul vopsit în toate culorile, Emil Botta, erou tragic, Eugen Ionescu, erou comic („amuzant”), Cioran, cu care își simte afinități, Eliade, birfit de unii, „viu și pasionant ca om”, Fîntîneru, fericit că a devenit romancier (tocmai îi apăruse *Interior*), criteriioniștii, ale căror conferințe sînt calificate drept plictisitoare, Barbu Brezianu, Șuluțiu etc. Adică aceia datorită cărora perioada interbelică, cu toate bunele și relele ei, are, pentru cititorul de azi, un inconfundabil „aer de familie”.

P.S. În urma textului despre Mircea Vulcănescu apărut la această rubrică în nr. 32 al *României literare*, domnul Mircea Handoca mi-a trimis un fragment dintr-o scrisoare a lui Mihail Sebastian către Mircea Eliade, datat 25 iulie 1936. Întrucît rîndurile lui Sebastian completează perfect portretul lui Vulcănescu reconstituit din paginile jurnalului său de închisoare, le reproduc și pentru cititorii revistei noastre: „Aseară am ieșit cu Mircea Vulcănescu în oraș și după o scurtă masă la Corso, după cîteva perechi de înghețate la Nestor, m-am plimbat cu el pînă la 2 noaptea pe diverse străzi. A fost fascinant. Scrie sau are de gînd să scrie: 1) o istorie politică a României 2) o trilogie dramatică despre dinastia noastră 3) un roman în cîteva tomuri cuprinzînd ultimii 50 de ani 4) un jurnal de administrație și 5) o sumă de alte opere, mai mari sau mai mici.

E plin de idei, de presupuneri, de sugestii, de teorii. Mi-a explicat secretele conferinței de la Montreaux, raporturile noastre cu Germania, perspectivele Gărzii de Fier, jocul actual al lui Nae Ionescu, politica noastră monetară și o mie de alte lucruri - totul cu o impetuoasă supremă. Ar trebui să-l închidem într-o cameră și să-l obligăm să vorbească în fața unui microfon înregistrator. E fenomenal băiatul ăsta...”

Îi mulțumesc Domnului Handoca pentru scrisoarea trimisă și pentru acest fragment care nu-mi era cunoscut.

Mariana MARIN

Spitalul cu aripi

Trăiesc în afara vieții mele
și, de la o vreme,
găsesc mai mereu pe pragul casei
o pasăre cu ochi vinovați.

Trăiesc într-o lume paralelă
care mustește de boală,
un spital cu aripi rozalii
mușcate parcă de armă,
zdrobite într-un aer în care
nu bate nici o cătare,
nici o mătase.

Vai, mamă,
trăiesc în spitalul cu aripi fără de aripi
și singură-mi țin ligheanul
până când nu mai curge
nimic cu ochi vinovați din mine.

Am învins.

Moartea prin sărut

Nu a fost luda,
nu a fost drumul căruțelor cu coviltire
care-mi săruta sărat pletele.
N-a fost nici măcar imaginația mea înflăcărată
pe marginea vulcanului.

Am întâlnit-o dincolo de oglinda
prin care m-am rostogolit aidoma Alicei
într-o realitate
care aparținea de mult vieții mele.

Cum aș putea s-o descriu?

Cum aș putea să o fac
să-mi pună pâine pe unt?

Mnemosyne

Să fi fost și eu
(așa cum preafrumoasa prostituată Alco pentru
Pitagora)

una din reîncarnările tale?

Cad pieile de șarpe
una după alta.

Dincolo de oglindă,

odată cu mine

se lasă noaptea.

Seductie

Am început să dovedesc prostie
și ingenuitate

în înțelegerea realității.
O vânzoleală a contrariilor renaștentiste
mă poartă zilnic în dimensiuni înfricoșătoare
și totuși aproape de sufletul meu.

Gorgonă sau inger
mă mișc la fel de precis
la dreapta sau la stânga,
în țării
sau iau drumul magmelor fierbinți.

Am început să mă apropiu de ceva
pentru care trebuie să inventez o altă limbă.

Nu, nu mi-e teamă.

Doar că înfloresc pe geamuri în ger.

Mama focului

Adunată în mine însămi
aidoma unei călugărite lipsite
de nesăbuitele poște din țara barbară.

Adunată într-o lume
în care să pândești răsăritul
e un mod simplu
de-a întoarce armele cu teava-n pământ.

Să stai atunci să auzi bubuituri
presărate-n otrava
pe care și tu ai îndesit-o cu tine.

Să stai pipernicită și găngavă
- celestă, totuși -

și ca și cum nimeni
n-ar putea să te vadă
să începi să cânti
de mama focului

stins.

Scadență

La început de mileniu
din periferia globalizării arunc
la coșul abundenței gândăcei insomniaci,
buni de tortura simțurilor mele primăvăratice,
rebele,

pe când un scump împrumut de nimicuri
îmi hârâie întunecat între coaste.

Cochetăria peste fire
a timpului istoric
pe care îl trăiesc
e o destrăbălare
între setea de viață și setea de sete.

Și parcă totul mi-e scris: schimb
o singurătate cu alta,
un pat de spital cu un alt pat de spital,
un gândac de bucătărie
cu alte târâtoare înfometate de mine.

Țobor într-un alt loc al morții
decât cel care îmi aparține.

Vine scadența, vine pe roate,
pe când un scump împrumut de nimicuri
îmi hârâie întunecat între coaste
de parcă totul n-ar fi decât
un vis destrăbălat din Clichy.

Vine scadența.

Bestial

La masa tratativelor dintre mine și mine
e o beznă agreabilă,
ușor acrișoară.

Siguranța cu care îmi arunc
de colo-colo la rumegat
ultima bărfă despre ultimul sinucigaș
din orașul interzis doar inimii mele
mă pune pe gânduri.

De unde atâta precizie
în descrierea agoniei?

De unde atâta clarviziune a sărmanului
în ce privește prețul
pe care-l voi plăti la anu'
pentru cocoșa mea de noroc?

Am început să mă suspectez de trădare
la masa tratativelor
dintre mine și mine.
Hărnicuță,

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Clipa cea lentă

Fără-ndemn intrăm în toamna
Cîntecului plin de frică.
Nici o aripă de înger
Aerul nu-l mai despică.

Mîna spre pămînt se lasă,
Pipăie-ntre ierburi rana
Larg deschisă. De sub pietre
Șerpi clociți prelingu-și zeama

Ce-o sorbim c-o poftă veche
Pînă mintea ni se strică.
Fără rost intrăm în toamna
Sufletului plin de frică...

dar cu desaga ascunsă,
mă privesc cu ochiul din ceafă.
Nu-mi place ce văd; îmi iau cu stînga
ce-mi dau cu dreapta,
îmi suflu în iaurturi
și mă prăjesc în iurte,
mănânc covrigi în coadă de pește

și-apoi tac.

La masa tratativelor
dintre mine și mine
e agreabil,
viermuitor,
ușor acrișor,
acrișor de acrișor,

bestial,

acrișor.

Caverna

E o dimensiune
care lipsește vieții
când mă gândesc la tine.
E o altă măsură a timpului
cea care-mi bate atunci la ușă
dar nu se arată
și nici nu mă lasă
să ies tiptil
din caverna în care
tu m-ai închis cu deschisul.

Și totul se petrece
în cumplita lună aprilie
după cum spunea T.S. Eliot,
cel dovedit a fi fost
un vicelan pederast
de către mult prea schizofrenica sa soție.

Ad penates

La sindrofia oaselor bătrâne
e o agitație pe cinste.
Își povestesc ce li s-a mai întâmpat
de la un anotimp la altul,
unde au uitat felinarul
care le ajută să treacă străzile
pe care s-au iubit
și toate nimicurile
care pot însoți pe astfel de vremuri
o sindrofie a oaselor bătrâne.

Prin urmare nici vizita ta
ad penates
nu va fi una scurtă.
Vei saluta la dreapta, la stînga
și în crucea cerului
vei încerca să-ți îmbrățișezi
cu un mic semn de recunoaștere viața
de parcă ai fi început-o ieri.

Apoi te vei culca lângă ea,
lângă ei.

CRONICA
EDIȚIILOR

de
Z. Ornea

Despre liberalism și românism

AM TOT neglijat să comentez o carte bogată în idei fructuoase a d-lui Cristian Preda. O fac, acum, cu o întârziere pentru care cer scuze, pentru că am găsit în această carte idei demne de a fi comentate. Să spun, mai înainte, că dl Cristian Preda e un tânăr filosof și sociolog mult preocupat de ideea de liberalism ca modalitate ideală de organizare socială. Pentru a sublinia valoarea euristica și superioritatea liberalismului la noi, firește că dl Preda ia în discuție critica alte puncte de vedere, de obicei contrare, care, aplicate, duceau spre un tip de societate închisat, opus modelului liberalist occidental. Și asta o face în câteva texte, reunite, dedicate exclusiv acestei preocupări tematice absorbante. Un prim text ia în discuție conceptul de românism, cu intenția de a ne propune o definiție posibilă. Și asta pentru că, socotite de dl Preda, "înainte de comunism, trebuia să luăm în calcul românismul. Iată adevăratul responsabil al faptului că trecutul nostru național este, ca să zic așa, supus gloriei, cit și pentru sentimentul ca prezentul e dezolant". Firește, românismul e un tip de discurs, mult vehiculat de curentele de idei și personalitățile care au optat pentru tradiționalism neoașist. Începe cu B.P. Hasdeu care, înca în 1870, a întemeiat societatea "Românismul" care, împreună cu alții, a editat și *Foiaia Societății Românismului*. Totul, firește, ca reacție la occidentalizarea

structurilor românești, propusă de liberali (cu deosebire I.C. Brătianu și C.A. Rosetti), având, așadar, în vedere un model străin de dezvoltare. Puțin abilitat, din păcate, în materie, dl Preda trece prea repede de la Hasdeu tocmai la Rădulescu-Motru, C. Noica, D. Stăniloae, uitând de Eminescu și, de pildă, de întregul curent de idei al samantismului cu Iorga, A.C. Popovici, sau Chendi, ca și de poporanismul lui C. Stere și G. Ibraileanu care, deși filoliberali în convingeri, propunea, totuși, menținerea organismului românesc la o industrie exclusiv agrară și cerind, chiar patetic, reforma agrară. Dar să admit că acest pas prea mare peste câteva decenii din istoria românească, la care, mai târziu, autorul nostru totuși revine, pentru că voia să ajungă la o definiție a conceptului de românism. Ajungând tocmai în interbelic, dl Preda consideră că "acum, românismul descrie în primul rând un tip de naționalism". În definiția propusă de Const. Rădulescu-Motru, cel care consacră definitiv termenul, acest naționalism apare ca o reacție față de «liberalism și individualism»; era vorba de un «naționalism totalitar» înscris într-o serie europeană (nazism, fascism), subliniindu-se că Rădulescu-Motru preciza "românismul este spiritualitatea care pune în acord cerințele vieții românești cu noua spiritualitate europeană". Evident, dl Constantin Preda se delimitează răspicat de puncte de vedere ale unor noi editori ai lui Rădulescu-Motru (ca, de pildă, un domn Marin Aiftincă: exultant față de opiniile despre românism al filosofului interbelic), reținând sensul vechi, originar al conceptului de românism. Mă voi referi mai încolo la aceste opinii ale lui Rădulescu-Motru, disociindu-mă și de prea acutele tușe ale d-lui Preda. Trece, apoi, prea fugitiv în revista opiniile lui Eminescu, exclusiv prin filtrul apreciativ al lui A.C. Popovici, trece galopant peste aprecierile lui Gherea și se oprește tocmai la D. Stăniloae în tentativa acestui cugetător ortodoxist (să ne amintim, în treacat fie spus, că a polemizat și cu Blaga, tot din perspectiva ortodoxistă). Definiția lui Stăniloae despre specificitatea românismului e de tot hazul (dl Preda afirmă direct ca "textul său ajunge la expresii ridicole"): "O notă specifică a sufletului românesc și a manifestărilor lui artistice, unanim remarcate, e simțirea unei legături mistice cu natura animală și vegetală. «Miorița» e numai un exemplu în această privință; cel mai frumos. Românul e frate cu codrul, se spovedește paserilor, mîngieie boul din tînjala, se lasă în seama caluțului. Porumbul plivit de buruiană ride de bucurie, mărul necurățit se roagă de fata bărbată sa-l curețe. În povești, în doine, în viața de toate zilele, românul pune umanitate în raporturile sale cu vitele și cu natura. Nu-și grijește vita ca neamțul, dar legătura lui cu ea e mai umana, mai adîncă. Neamțul o grijește din utilitarism și dintr-un anumit spirit de disciplină pe care îl duce în gospodărie. Românul n-o grijește din motivul din care nu-și grijește totdeauna nici copiii: din năcaz, din lipsă, din absența efortului susținut. Dar plinge cu ea și-o dezmiardă." Și adaugă că "poporul cel mai pătruns de spiritualitatea ortodoxă se dovedește cel român. El s-a născut creștin". De aici dl Preda face un nou pas prea mare, pentru a ajunge direct la Const. Noica, cu a sa carte *Manuscrisele de la Cimpulung*, publicată postum în 1997, firește, la Editura Humanitas. Aici Noica propune experimental de a se elibera carne de cecri pe viață "citorva exemplare alese" din tineretul român sortite să îngăduie posesorilor lor de a trăi în deplină libertate materială, fără nici o restricție alta decît a răspunderii proprii. Aceste carne ar urma să fie acordate pe viața tinerilor între 30 și 40 de ani care vor fi dovedit nu numai merite creatoare în cite o specialitate de cultură teoretică ori practică, dar care, alături de rectitudinea morală, vor fi manifestat înțelegere pentru problemele comunității lor". Dl Preda explicitează că această bizară propunere a lui Noica ar reprezenta un ideal pentru orice doctrină politică, anulînd distincțiile dintre democrație, comunism și alte forme de totalitarism, ea fiind tipică pentru românism. Pentru că, precizase Noica, "experimentul nostru devine astfel o contribuție românească la ideea de om". Din suma acestor propuneri, dl Cristian Preda ajunge la o definiție standard a românismului demnă de toată atenția: "Românismul ni se în-

fățișează ca un discurs a cărei întemeiere e impură, un discurs în care textele modernității sînt manipulate în orice sens și în care adversarii sînt concepuți ca absolut opaci; un discurs care clasifică pentru a stigmatiza și care tematizează excelența românească plecînd din puncte foarte diverse. Negarea relevanței pe care o au distincțiile ideologice și, la limită, absența oricărei credințe ferme sînt, în fine, trăsăturile cele mai frappante ale românismului."

Să trec peste alte citeva studii și eseuri din sumar (din care aș aminti cel despre "Calători străini și naționalism românesc", efectiv substanțial) pentru a mă opri la cel mai amplu și voit cuprinzător, despre opera filosofului C. Rădulescu-Motru. Acesta a fost la originea studiului introductiv la ediția *Scrierilor politice* ale cugetătorului, apărută, în 1998, în cadrul colecției, finanțată de Fundația Soros, "Cărți fundamentale ale culturii românești". Aici dl Cristian Preda îl analizează pe filosof exclusiv ca scriitor politic, trecînd prea senin peste polemicele din epoca interbelică, adică o analiză la rece a ideilor sale politice, încadrîndu-i discursul, ceea ce nu s-a făcut pînă azi, în istoria intelectuală a politicii europene din secolul nostru, a discursului modern. Sigur, la început, Rădulescu-Motru a fost un junimist întîrziat, mai ales prin studiul său din 1904 *Cultura română și politicianismul*. Această concepție timpurie, în care regăsim, amplu fructificată, vestita teorie maioreșciană a formelor fără fond s-a păstrat, bine încasată, în discursul politic al filosofului. Mai târziu, în 1936, în *Românismul, catehismul unei noi spiritualități* (lucrarea sa fundamentală în această sferă de preocupări) convingerile din 1904 revin, reluînd critica pașoptismului care - se putea? - a imitat pueril Occidentul, adoptîndu-i modelul. Rădulescu-Motru justifică acest proces de adopție pentru că, altfel, țările puternice din Apusul Europei nu ne-ar fi sprijinit independența și formarea statului național modern. Pentru aceasta s-a adoptat liberalismul, care n-a însemnat decît supunerea la interesele Europei de apus. Din această pricină, autorul amintitului studiu critică neîndurător momentul 1848, superficialitatea sa, exclusivismul identității liberale și democratice. În această carte din 1936 filosoful preferă o definiție a spațiului politic, bazată pe recursul la valori, o descriere politică a omului bazată pe recursul la identitate. E adevărat ceea ce observă dl Cristian Preda. Rădulescu-Motru a operat constant cu categoria tipului rasial, vetustă și demonstrată a fi neștiințifică de toți antropologii care conțau în lume, antropometria (pentru stabilirea indicelui cefalic) și chimismul sangvin fiind dovedite ca nepotrivite determinări unui, de fapt, inexistent tip rasial. Și, totuși, în ciuda acestei concluzii la care ajunsese antropologia modernă, Motru continua să investească încrederea toată în antropometrie pînă tîrziu, la sfîrșitul vieții. În 1942, în memoriile sale intitulăte *Revizuirii și adăugirile* (au apărut, desigur, postum, acum în anii nouăzeci ai secolului pe care tocmai l-am încheiat) Motru îl elogia pe mareșalul Ion Antonescu pentru că a dispus continuarea măsurătorilor antropometrice printre soldați, pe care le efectua continuatorul său în ale psihologiei, Nestor. Și asta, desigur, pentru a se putea stabili tipurile biologice și psihologice și, prin consecință, valorile românismului care, la rîndul lui, era o consecință a fenomenelor sufleteste, ca element distinctiv al unei substanțe esențiale: sufletul. Motru s-a considerat, toată viața, un discipol al lui Wundt, în laboratoarele cărui a lucrat pentru elaborarea tezei sale de doctorat. Dar ceea ce fusese valabil la începutul veacului al XX-lea, în materie de psihologie și chiar de antropologie, se erodase fatal chiar prin progresul științei. Dar Motru continua să considere și în interbelic și mai tîrziu că "sufletul unui neam... este el însuși o unitate care trăiește de sine-stătător prin armonia funcțiunilor sale", negînd, prin aceasta, neștiințific, istoricitatea fenomenului. Pentru că un suflet românesc egal cu sine de la începuturile constituirii pînă tîrziu în evoluția istoriei era, negreșit, un punct de vedere eronat, dezvăluit ca atare, de P.P. Negulescu (coleg de generație cu Rădulescu-Motru), în cartea sa din 1935 *Geneza formelor culturale*, în care se releva, tocmai, că românul interbelic e cu totul altfel decît cel de la 1848 și acesta cu totul diferit de cel

Cristian Preda - *Occidentul nostru*. Editura Nemira, 2000.

din vremea lui Ștefan cel Mare. Însa Motru, neclintit în convingerile sale eronate, continua să investească încredere, repet, în rasologie, rasism anistorice. În 1936, în amintita carte *Românismul...* Rădulescu-Motru afirma că, de fapt, ceea ce italienii numesc fascism iar nemții nazism, românii numesc românism. Și deși prin conceptul propus de românism credea că el va reabilita spiritualitatea creștină, cu deosebire a ortodoxismului, tradițiile și instituțiile de baștină (adică acelea antepășoptiste) și latura biologică și etnică a populației românești, unele accente favorabile față de Hitler, autorul nostru preciza totuși că "xenofobia nu este românism. Nici demagogia naționalista". Ba, chiar, preciza că "românismul nu este fascism, nu este rasism, nu este antisemitism... ci este simplu românism". Acest punct de vedere era, totuși, negreșit, progresist, disociindu-se de toate opțiunile de atunci xenofobe și naționaliste ale curentelor de opinie xenofob șoviniste. Chiar dacă dl Preda conchide, în finalul studiului său, că "Rădulescu-Motru face parte din familia spiritelor totalitare românești, victime și calai ale propriei lor ideologii" rămîne, totuși, nerelevat și ne-explicit de ce cartea lui Rădulescu-Motru din 1936 a fost, în epocă, ținta unor atacuri concentrate ale extremei drepte românești. Au atacat-o, pătimaș, Nichifor Crainic și N. Roșu și chiar un ideolog al legionarismului, Pavel Costin Deleanu. Și polemicele dirze au fost pomite de acești adepți ai extremei drepte românești încă înainte de apariția cărții, numai la publicarea unor capitole în *Revista Fundațiilor Regale*. Iată un exemplu din reacția lui Nichifor Crainic la apariția cărții lui Rădulescu-Motru. "Cînd încearcă să determine în mod negativ românismul ne spune că el nu e «xenofobie», «nu e antisemitism», «nu e ortodoxism»... Intenția de mistificare e mai mult decît străvezie. Dacă noua spiritualitate este, cum zice dînsul, ceva pe înțelesul exclusiv al celor tineri, unde e generația de azi care s-ar recunoaște în românismul acesta oferit de dl Motru? Etmocrația, către care năzuiește România de azi, este implicit xenofobă și antisemită întrucît dominația ei în cultură, în viața de stat și în viața societății postulează reducerea influenței străinilor în cel mai modest caz, după criteriul proporției etnice... Dacă românismul e spiritualitatea care urmărește realizarea unei ordini perfecte și eteme, de ce această ordine nu o poate oferi ortodoxia?... Dl Motru nu spune, dar respinge categoric ortodoxia din noua spiritualitate românească... Anticreștin, Dl Motru secularizează spiritualitatea, coborîndu-i înțelesul pînă la o ideologie oricare; antirasist, face din ea o emanație naturală și episodică a rasei; antinaționalist, românismul său se reduce la o spiritualitate de lăptării și bănci populare. Idealul propus unei generații e lozîncă unui club politic: statul țărănesc". Acest studiu al lui Crainic din *Gîndirea* (1936, nr. 6) a continuat și în numărul ei viitor, în care Rădulescu-Motru era denunțat ca promovînd un "ateism filosofic și militant". Îndrăznesc să cred că dacă dl Cristian Preda ar fi cunoscut aceste polemici vestite în epocă și-ar mai fi mlădiat opiniile despre Rădulescu-Motru. Dar, din păcate, dl Preda - asemenea altor colegi ai săi de generație -, nu cunosc epoca despre care, totuși, scriu și oferă sentințe fără drept de apel, nedeschizînd, pentru documentare, măcar colecția unor reviste importante ale timpului. Nici nu îndrăznesc să mă refer la colecțiile presei timpului.

Le français en toutes lettres

Antologie de texte
literare alcătuită
de Ileana Carmen Moldovan
pentru tinerii din gimnaziu
și din liceu

Prévert
Le Clézio
Pennac
Yourcenar
Ionesco
Tournier
Benoit
Gripari
Aymé
Sagan
Queneau
Morand
San Antonio
etc. etc. etc.

Cu explicații,
apropouri,
asocieri
și comparații
utile pentru
îmbogățirea
vocabularului

compania

Str. Prof. Ion Bogdan Nr. 16
Sector 1, 71149 București
Tel/Fax: 210 61 94, 211 59 48
e-mail: compania@fx.ro

PRIOR BOOKS DISTRIBUTORS SRL

Vă oferă:

"International Encyclopedia of Business
& Management", 10 volume
Autor: Malcolm WARNER
Editura: Thomson Business Press
Tel./fax: 210.89.08; 210.89.28;
212.35.61; 211.89.57
e-mail: prior@dial.kappa.ro
http://www.prior-books.ro

Revista România literară

ERA un bun obicei în perioada interbelică: acela ca un mare cotidian bucureștean să sprijine material, imprimarea unei mari reviste literare, al cărei profil să realizeze un echilibru între valorile consolidate și actualitatea beletristică. În acest chip a putut să apară *Universul literar*, în ultima lui serie, între anii 1938-1945, *Curentul literar* (1939-1941) și *România literară* (1939-1940). Despre aceasta din urmă ne vom ocupa în articolul de față.

Cel puțin trei reviste au purtat acest nume în perioada interbelică: *România literară* (1930) de la Aiud, în redacția poetului și, mai ales, cărturarului Ovidiu Hulea (1893-1952), secretar de redacție fiind Emil Giurgiuca (1906-1992). Această revistă avea și o redacție la Arad. A doua apariție a fost *România literară* (1932-1934) în redacția lui Liviu Rebreanu (1885-1944) la București și a treia (1939-1940) condusă de către Cezar Petrescu (1892-1961) el fiind și directorul ziarului bucureștean *România*. O bibliografie a revistelor *România literară* a publicat Const. Ciuchindil în anul 1981.

Revista *România literară* se imprima la București la începuturile ei în 32 de pagini iar puțin mai târziu s-a restrâns la 24 deși avea o mulțime de rubrici permanente: cronică literară, cronică ideilor, cartea străină, cronică plastică, cronică muzicală, pe margini de cărți, teatrele bucureștene, răsfoind revistele, cronică italiană, cronică măruntă, cronică sportivă, vitrina cu himere, evenimente culturale, reportaje și caricaturi, film, oameni, fapte și întrebări, pagina jocurilor (rebus) precum și multe fotografii, ceea ce îi oferea statutul unui magazin cultural cu accentul pe literatură.

Articolul program, intitulat *Cuvinte pentru încă un drum* este semnat de către Cezar Petrescu, un text cu tentă memorialistică, evocator al *Gândirii* clujene a anului 1921, care avusese intenția de a unifica forțele scriitoricești din Transilvania a celor ani. Noua revistă a lui Cezar Petrescu, deși adecvat tradiționalistă, arată și o reală deschidere spre modernitate, cultiva expresia echilibrată cu intenția de a îmbrățișa întregul spațiu cultural al contemporaneității: "Noi mergem în pas cu vremea", afirmă directorul publicației. Revista se imprima săptămânal și al cărei profil ideologic era marcat de climatul nesiguranței politice al sfârșitului deceniului al patrulea al veacului trecut.

Poezia inserată în coloanele revistei bucureștene oglindește fidel întreaga claviatură a timpului, de la poezii consacrate ca Tudor Arghezi (1880-1967), V. Voiculescu (1884-1963) cu poemul *Pe Decindea Dunării* în pagina tematică, *Poezii în peisajul românesc*, Ion Minulescu (1881-1944) cu *România celor trei corăbii*, încadrată la rubrica *Poezii marii*, Lucian Blaga (1895-1961), *Amurg de toamnă* în ciclul *Poezii și toamnă*, G. Bacovia (1881-1968) cu *Plumb de iarnă* și *Amurg de iarnă*, amândouă publicate în numărul de Crăciun (1939) al revistei și, în continuare Ion Pillat (1891-1943) cu poemul *În vie*, Adrian Maniu (1891-1968) *Iarnă*, Nichifor Crainic (1889-1972), *Șesuri natale*. Merită să amintim că toate aceste poeme sint reluări din volumele marilor poeți prin care directorul revistei urmărea prin aceasta atragerea tinerilor poeți la colaborarea revistei și de a le oferi exemple de creații poetice autentice.

Alți poeți de aproximativ aceeași vîrstă: Al.A. Philippide (1900-1979) cu o traducere *Parul* de Charles Baudelaire, Otilia Cazimir (1895-1967) *Vară și în pădure*, cu frumuseți peisagistice, Demostene Botez (1893-1973) *Șesurile*, cu valori plastice, Victor Eftimiu (1889-

1972), *Veneția*, evocare, N. Davidescu (1888-1954) *Biruiitorul și Cantoneta*, care vor fi publicate ulterior în volumul *Re-nașterea*.

Dintre poezii tineri ai momentului pregătiți pentru a ocupa un loc de seamă în poezia momentului semnalăm prezența lui Eugen Jebeleanu (1911-1991), Coca Farago (1913-1974), Constantin Virgil Gheorghiu (1916-1992), Dimitrie Stelaru (1917-1971), acesta în curs de afirmare, prezentat în numărul 5 din 1939 de către Eugen Jebeleanu prin articolul *Un tânăr poet*. Va colabora cu multe poezii: *Omul nou*, *Cadavrul de aur*, *Apele morții* toate în anul 1939 urmate de *Fructele anilor* și *Preludiu* din 1940 care au pregătit volumul intitulat *Noaptea geniului* (1942), versuri tributate unei atmosfere halucinante. Tot în acest timp se impune lirica lui Mircea Pavelescu (1908-1980), mai cu seamă în jurul revistei ieșene *Jurnalul literar* al lui G. Calinescu și, tot în acea vreme, se manifestă Ștefan Ștefanescu, *Elegia destinului*, *Sicriul* la pagina *Poezii premiați* de către *România literară*. Alți colaboratori cu versuri: Em. Cobzalău (1913-1986), poet ardelean, *Plecarea spre somn*, creație lirică premiată de către revista lui Cezar Petrescu, Ovid Caledoni (1914-1974) nostalgic în *Dar noaptea*, poet din gru-

parea bucureșteană *Mășterul Manole*, apoi Teodor Scarlat (1907-1977) cu *Har și Anotimp*, cu exerciții de virtuozitate, George Șfirlea (1915-1943) cu *Glas peste lut*, poetul a decedat pe frontul de răzărît. Const. Pârlea (1917-1985) livrează în *Ultima carte* și, de asemenea, în *Cărți la anticar*, brașoveanul V. Spiridonici (1909-1988), *Semne și întrebări*, Ion Sofia Manolescu (1901-1993) și, nu în ultimul rînd, mai vîrstnicul D. Iov, basarabeanul decedat în temnița comunistă. Alți colaboratori cu poezii: George Lesnea (1902-1979), *Aștept să mor*, Constantin Almăjanu (1910-1941) *Izvorul Tăcerii*.

Revista a manifestat interes și pentru debutanți cărora le-a pus la dispoziție spațiul intitulat *Colțul poeziei*, al cărui nume a devenit mai târziu *Poezii tineri*, atunci și colaboratori ai *Jurnalului literar*, dar și la alte reviste ale vremii. *România literară* a sprijinit tinerele talente, după cum făcuse și *Universul literar* între anii 1938-1939 și, mai târziu, prin rubrica lui Ștefan Baciu, *Cîntece noi*, cu mențiunea că aceasta oferea și o succintă prezentare. Alți colaboratori cu poezie: Ion Ronda, Dimitrie Scheianu, Ion Aurel Manolescu, Liuben Dumitru; unii dintre aceștia făceau parte din gruparea bucureșteană *Adonis*.

Și proza literară s-a bucurat de atenția revistei lui Cezar Petrescu. Mai mult de nouăzeci de prozatori au găsit ospitalitate în coloanele revistei bucureștene, uneori prezentînd și pozele autorilor. Evident că printre acești colaboratori mulți sînt doar ocazionali, alții care astăzi prezintă doar o importanță bibliografică. Unii au doar o singură colaborare ca Sabin Velican (1909), autorul romanului *Pamînt viu* (1938) premiat la concursul literar din același an organizat de către Aida Vrioni (1886-1954); Ion Valerian (1895-1960), directorul revistei *Viața literară*. Sînt și colaboratori cu mai multe creații epice. Astfel Mihail Sadoveanu cu fragmente

din viitorul volum *Divanul persian* (1940) și *Luna mănăstirilor* din cartea *Foi de toamnă*, Cezar Petrescu, *Învieerea omului*, nuvela inedită, Pericle Martinescu, *Boema*, Victor Ion Popa (1895-1946) *Cravata*, de asemenea nuvela inedită. N.M. Condeescu (1880-1939) cu fragmente mai vechi din volumul *Conu Enake* (1928) și, mai multe schițe și nuvele precum și fragmente de călătorie din cartea *Peste mări și țări* (1923). Era atunci președintele Societății Scriitorilor Români. *România literară* a militat și pentru sprijinirea nuvelei pentru care a înființat chiar un concurs la care au participat mai mulți scriitori tineri, între care și foșăneanul Pavel Nedelcu cu povestirea *Framîntări*; atunci era colaborator la revista *Treisprezece* din Focșani. Ca și pentru poezie, la fel și pentru proză revista publica numeroase traduceri din literatura universală. Astfel Vintilă Horea (1915-1992) a tradus din proza lui Giovanni Papini (1881-1956), *Nebunia lui Pillat*, apoi proze din creația lui Anton Cehov (1860-1904), Oscar Wilde (1856-1900), Paul Morand (1888-1958), *Malta*, Pierre Loti (1850-1923), *Jurnal intim*, Charles Morgan (1894-1958) fragmente din romanul *Furtuna* (1932).

Problemele de critică literară și ideologie au fost viu cultivate de către revista condusă de Cezar Petrescu. Principalul cronicar literar al revistei *România literară* a fost Octav Suluțiu (1909-1949), mai înainte deținătorul rubricii *Scriitori și cărți* în revista *Familia* din

Oradea, unde avea un larg spațiu la dispoziție în care și putea manifesta considerațiile lui critice. În coloanele *României literare* a semnat cronici despre proza literară a lui Pavel Dan (1907-1937) din volumul intitulat *Urcan Batrinul*, apoi despre *Ghicește-mi în cafea* (1938) a lui Victor Ion Popa, despre romanul *Nunță în cer* (1939) al lui Mircea Eliade și, de asemenea despre *Cercuri în apă* (1939) al lui Ion Biberi (1904-1990). La cele mai multe dintre aceste volume cronicar literar le-a subliniat realismul inspirației, umorul, dramatismul acțiunii epice, analiza sufletului feminin. O caracterizare de excepție: "*Nunță în cer* este o replică autohtonă a lui *Maitrey*, în care pasiunea devine o fatalitate răscolitoare și distrugătoare". Lui G. Calinescu îi dedica două cronici literare: una pentru volumul *Principii de estetică* (1939) pe care-l apreciază ca foarte original, cu idei inedite și a doua cronică este despre studiul critic *Liviu Rebreanu*, pe care amîndoi criticii l-au apreciat pentru masivitatea creației epice.

Cezar Petrescu semna obișnuit articolul în fond prin mijlocirea căruia stabilea unele coordonate ideologice și literare ale revistei. Lua în considerare indeosebi relațiile Centrului Cultural cu scriitorii din provincie. Această colaborare a existat doar în primul an de apariție al revistei, după care a fost angajat, tot mai mult, în imprimarea cotidianului *România*. Unele articole de doctrină politică le-a semnat cu pseudonimul Ion Dărie.

Un colaborator constant a fost Septimiu Bucur (1915-1964), care s-a opus sistematic față de atacurile împotriva creației lui Lucian Blaga de către I.N. Soricu (1882-1957) și a altor detractori, simpatiza cu ideologia literară a lui Oct. Goga (1881-1938). Un alt colaborator constant a fost Dan Petrașincu semnînd articole de o stringentă actualitate literară. Se bucură de primirea lui Liviu Rebreanu (1885-1944) la Academia Ro-

mână; avea și o rubrică personală intitulată, *Oameni, fapte și întrebări*, care pe parcursul apariției revistei a devenit deosebit de polemică mai ales împotriva aceluia care respingea ideile critice ale lui Titu Maiorescu (1840-1917), polemizînd și cu atitudinea lui Const. Noica (1909-1987), Dan Petrașincu se preocupa și de viitorul literaturii române, a semnat numeroase recenzii de cărți, note și însemnări, polemici. A comentat și sumarul unor publicații periodice ca *Revista Fundațiilor Regale*, a scris despre "luna cărții" și, în general, a avut o prezență constantă în paginile *României literare*.

În anul 1939 *România literară* a avut un însemnat oponent, în speță, *Jurnalul literar* al lui G. Calinescu de la Iași. Unii dintre poezii tineri colaborau la amîndouă revistele. Astfel George Fonea a publicat poezia *Orașul amintirilor*, care în realitate era Iașul, Ion Sofia Manolescu (1901-1993) publicase cinci poeme în *România literară*, apoi, la fel, Aurel Marin și Const. Pârlea (1917-1985). În general acești poeți satisfăceau amîndouă redacțiile. Pe de altă parte G. Calinescu îi publica pe unii la rubrica *Primii pași*, cum a fost cazul cu Petru Sfetca (1919-1987) iar în *România literară* era inserat într-un grupaj intitulat *Primăvara literară în Banat*.

Acești tineri bateau atunci la porțile poeziei, care uneori li se deschideau cu multă ușurință. G. Calinescu îi publica pe acești poeți tineri cu condiția să semneze și texte critice de o clară orientare literară. Lui Const. Pârlea i se răspunde la *Poșta redacției*: "Dar totuși adonicii (cei de la revista *Adonis*) sînt rugați să dea și colaborarea ideologică".

Polemica dintre cele două reviste s-a purtat constant, pe întreg anul 1939, mai cu seamă în cadrul rubricii *Prostologhicon* din *Jurnalul literar*, redactată de chiar G. Calinescu. Nu de puține ori s-a ironizat colaborarea lui Vlaicu Bârna (1913-1999) la *România literară* și, de asemenea, nu a fost scutit nici Perpessicius, care a fost tras la răspundere pentru că a trecut sub tăcere faptul că G. Calinescu a publicat prima dată poemul *Memento mori*, în *România literară* din anul 1932.

Era firesc ca o asemenea publicație periodică să urmărească viața revistelor care se imprima atunci. Textul nostru poate afirma că dintre cele trei periodice bucureștene, apărute aproximativ atunci, *România literară* a arătat un constant interes recenzîndu-le dintr-o perspectivă critică. Dacă în paginile *Universului literar* asemenea preocupări erau atunci întimplătoare, în revista condusă de către Cezar Petrescu s-a acordat o importanță maximă periodicelor literare. Ele au fost sistematic recenzate, sub semnătură, ceea ce pretindea răspunderea afirmațiilor. Între prezentatorii acestei rubrici reamintim pe Septimiu Bucur, practic titularul rubricii, apoi pe Vlaicu Bârna, George Demetru-Pan (1911-1972) și Dan Petrașincu.

Cei mai înainte amintiți s-au ocupat fiecare de revistele apropiate, de disponibilitățile critice personale. Astfel Septimiu Bucur debutant în *Gândirea* din anul 1935 a luat în cercetare revistele cu o ideologie literară echilibrată susținînd indeosebi valorile tradiționale ale literaturii române interbelice. *Gândirea* devine astfel apreciată indeosebi pentru colaborarea lui Lucian Blaga, V. Papilian (1889-1958), D. Caracostea (1879-1964) la care se adăuga revista clujeană *Gînd românesc*, o revistă ce afirma spiritualitatea românească din Transilvania. Nu aprecia, în schimb, revistele apropiate modernismului și avangardismului contemporan. Astfel revista *Azi* a lui Zaharia Stancu (1902-1972) era socotită ca prea în-

Cezar Petrescu

depărtată de realitatea autohtonă și *Familia* din Oradea primește admonestări pentru că refuză *transilvanismul*. Dar, mai ales, Septimiu Bucur se ridică mereu nervos împotriva *Jurnalului literar*, care ar promova, la întimplare unii poeți din perioada lor de noviciat artistic.

Unele reviste din provincie sunt totuși apreciate la justa lor valoare după cum ar fi *Pacini* Luce de la Turda, pentru serioasa și înaltă intelectuală, mai ales filosofică, a conținuturilor. *Vieții Românești* și se aduc elogiul, îndeosebi pentru trecutul ei istoric și, de asemenea *Revista Fundațiilor Regale* este laudată pentru structura ei bine organizată precum și pentru valoroasele ei colaborări. O săgeată destul de ascuțită este îndreptată împotriva seriei din 1938-1939 a *Universului literar*, amintindu-se redacției că această serie, deși conținută de către tineri, între alții de către Victor Popescu și Const. Fântâneru, nu a reușit să promoveze un scriitor valoros așa cum s-a întâmplat cu seriile mai vechi ale revistei din vremea conducerii lui Perpessicius sau Camil Petrescu. Afirmatia nu poate fi tăgăduită, dar se impune a lua în considerație și anii 1940-1945 ai *Universului literar* care, cel puțin, prin mijlocirea rubricii *Cinzece noi* a lui Ștefan Baciu (1918-1993) a adus un însemnat reviriment în sprijinirea tinerelor talente.

Posta redacției prezentată în sumarul revistei *România literară* a avut un rol însemnat pentru statormicia publicației. Chiar în articolul-program, *Cuvinte pentru încă un drum* se afirmă legătura cu trecutul, dar și cu sprijinirea tinerelor talente, cărora li se răspundea clar: "Ne-am impus să promovăm tinerețea" (nr. 12 din 1939). Merită să amintim că între *România literară* și *Jurnalul literar* era o continuă concurență pentru atragerea tinerelor talente. Dintre cei sprijiniți de către revista bucureșteană amintim pe Al. Negură (1893-1958) totuși mai virstnic, avea atunci patruzeci de ani. Apoi D. Scheianu, Remus Luca din Tg. Mureș, Traian Mihăilescu, decedat în 1981, făceau parte din gruparea bucureșteană *Adonis* și mulți alții.

Revista lui Cezar Petrescu a apărut între 2 aprilie 1939 și 12 mai 1940. Dat fiindcă această publicație periodică avea o sumedenie de rubrici, mai mult sau mai puțin literare, în coloanele ei au apărut și alte rubrici de cultură, artă plastică, muzică, teatru, cinema, coregrafie, arhitectură, modă, sport, umor, pagina jocurilor. Prin toate aceste rubrici revista *România literară* redactată de către Cezar Petrescu a îndeplinit și funcția unui magazin cultural, o publicație pentru publicul larg, fiecare dintre cititori găsind câte ceva în paginile ei. O revistă de tip magazin, care avea pe atunci o destul de mare trecere. Fără să fi avut importanța *României literare* a lui Liviu Rebreanu, publicația lui Cezar Petrescu se înscrie printre numeroasele publicații ale epocii ca o prezență culturală de neignorată.

Nae Antonescu

Eseu

Clipa de fericire a lui Marcus Tullius Cicero

PUȚINE personalități culturale și politice ale Antichității s-au bucurat de reputația peste secole a lui Marcus Tullius Cicero: prototip al oratorului, om politic care a lichidat în calitate de consul conjurația lui Catilina, scriitor celebru în epocă și peste veacuri, teoretician literar, el s-a ilustrat și prin introducerea gândirii speculative la Roma. Romanii erau prin construcția lor genetică refractari filozofiei: În anul 155 î.n.d. Cr. a sosit în cetatea eternă o solie ateniană formată din trei filozofi, academicul Caeneade, stoicul Diogene din Babilon și peripateticul Critolaus. După îndeplinirea misiunii diplomatice, ei au ținut conferințe în care i-au uluit pe romani prin virtuozitatea cu care își susțineau ideile. Mai ales Caeneade a lasat cea mai puternică impresie, deoarece a îndrăznit să argumenteze convingător chiar în centrul imperiului teza nelegitimității imperialismului roman. Elita politică romană a fost fascinată, incapabilă să formuleze vreo obiecție, iar reacția conservatoare promptă: filozofii au fost izgoniți din Roma, deoarece spune Pliniu cel Bătrân, romanii nu mai știau să discearnă adevărul de neadevăr. Cu toate acestea, odată intrați în contact cu lumea greacă, descendenții lui Romulus au trebuit să adopte formulele superioare ale civilizației grecești; între disciplinele care au pătruns în cetatea eternă a fost și filozofia. Începuturile au fost însă foarte timide: Cicero, în general indulgent cu concetățenii săi, este foarte sever cu primii autori de tratate filozofice romane, care s-au limitat la a reda în stil rudimentar ideile lui Epicur.

Când avatarurile vieții politice l-au îndepărtat pe Cicero de treburile cetății, el s-a dedicat filozofiei pentru a-i deprinde pe concetățenii săi cu această disciplină inventată de greci. În fapt, el nu este creator de filozofie, ci în scrieri precum *Despre supremul bine și supremul rău*, *Despre destin*, *Despre îndatoriri* etc., el popularizează la Roma ideile pe care autori greci celebri, precum Platon, Aristotel, Epicur, și alții le-au formulat și pus în circulație. De altminteri, el însuși recunoaște acest fapt: "Ma vei întreba, îi scrie el comandantului său Atticus, cum de trazes asemenea subiecte? Sunt simple copii; se scriu ușor, iar eu nu fac decât să înșir cuvinte, de care nu duc lipsă deloc". Ambiția sa a fost de a-i instrui pe romani și de a demonstra în chip practic că limba latină este capabilă să exprime gândirea speculativă. "Filozofia își face abia acum apariția în literatura latină", afirma oratorul, și, dată fiind importanța acestui domeniu, el socotește că "trebuie tratat în limba latină". Plutarh va diagnostica corect scrierile filozofice ale lui Cicero, spunând că ele sunt "traducerea în latină a tuturor termenilor aparținând dialecticii și fizicii".

Dar cât efort l-a costat această traducere. Cât a mai trudit bietul Cicero, el care nu "ducea lipsă de cuvinte" pentru a găsi sau fabrica echivalente latinești: uneori el transliterează termeni grecești, *dialectica*, *grammatica*, *filosofia*, *musica*, alteori ezită și propune mai multe variante "acea virtute pe care grecii o numesc *sofrosyne*, eu îi spun când *temperantia*, când *moderatio*, uneori chiar *modestia*"; alteori, când nu găsește echivalente, inventează cuvinte, adesea cu un succes extraordinar, deoarece multe din cuvintele introduse de el în limba latină au devenit curențe și în limbile moderne, de pildă *qualitas*, *evidentia*, *essentia*, *anticipatio* etc.; câteodată inovațiile sale lingvistice sunt mai puțin reușite și n-au făcut carieră (*veriloquium* pentru *etymologia*). În orice caz, în ciuda unor inerente nereușite, meritul său este enorm: și datorită lui limba latină a devenit una din limbile filozofice prin excelență. Dar, el n-a înțeles că un vocabular filozofic apare numai atunci când există și gândire filozofică originală. El recunoscuse că "pentru idei noi trebuie utilizate cuvinte noi", dar n-a formulat nici un gând propriu. Filozofia rămâne încă într-un stadiu foarte incipient la Roma. Cât a mai trudit bietul Cicero pentru a-i înfrânge sau măcar egala pe greci în acest domeniu. Cât de frustrat se va fi simțit constatând inferioritatea latinei din acest punct de vedere. Trebuie să fi trăit clipe de umilință grea. Și în această apăsare, ce explozie de bucurie îl va fi cuprins când a descoperit un cuvânt latinesc pentru care grecii nu aveau echivalent: "*innocentia*, cuvânt pe care grecii nu îl au, dar ar putea să-l aibă", exclamă el triumfător în *Tusculane*, și, așa cum fabricase echivalente latine pentru cuvinte grecești, acum inventă un echivalent grecesc *ablabeia*. Și în acest caz Cicero a reușit, căci o sută de ani mai târziu cuvântul va fi utilizat de Plutarh.

Ce clipă de fericire trebuie să fi trăit Marcus Tullius când și-a putut lua o mică revanșă față de greci, clipă de fericire echivalentă poate doar cu cea pe care a trăit-o când a divulgat și distrus conjurația lui Catilina.

Gheorghe Ceaușescu

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

Poezie și limbaj jurnalistic

ÎNTRU experimentele poetice ale lui Șerban Foarță - holorime, "placă (puțin) defectă", comentarii la tablouri, texte pentru Phoenix, versificare latină, arhaizare balcanică, limbaj caragialesc și altele altele - apăruse deja, în ultimii ani, și montajul din proza jurnalistică a știrilor senzaționale; recentul volum *Erau ziare, evenimente* (Timișoara, Brumar, 2000) grupează texte scrise în acest gen, integrându-le într-o structură care amintește de o compoziție muzicală. Poezii-paranteze, care reiau câte o temă jurnalistică tratând-o în cheie proprie și accentuând latura formală a versificației, creează în ansamblul volumului o variație utilă, evitând excesul de sordid jurnalistic. În tema jurnalistică se poate recunoaște fascinația suprarealiștilor pentru obiectul efemer și cam vulgar, dar și rezultatul unei experiențe directe și larg împărțite: ultimul deceniu fiind, la noi, unul de renaștere rapidă și de dezvoltare devorantă a gazetăriei. De altfel, Șerban Foarță e și autorul unui ingenios și subtil eseu despre jurnalism - *Dublul regim (diurn/nocturn) al presei* (1997) - și se plasează cu bună știință în plin paradox: un poet aflat sub semnul esteticului, al ludicului, al scriiturii manieriste și rafinate se ocupă de scriitura cea mai directă, de textele care, cu o redactare adesea elementară și neglijentă, își asumă condiția perisabilității. Din fericire, paradoxurile și contradicțiile sînt situațiile cele mai productive pe termen lung. Cum se vede și din faptul că în volumul de care ne ocupăm combinația de limbaje e cu totul nouă: mai curînd decît șocul cotidianului (important pentru imaginarul suprealist) contează tocmai manierismul, pasiunea formei, simțul versificației; autorul nu se mizează pe noutatea ideii, ci pe prelucrarea ei. Colajul de titluri sau de texte jurnalistic (a căror autenticitate e dovedită fotografic în volum) aduce surpriza juxtapunerii unei diversități de limbaje și situații, dar dovedește mai ales arta de a le compune, de a contrapune, de a rima, de a alterna și chiar de a evada din sfera lor. Taieturile de ziar (titluri și subtitluri de tot soiul, anunțuri publicitare, anunțuri matrimoniale) se fixează în versuri cu ritm și măsură variabilă, dar cu rimă perfectă; aceasta din urmă dă un aer carnavalesc întregii succesiuni, conferind o cursivitate stranie unei lumi haotice ("E timpul ofertelor care pun lumea în mișcare! / Vând TV color cu mici defecțiuni, calitate germană./ Vând pisicuță persană./ Cumpăr mașină de despuat porumb, capacitate mai mare"). Nu lipsește ingambamentul: "Neglijat, curat, pedant, finuț, doresc să vă cunosc în față la La dulce/Vita, str. I. I. de la Brad, la ora 19.30, cu ochelari de soare/Tânăr, 27/175/70: nefumător, sărac, singur, există oare/ persoana care poate să spună «imi pasă, George!»". Textul nu rămîne un simplu colaj, pentru că îl destructurează comentariile subiective și deraierile ficționale: monotonie unui limbaj (autenticitatea mesajelor în ton patetic sau cinic, în nota kitsch) e întreruptă de insinuarea cîte unei voci diferite. Acolo unde textele sînt rescrise, metamorfoza e și mai interesantă: limbajul e barochizat de jocul de cuvinte și mai ales de complicarea sintactică, adesea și de perturbarea ordinii temporale (din păcate, spațiul nu permite reproducerea unor citate destul de lungi ca acestea să se poată observa bine). E interesant cum - sub presiunea rimei, dar de fapt a întregului edificiu retoric - relatarea ororii cotidiene se structurează într-un alt cod. Limbajul banalității, cel tehnic-medical ori al detaliilor juridice, cel "indecent", argoul și limbajul juvenil cel mai recent se asociază, într-o demonstrație de plurilingvism, cu farmecul erudiției. Virtuozitatea tehnică este esențială: punerea textelor colocvial-argotizante în ritmuri ternare, prin excelență culte și muzicale (alternanță subtilă de dactil, amfibrah, anapest) conferă o distanță ironică fundamentală, o dedublare a vocii: versificația nu aparține în nici un caz "măștii lirice" care își rostesc monologul într-o perfectă autenticitate fonetică și lexicală ("«Uite bă fraere/ nai sânge tîne/să-l arzi pâl dă vine...»/ Că tre săț dai aere// cîn vezi fun tatae/ că trece cu tașca/ goală ce gașca/ lia la bătae"; "Tre ste spargi în figuri/ ca băiat dă băiat"; "pencă az nu mai e/ ca pã vremea lu tactu", *Băetzii*). Foarte interesantă mi se pare tocmai această divergență a nivelurilor lingvistice: fonetica și lexicul merg într-o direcție; sintaxa, structura textuală, versificația - în alta. Rezultatul poate fi de mare haz, dar și de ascunsă anxietate. În acest volum, "estetizarea" textului mi se pare mai ales un mijloc de emfaticizare, prin care ororile devin mai șocante și mai absurde: jocul cu limbajul devine mai puțin feeric, preferînd un secret moralism dramatic.

„Șansele nu se așteaptă ca

INTERVIUL de mai jos era proiectat din martie, când Dumitru Radu Popa și-a lansat la București, volumul *La Revoluția Română*. Realitatea este că i-am luat atunci un interviu, care a dispărut însă, în mod misterios, de pe bandă, după transmiterea unei părți din el, la radio. Nu mult după aceea, am pierdut o altă ocazie, când a urmat lansarea cărții la New York. Nu-mi mai rămânea decât posibilitatea de a-i pune întrebări prin e-mail, ceea ce am și făcut.

Domnule Dumitru Radu Popa, trăiți în lumea liberă. Scrieți ce vreți?

Da, bineînțeles că scriu ce vreau, cred că scriam ce voiam și când trăiam în lumea ocupată. Adevărul e că nu puteam să public tot ce voiam când trăiam în lumea ocupată. Dar de scris, am scris întotdeauna ce-am vrut.

Cum vă raportați la literatura americană? Cred că-i iubiți mai mult pe francezi, recunoașteți!

Înfi de toate, trebuie să fac o precizare: cea mai importantă influență asupra momentului în care am deschis ochii întru literatură a avut-o mama mea, Maria Magdalena Popa-Levandovschi, doctor în medicină, pianistă de concert, traducătoare a lui Rainer Maria Rilke, Franz Werfel, Humboldt, Ingeborg Bachman, ea însăși scriitoare de literatură originală pentru copii. Deși am început să vorbesc și să citesc franțuzește la o vârstă fragedă, sub influența familiei, cred că literatura germană mi-a fost prima botezare întru iluzia lecturii textului, ori numai a ascultării lui, fiindcă guvernanta noastră, Katti Glantz, era o săsoiacă destul de cultivată, din Apoldul-de-Sus. Astfel că, cel puțin la început, am avut mai mult parte de Grimsmärchen ori Karl May decât de Jules Renard sau La Comtesse de Segur... Tata, medic și el, era pasionat de Zweig și Curzio Malaparte.

E drept că intelectualii formați în timpul meu erau, în general, francofoni și francofili. În plus, însă, trebuie să spun,

mama era și o perfectă vorbitoare de engleză, înamorată de Chesterton și Bernard Shaw, Somerset Maugham, Henry James, Emily Dickinson, mai târziu de Scott Fitzgerald, Faulkner și Hemingway. Faptul că am ajuns să trăiesc în America, unde m-am stabilit la vârsta destul de puțin fragedă de... 37 de ani, nu cred că are o însemnătate prea mare asupra afinităților mele electivă, după cum nu aș spune că e prea importantă realitatea că am debutat editorial cu un eseu critic despre Antoine de Saint-Exupéry, că am tradus, mai mult sau mai puțin "în particular", din Paul Valéry, Lautréamont sau Mallarmé. Toate acestea sînt piesele unui puzzle pe care, cred eu, într-o formă sau alta, l-au trăit și alți intelectuali din generația mea. De pildă, la 12 ani, anul de grație 1961, îmi aduc bine aminte, fiind în vacanța la Olanesti, unde biblioteca publică era înțesată de traduceri din literatura sovietică (oroare indusă firesc din familie!) dar și rusa, am avut revelația lui Cehov și Gogol... Francezii au venit la început din biblioteca de acasă și mult mai târziu sistematic, când eram în facultate. Fiind la Română-Franceză, am urmat traiectoria unei școli încă destul de bune, devorînd Malraux, Gide, Maurois, Proust dar, mai ales atunci, noul val francez. Totuși, dacă stau să mă gândesc la anii aceia, citeam critica și teorie literară franceză, poate mai mult decât literatură. În aceeași măsură eram fascinat însă de Welles și Warren, Hjelmslev, Bahtin, literatura și teoria literară spaniolă și hispanică. Trăiam în-tr-un "cerc" de impregnare literară care sugera ca un burete tot ce era nou (sau poate vechi pentru alții!). Thomas Mann și Borges erau pietrele de temelie pe care juram atunci.

În America, mai târziu, am redimensionat unele trăsături ale literaturii americane citite în România, cu singura mentalitate pe care o aveam la îndemînă atunci... Astfel, am înțeles, de pildă, că Steinbeck era mult mai puțin metafizic decât credeam (acel "drugstore" în care se vînd de la agrafe de păr, măsline, cauciucuri de bicicletă, sandwich-uri și coca-cola pînă la Biblie - și care mi se părea o alegorie a Arcei lui Noe! -, mi-am dat seama că există efectiv în orice orașel...) Pe de altă parte, am văzut sub o altă lumină subtilitatea umorului lui Mark Twain sau profunzimea analitică a lui Faulkner, alegorismul lui

Updike. Mă întreb, unde mai rămîne loc să-i "iubesc mai mult pe francezi"? Colecția literară universală a fiecăruia dintre noi cred că nu cunoaște neapărat, cum am înțeles, în timp, de la tata un "citor" în toată puterea cuvîntului!, granițe naționale. De cînd trăiesc în America, de pildă, îi înțeleg poate mai bine pe Cortázar, Buzzati, Calvino, Marguerite Yourcenar. Sper că asta răspunde măcar parțial întrebării dumneavoastră.

Aveam, oricum, de gînd să vă întreb cum v-ați format ca intelectual.

O parte dintre lucruri le-am spus deja aici, altele, în interviuri sau, mascat, în cărți (mai ales în *Traversînd Washington Square*). Pe lîngă atmosfera de acasă, se adaugă cercul magic al facultății, Ioan

tuită, ne plimbam printr-un București se naștea altfel sub discursul lui at doct și amuzant: clădiri, personaje, jurări înviau ca să se topească la ca periplurilor... Tot el m-a învățat recitesc pe Caragiale într-o altă notă, ori mult mai dramatica și universală încîntat de proiectul meu de a-mi scrirea de doctorat pe distincția între ragialism" și "caragialitate" o himer dacă nu s-a împlinit niciodată pe plan retic propriu-zis, începe să devină to lîmpede în proza mea. Vladimir Str căruia tot Cioculescu m-a prezentat cuvinte, pe cît de superlative pe at ironice, cum îi era felul, m-a atras c bertatea spiritului și fascinația pentru ca modernă, în cele cîteva luni cît fost profesor în cadrul unui curs fac

Cu sculptorul Vida Geza în crescătoria lui de cactusi

Petru Culianu, Victor Ivanovici, Șerban Anghelescu, Paul Drogeanu, Silviu Angelescu, toți colegi la filologie. Am avut norocul întîlnirii unor spirite înalte și cărora le păsa efectiv de "procesul pedagogic", mergeau, vreau să spun, mult dincolo de el și de limitările atît de procustiene ale acelor ani: Mihai Pop, Savin Bratu, Silviu Iosifescu, Paul Cornea, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, dar și mai tinerii, pe atunci, Sorin Alexandrescu, Mircea Martin, Gheorghe Frîncu, Florin Manolescu, Al. Sincu, C.M. Ionescu. Le datorez imens, dincoace și dincolo de mormîntul unora dintre ei. Romanul meu de formație se află undeva, nescris, dar desigur profund legat de aceste nume, colegi și profesori. Sînt un atașat iremediabil de academia, iar în sensul acesta, ca să anticipez întrebarea dumneavoastră următoare, nu știu mai nimic despre intelectualul autodidact. E poate o infirmitate...

Să vorbim, atunci, despre marile dvs. întîlniri literare...

Cu regretatul Șerban Cioculescu am avut o relație cu totul specială. Și pe plan uman, și pe plan literar. La un moment dat, știa bine că îl imitam, îl parodiam, și cu toate acestea nu a dat prea mare importanță acestei obrăznicii imberbe... Dimpotrivă, îmi oferea compania lui nepre-

tiv. Cursul a început cu un amfit arhiplin și s-a terminat, în ajunul n sale, cu doar șase studenți pasiona analiza teoriilor Abatelui Bremond.. Caraion mă intriga cu cinismul sau gen de amiabilitate ce se oprea la părere opusă lui, fie și macar parțial consecință (cum tocmai tipăream n grafia Saint-Exupéry și eram deja nouălea cer știind că nu mă va "cont mai mult ascultam decât să vorbesc ce, trebuie să o spun, mi se întîmpla c de rar! De la el am aflat toată is "Agorei", revista efemeră și excepțio din 1946, și multe, multe alte povești perioada pre- și post- proletcultistă, i de pușcărie, ale lui și ale altora. Ave fel de neputință amară și triumfătoare totată... Dar poate ca cea mai semn tivă și emoțională întîlnire a fost cu Petrescu, debutant la cincizeci și... de un adevărat om al Renașterii, scriitor ceptional, critic și morfolog al cu (*Meteorologia lecturii* mi-e și acum de căpătîi!). Omul era gata să se asc înapoia lui însuși, ca și cum n-a n amas nimic în loc, dar rămînea, ran atît de mult; discursul, întrebările, u jenante pentru mine, căci se refere lucruri pe care nu le citisem sau la ca ma gîndisem niciodată... Sinesteziiile tile, trecerile ametoare de la literatu

Cu Șerban Cioculescu, la aniversarea de 80 ani

Stelian TĂBĂRAS

Documentație

...
tul în câteva limbi – nu pica prea bine pentru asta sufixul augmentativ „-oiu” din coada numelui său. Altceva n-am mai avut timp de spus, sosise și cursa Sabena și apăruse semioticianul „meu” pe care Institutul de lingvistică mă rugase să-l întâmpin și să-l duc la Hotel Lido. [...]

[...]
I NARMAT cu un carton pe care scrisesem îngroșat numele semioticianului italian ce sosea cu o cursă dispre Elveția, făceam involuntar parte dintr-un grup de vreo douăzeci de oameni, foarte răbdători, în ciuda întârzierii avionului. Nu prea înțelegeam noi această întârziere anunțată din când în când, iarăși cu câte un nou sfert de oră, de vreme ce avioanele nu pot staționa în văzduh. Îmi plăcuse replica italianului când i s-a spus că la București încă mai sunt tulburări: „Ei și, eu vin pentru semiotică!”

De la o altă cursă ce revarsa pe poarta de la vamă cărucioare doldora de bagaje m-am auzit strigat pe nume: o familie arătoasă, cu doi copii frumoși, „occidentalizați”. Parinții purtau pălării cu boruri mari – în plină iarnă – parcă veneau din Mexic. Barbatul, după ce strigase, s-a și repezit să mă îmbrățișeze, mi-a prezentat familia, flatându-mă: - Colegul meu de liceu, dragă... de care ți-am vorbit de atâtea ori. Iată-l în carne și oase. E drept, acum mai mult oase. Ia să pui mâna să te mai îngrași puțin. Te-am pomenit poate de zeci de ori, ori de câte ori aveam de scris rapid o nota verbală. Ziceam: „Mă, ce bun ar fi fost Marius să-mi arate cum e corect!” Întreb-o pe nevastă-mea dacă te mint...

*
ERA Brădoiu. Coleg de liceu fiindu-mi, se lipise de mine, aproape la propriu, starea asta era vizibilă mai ales în preajma tezelor, apoi a bac-ului. Când aveam examen scris, tragea atât de vizibil cu ochiul în lucrarea mea, încât cred că era lăsat să facă asta. Profesorii știau al cuiu fiu era, se mărgineau să privească din mers la ce scriu eu, apoi îl băteau pe el pe umăr. Am fost la un moment dat dispus să-l meditez, prea îmi împingea pachete de Kent ori îmi strecura în servietă pungi cu cafea, mă jenam pur și simplu să le primesc fără să depun vreun efort special. „Lasă bătrâne, nu prea am eu timp de meditații, pentru A.S.E. îmi ajunge! Când o cădea bila aia de piatră din turnul facultății înseamnă c-a absolvit unul care scrie corect. Ha! ha! ha!” (Zicătoarea reală spunea că bila va cădea la prima absolventă fecioară...)

Eu, mai târziu, nici n-am vrut să particip la întâlnirile promoției mele de liceu, deși ele s-au ținut din cinci în cinci ani, precum Congresele, și el, Brădoiu, se anunța mereu primul în comitetele de inițiativă ale acestor simfonii, unde știam sigur că fetele din clasa noastră sunt tot mai împlinite, apoi tot mai trecute, și în timpul cărora dialogurile erau tot mai simplificate: „Cât câștigi pe lună?”, „Ai mașină?”, „Ai casă?”, „Ai... perspective?”. (Ei bine, perspective nu prea aveam, oricum!) Așa că, efectiv, pe Brădoiu nu-l mai întâlneam chiar de douăzeci și trei de ani! Auzisem că a terminat Comerțul Exterior și că lucrează „tot pe-afară”.

Acum, la Aeroport, avea un aer de șotie, parcă se ascunsese într-un grăsan, i se vedea „nonșalanța” bine înscenată sub borurile pălăriei în plină iarnă.

- Caută-mă neapărat, bătrâne, dar neapărat! Am ceva important pentru tine...

Mi-a plasat o carte de vizită cu tex-

*
ÎL CĂUTASEM la telefon abia la vreo lună după întâlnirea de la Aeroport: „Vino în Orașelul Copiilor (și mi-a explicat în care), se anunță o zi splendidă, discutăm acolo. Chiar la lanțuri.” Auzind eu de „Parcul Copiilor”, de carusele și altele, am luat-o cu mine pe fetița sorei mele, de patru anișori – pentru sora mea, duminica era o zi grea, de șmotră în casă.

Acolo, surpriza! Brădoiu era chiar patronul aceluia conglomerat alcătuit din carusel – lanțuri, cum le spuneam noi în copilărie – călușei de ghips și carton ce se alergau în cerc – leagăne-bărci, minuscule rachete cosmice și uriașe gâr-gărițe. Două trenulețe vopsite „tigră”, trase de Aro-uri „deghizate” în mici locomotive, făceau „traseul” de câteva ori în jurul unei mari fântâni arteziene defazectate. Vată de zahăr, mica escrocherie numită „roata norocului” unde un descreeierat urla din când în când: „a luat-ooo!”, dar tăcea mălc atunci când, în general, „n-a luat-ooo!”

- Cât crezi că m-au costat toate astea? N-o să crezi, le-am luat cu numai două milioane. (Dumnezeule, de unde o fi luat el atâți bani! Într-un milion sunt cam două sute de salarii medii...). E drept, am mai dat ceva pe deasupra – sau pe dedesupt, ha, ha, ha! – că li s-au făcut forme de... casare.

Mi-am reținut diplomatic uimirea (uimit cum îmi venea mie, nu cum sugera el), ne-am chinuit amândoi să o convingem pe nepoata mea să urce în șaua unui carusel. A fost imposibil fie și doar s-o apropiem de el; se zbătea ca în gură de șarpe în brațele mele cum încercam s-o ridic spre mulajele vopsite maron, cam rânjite pentru niște obiecte ce au avut în vedere frumoșii cai, și destul de ciobite.

- Uite, eu îi mângâi – îi spuneam – nu fac rău, sunt niște jucării puțin mai mari, ia pune și tu mâna...

Zadarnic! Cu cât insistam, îndărătnicia ei creștea.

Acolo, în acel părculeț aglomerat, gălăgios și murdar, mi s-a făcut cea mai năstrușnică, cea mai suprarealistă propunere din viața mea: să „dau o fugă” în Occident – vreo două săptămâni, pentru o documentare în legătură cu... dinozaurii! Nu, nu aiurezi: cu dinozaurii. Cei ce au existat înainte cu milioane de ani și au pierit miraculos toți deodată... într-o mie de ani... și cei de astăzi, adică machetele în mărime naturală, computerizate pentru a fi animate spectaculos.

- Eu? Crezi că m-aș pricepe eu la așa ceva?

- Da, tu. Pentru mine, acum, condiția principală e încrederea, auzi? Încre-de-rea! Și n-o am în nimeni altcineva... La urma urmei, ai un bun simț al realității, știu că ai să te iei în serios. Doar nu trebuie să-i construiești tu. Și nici să-i cumperi. Cauți doar documente, fotografii, prospecte, te interesezi de prețuri. Am și niște promisiuni de subvenții babane. E doar vorba de copii, nu? Eu am văzut câțiva dinozauri într-un „Luna Park” în Elveția. Da’ dracu-a știut că o să ajung să... Eu vreau așa: o încercuire opacă, de afară să se vadă doar creștetele monștrilor, să se audă mugetele. Ca să incit. Pe urmă un coridorăș cu vitrine cu documente „cinstite” științifice. Înăuntru...

*
LA LONDRA găsisem cam tot ce trebuia: exemplare de „dinozauri” construite impecabil – au fost consultați zoologi, paleontologi, anatomici – într-o hală imensă pendinte de Muzeul de istorie naturală, într-o scenografie menită să impresioneze, să sperie: atmosferă fumigenă cu lumini obscur-colorate, miros ca de grajd (obținut intenționat), urlete năpraznice. Am aflat că au fost obținute din mixajul rațelor de elefant, leu, jaguar, cu zbierete de bivoli. Plus efecte speciale obținute la sintetiser. Fiecare exemplar era încercuit cu un fel de țarc – nu pentru el, pentru vizitatori, ca să nu fie loviți de mișcările bruste, largi ale picioarelor, cozilor ca de șopârlă, capetelor cu gâturi foarte lungi. Acești dinozauri au un picior fixat de podea care „are voie” doar la rotație – prin el sunt făcute toate legăturile circuitelor electrice. În rest mișcările sunt, ca să zic așa, libere; labele cu ghearele ca niște seceri ori cu un fel de copite multiple se ridică în văzduh la peste cinci metri, ca la caii în două picioare, coboară brusc spre spectator, gâtul se întinde și mai mult, gura cu sute de dinți ascuțiți se deschide spre el mugind groaznic. Brrr! Nu mi-aș duce un copil la așa ceva! „Funcționau” și „limba”, și „ochii”, și „pleoapele”... Pielea era și ea confecționată fără cusur, solzoasă și de culori incerte. Din fericire pentru spectator – dar și pentru mine ce eram acolo „să iscodesc” – exista un exemplar „despelițat”, cu mecanismul la vedere, cu scheletul electronic și cel mecanic analizabile: motoare electrice, mici macarale, tije compuse ce se pretează la orice îndoire... Am făcut câteva poze cu blitzul meu arhaic strecurat la intrare sub fulgarin – era interzis! – dar nici pe englezi nu-i prea duce mintea de vreme ce, pentru câțiva bănuți, obții toată documentația, tot felul de planuri de construcție, plus banalele poze. Astea le-am aflat și cumpărat la ieșire. Și eu care bravasem în sinea mea că „fac spionaj industrial!” Mai făcusem un efort gratuit: cărasem cu mine cărți și reviste rare cu „documentație” despre „Depozitul de schelete de la Maastricht”, despre „Dintele lui Mandel”, despre descoperirile paleontologilor chinezi, ori ale celor din Corelia. [...]

*
TOATE astea mi le aminteam „acum” aici, la Viena, unde pentru o vreme țin cursuri de limba română. Studenții de la Facultatea de Romanistică am puținii. Ca să mă simt util, mai țin separat și gratis un curs cu „cine doarește”. Neamțul ce zace în austriac e fire practică: o afacere nu e doar „să câștigi” bani, ci și „să nu cheltuiești”. Așa că am printre cursanții celor două grupe suplimentare – de începători și avansați – tinere neveste austriece căsătorite cu emigranți români, doi patroni ai unor firme de turism (unul s-a fript rău de tot punând o groază de bani la „Caritasul” nostru clujean), doi sectanți tenace care intenționează să facă prozeliti printre români (mi-au mărturisit că noi avem legi mai permissive în domeniul sectelor decât austriecii!) și chiar o doamnă cu câteva facultăți umanistice „la bază”, interesată de traducerea „Trilogiei Culturii” a lui Blaga.

Pe la jumătatea unei lecții, ușa se deschide și, șchiopătând, un bătrân deșirat, ochelarișt, cu palăria în mână, intră în sălița așa-zisei mele clase fără nici o vorbă și se așează într-o bancă de parcă făcea asta zilnic, de parcă s-ar fi știut cu mine de când lumea. A trebuit să întrerup explicațiile („mi”, „fi”, „i”, „ni”, „vi”, „li”) și să-l întreb ce și cum, să-i explic unde a nimerit el de fapt. Dar el, amestecând câteva cuvinte românești stâlcite îngrozitor, cu o nemțească puțin cam pasăreasă, m-a făcut să înțeleg ca voia să învețe românește. A cotrobăit printr-o servietă mare, anacronică, din piele de porc, și cu mâna tremurătoare mi-a fluturat un foarte depreciat și îngălbenit ghid de conversație germano-român editat – după cum aveam să constat – pentru uzul soldaților germani de pe frontul sovietic. Marturisesc, ma preocupaseră relațiile lingvistice româno-germane, dar nu știussem până atunci de existența unui asemenea ghid practic de limba germană pentru conversații cu camarazii de front români! L-am răsfoit curios, mai târziu aveam chiar să-i cer și să-l copiez. Atunci însă, fulgerător, mi-am amintit de ce-mi spusese taicămeu că vazuse prin '40 la un popas la Comamic al unui tren venit „din sus” plin cu nemți: coborând câțiva soldați să-și împrospezeze apa din bidonașele lor cazone, și să-și mai cumpere ceva de prin spatele garii, făcuseră roată în jurul unei bătrâne cu un coș plin cu ouă. Cumpăraseră mai întâi câte un ou fiecare (lucru neobișnuit pe la noi!) după care, unul, cu o „cartică în mână” – desigur acest ghid – a silabisit: „Permis cumparam două?”... „Ca să vezi cum o duceam noi față de nemți prin patruze-ci!” – concluzionase tatăl meu.

Bătrânul avea să mai întârzie și după lecție. Asista parcă la ștergerea tablei, la punerea la locul lor a manualelor și xeroxurilor, a dicționarelor. În vreme ce am ieșit totuși împreună, ajutându-l pe scări („era și o scară acolo-n declin”, cum zice poetul) am încercat să-l descos despre motivele ce l-au determinat să vină la cursul de română. Cobora greu, avea piciorul stâng înțepenit. („Vom Krieg her?” „Nein, nein!”). Mi-a răspuns „în rate” atunci și pe timpul mai multor întâlniri, proceda mereu întocmai, recurgând la așteptare să ieșim de-odată: cândva, pe front, a fost realmente îngropat de explozia unei bombe, dar a fost dezgropat de „ein rumänischer Kamarad”. Dar răspunsurile parțiale cheamă alte întrebări: „Bine, bine, dar de ce tocmai acum?” A mai adăugat că el, fiind singur, nu are nici o rudă decât un nepot în Germania, la care merge odată cam la doi ani. Anul acesta se nimerise în același compartiment de tren cu o tânără româncă ce mergea undeva la studii în Germania... „Știi, noi, austriecii, ca și nemții, suntem în stare să mergem cu trenul o zi întreagă așa” – și mi-a făcut cu palmele la obraji semnul ochelarilor de cal. „Ei bine („also”), fata aia a reușit să ne scoată pe toți din muțenie, să ne facă să și rădem, să ne luăm chiar și adresele la coborâre. Ba, ne-a oferit și țuica românească, cu toate că nu vorbea chiar bine nemțește...”

- Mai corespunziți cu ea? (Aha, descoperisem motivația pentru efortul lui, poate prea tardiv, de a învăța românește: era, desigur, un bătrân libidinos!)
- Nein, nein! Eu nu i-am luat adresa din România. Nu-i mai știu nici numele. Dar mi-am zis: asemenea oameni merită să-i știi mai bine, să le cunoști limba, obiceiurile...
Mai apoi am descoperit cu stupeoare că făcea naveta până undeva în regiunea munților, la Gutstein – vreo patruzeci de kilometri și că...după lecții mai stătea circa o oră în Südbahnhof până la tren. Era iarnă când am descoperit asta, zilele erau scurte, ca fost navetist pe vremuri am și azi o coardă specială pentru acești oameni ai drumului, ai răbdării, ai punctualității condiționate...

despre dinozauri

Am spus un „da” evaziv, convențional, invitației lui, poate formale, de a-i face mai în vară o vizită în sat. Îi spuneam de-a dreptul și în față „Moș Gerhard”, râzând în sinea mea cum se suportă alături dăcicul „moș” și un nume probabil gotic, Gerhard.

- Acolo, în Gutstein, am o casă mare, mult prea mare pentru mine singur. Mi-a dăruit o ilustrată cu centrul satului – frumoasa localitate! În peisaj era probabil chiar strada principală, „schau, aici e școala, asta e *mein Haus*. Casa am făcut-o singur, de două ori”.

- De ce de două ori?

- Mai întâi pentru că în vreme ce eram pe front mi-a fost dăruită de un tanc rusesc, apoi așa îmi jurasem. Acolo, sub dărâmaturi, pieriseră ai mei, părinții, prima nevastă, și cei doi copii mici. După ce am făcut-o la fel, parcă aveam unde să-i aștept...

Am încercat să-l îndepătez de subiect, discret ca un medic bun, l-am discutat despre împrejurimi. Dar era prea târziu, intrase în subiect, trebuia lasat să iasă singur cu „viteza” lui.

- Acum, casa e exagerat de mare, sta aproape goală, eu locuiesc doar două camere la stradă. Mai văd și eu lumea prin fereastra deschisă, plus că în partea aceea e miazăzi. Dacă v-o place, puteți locui acolo la mine cu familia „*wie lange Sie wünschet*”. „*Kostenlos*”. Apicultura nu mai fac, sunt „*zu alt*” – și a aruncat o privire semnificativă spre genunchiul rămas semobil. Am avut pământ agricol, l-am vândut treptat, cam la cinci ani o bucata... (Ce-o fi cu fixul asta de „cinci”? Parcă ar fi un genunchi imobilizat!). Am păstrat doar grădina cu pomi, mai ales meri. Ei nu necesită chiar atâtea lucrări, dar au îmbătrânit. Și merele noastre nu mai au căutare. Se vând cele olandeze, spaniole...

*

[...] MĂ ÎNTORSESEM din călătoria făcută în căutarea dinozaurilor, când, surpriza: Brădoiu, aflând că afacerea lui cu circul e frauduloasă, vânduse repede tot, pe mai mulți bani decât daduse, gasise alta ocupație – își făcuse o firmă de ghizi de vânatoare pentru străini. Când l-am căutat eu, urma să plece a doua zi la graniță să „preia” niște vânatori străini, în speță armamentul și muniția lor ce trebuie să fie transportate separat de posesori, așa erau instrucțiunile, până în parchetul de vânatoare. La fel, în sens invers, proceda la plecarea lor. Când dracu’ obținuse el toate aprobările, când își legalizase statutul ei atât de special, că doar eu lipsisem mai puțin de trei săptămâni? Cum nu voiam să-i deranjez familia, am convenit să ne vedem tot la carusele. Chiar dacă acum erau ale altuia.

- Și nu-ți pare rău, Brădoiu, după toate instalațiile și jucăriile alea? Părei prins zdrăvan de lumea copilăriei, puseși suflet în jocurile mecanice...

- Ha! ha! ha! Eu sunt ca proletariatul lui Marx: n-am avut de pierdut... „decât lanțurile”. (Și din nou ha! ha! ha!, de data asta mai puțin spontan, probabil că „poanta” mai fusese spusă și altora). Cât privește deplasarea... ia-o ca pe o mică și târzie răsplată din partea mea. La urma urmei, tot eu îți mai sunt dator...

*

PE ACEASTA rememorare, acolo, în sălița mea de clasă, se auziră ciocănituri în ușa. Își făcuseră apariția – neversosimil, nu? – trei ofițeri români în uniformă de gală. Unul din ei, mai în vârstă, avea chiar pieptul plin de decorații. Prezentări de rigoare „forțat” civile, după care unul dintre cei tineri deschide o servietă diplomat de unde scoate... două sticle de „Jidvei” la trei

sferturi. („Niște pahare se află pe aici dom’ profesor? Aha, bune și ceștile de cafea!”).

Ce era cu ei, în fond? Mai întâi, „medaliatul” (ceilalți aveau să-i zică „eroul nostru” în discuția de rigoare), mult prea în vârstă ca să mai fie activ, îmi oferi grăbit o carte cu dedicația gata scrisă „pentru Biblioteca de Româniștică”. (Ce bine ar fi să existe la Viena așa ceva!) Cartea era un jurnal de front, scoasă de o editură adecvată, și era intitulată puțin pompos (nu cred că fusese ideea autorului) *Pedepsiți să învingă*. Ofițerii formau o delegație de la Muzeul Militar în vizită la Muzeul Arsenalului. Am dedus că aceste vizite aveau periodicitate și reciprocitate. „Eroul nostru” era purtat după ei ca niște moaște pe vreme de secetă [...]

La plecare, am luat cu mine jurnalul eroului „pedepsit” – îmi mărturisesc o slăbiciune pentru jumale, inclusiv cele de front. Mai puțin pentru cele tinute „la zi” cât pentru cele de „după”, prin aduceri aminte, unde omul *adaugă* ori *șterge* câte ceva, după cum e înzestrat sau nu să reziste la trecerea vremii... Or, în cazul de față, exceptând inserarea de „ordine de zi” pe regiment ori baterie, de „hărți” cu „planuri de luptă” – evident introduse de redactorii editurii (nu cred că pe front cineva ar fi umblat tot timpul cu așa ceva în buzunar) mă interesau trăirile *actuale* ale momentelor fierbinți ale omului mereu cu moartea în față, atunci în ’44. Și în noaptea aceea, din acest punct de vedere, jurnalul m-a decepționat, ba mai mult, m-a speriat! Să nu-ți treacă ura după atâția ani! Să povestești despre inamici secerăți cu mitraliera ca despre niște piese de șah! M-a cutremurat mai ales una dintre faptele „eroice”. „Eroul” nostru fusese tanchist, deci integrat, ca toți tanchiștii din Regimentele de Care Blindate, în diviziile de tancuri sovietice. Tanchiștii români au fost singurii pe care i-a prins armistițiul în Austria – ceilalți au încheiat războiul în Tatra. Așa se face că unii tanchiști români au intrat chiar într-un sector (cel sovietic) al Vienei.

Echipajul tancului din care făcea parte și actualul ofițer plin de decorații reușise să scoată din luptă un tanc german, ai cărui servanți săriseră din flăcări speriați, cu mâinile goale. Au fost imediat „secerăți” (asta-i cuvântul folosit) de „mitraliera tancului nostru”. Zice memorialistul: „am observat mai târziu că erau niște copilandri, nu cred că foloseau încă briciul, erau desigur dintre ultimele contingente de cinsprezece-șaisprezece ani – recrutate de hitleriști în disperare...”

Sigur, războiul e crunt, multe fapte văzute ca „odioase” de o parte a frontului sunt catalogate drept „eroice” de cealaltă. Dar să treacă cincizeci de ani și să-ți păstrezi, să-ți apreciezi superlativ pomirile izvorâte atunci într-o clipă de „care pe care”, mi se pare monstruos. Și eu care cunoscusem un țaran infanterist care se întorsese de pe front teafăr pentru că, zicea el, „tata mi-a spus la plecare să nu trag ochit, și eu n-am tras ochit nici în est nici în vest. Și m-a apărut Dumnezeu.” Și eu care citeam cum în timpul primului război mondial, de sărbători, mai ales de Paști, soldații simpli – „proști”, cum li se spunea – impuneau din proprie inițiativă niște armistiții de una-două zile, nu trăgeau, ba unii mai treceau și linia frontului cu un strag alb și duceau „dincolo” cozonac și ouă roșii!..

În sfârșit, oricât de „antifasciști” vor fi fiind ei, austriei, nemaipomenind nimic despre *Anschluss*-ul cu nemții, votat într-un referendum cu peste 99%

„pentru”, oricâtă tăcere aștern ei diplomatic asupra originii austriece a lui Hitler (cu Beethoven fac invers: uită originea lui... germană), aruncând pisica moartă doar în grădina Germaniei, oricât de... toate astea, tot nu cred că a fost prea inspirată lansarea jurnalului „eroului nostru” acolo, la Viena. El e scris – la urma urmei – de un fost ocupant. Și nu sunt mai multe feluri de ocupanți...

*

DESPRE Gutstein pot vorbi acum, aici, din nou în București, la imperfect. Era (și este) o zonă de o frumusețe de nedescris: munți împăduși până la o anumită altitudine, continuau sfidarea cerului senin cu stânci galbene – sau așa le vedeam noi la ora aceea în soarele din iunie. Seara – căci ne apucase și seara acolo – aveam să vedem un apus de soare copleșitor de solemn – o jertfă uriașă – parcă în cinstea nu știu cărui zeu din Walhalla – însăngerase în toate nuanțele partea dispre Slovacia a masivului muntos. Pădurile locului îngrijite aproape pedant – curățite precum grădinile private, cu locuri amenajate pentru hrănit pasările – existau seminte în aceste mici „depozite” chiar și acum, vara! – cu lacuri de munte transparente unde realmente am putut mângâia păstrăvi blânzi. Prietenul G.B. era cel mai fascinat, nu-i venea să creadă că e adevărat când a descoperit un telefon public fixat într-un trunchi. Sceptic, l-a încercat cu o convorbire „în țară”... „Funcționează, fire-ar mama lui a dracu’!”

La o cabană cu terase în mai multe nivele, înconjurate de jardiniere cu mușcate lăsătoare („*hängende Geranien*”) am băut cafele și apoi am pornit spre sat. Aveam adresa bătrânului Gerhard, aveam și ilustrată cu centrul satului unde ne arătase casa, dar nu le-am mai folosit! Parcă ne reîntorceam acolo! Școala și cu casa de vis-à-vis au fost repere rapide. Eu mă uitam când spre acoperișul școlii cu lucastre mici în acoperișul de țiglă veche, sticloasă – „printr-una din ferestruicile astea a văzut îngrozit acel *Kind* dezastrul de peste drum” – când spre gârliciurile pivniței de la casa moșului, situate la nivelul trotuarului, pe unde tancul celui „pedepsit să învingă” și-a vârat atunci teava tunului și a tras.

Nu anunșasem că venim ca să nu deranjăm premeditat un vădov bătrân, singur... „La urma urmei, chiar de n-o fi acasă, ce-o să fie? Am făcut și noi o excursie nemaipomenit de frumoasă!” Moșul însă era acasă, stângea cu o greblă iarba tunsă mecanic de pe gazonul curții. Mi-a sugerat unul din cele mai profunde proverbe de-ale noastre: „Bătrânul strânge paie ca pe aur, tânărul risipește aurul ca pe paie.” A fost foarte surprins de vizita noastră, stânjenit totuși, probabil că nu prea era ordine „nemțească” prin încăperile căsoaiei, am văzut că n-a prea insistat să intrăm și noi în casă, că i-a convenit explicația noastră că suntem grăbiți, că „doar am oprit puțin să-l salutăm”. Ne-a arătat însă curtea, acareturile – din „relicvele” gospodăriei se bănuia că avusese cândva multe vaci – s-a laudat cu un brad, ce e drept maiestuos, sădit de el la propria nuntă. („Nuntă cu prima nevastă răposată sub dărâmaturi?” – n-am întrebat). I-am dat cele două sticle de vin roșu românesc și un ștergar de artizanat cu motive de Câmpulung.

„Am și eu ceva pentru dumeavoastră!” și a intrat în casă. Am fost surprinși să-l vedem întorcându-se cu o broșurică îngalbenită, scrisă cu litere gotice, desigur mai veche decât reforma grafiei făcută sub Hitler. *Mestecă insis-*

tent (sau *îndelung*) se numea, și aparținea unui medic elvețian din perioada primului război mondial. Doctorul recomanda ca pe un panaceu universal al sănătății mestecatul îndelungat al oricărui aliment introdus în gură și abia apoi înghițit. Își justifica propunerea prin argumentul că în gură se face digestia, că pentru fiecare aliment secretam altfel de salivă, că astfel ușurăm sarcina stomacului, bilei, ficatului etc. etc. și, cum toate sunt în conexiune, rămânem sănătoși până la bătrânețe... Recomanda chiar și mestecatul lichidelor, al apei de băut. (Am și răs cu G.B.: „Ce mesteci acolo, omule, de atât timp?” „Un vin de Dragășani”, răspunde omul.)

- Eu îi respect regulile de vreo patruzeci de ani, de când am descoperit-o într-un anticariat pe Bäckstraße. Cred în prescripția asta!

*

ATUNCI am regretat imens – azi nu mai regret – că nu s-a nimerit ca el, Gerhard, să „dea mâna” cu autorul jurnalului militar, cu cel ce i-a dăruit – la urma urmei – casa, i-a ucis soția și doi copii. Au dat, ce e drept, mâna, dar formal, în necunoștința de cauză, atunci, la „o ceașcă” de vin de Jidvei. Atunci însă chiar mai speram să-i reîntâlnesc între ei încă o dată, să le văd amândurora reacția sau stupefacția, să vină și „eroul nostru” în curtea asta cu geometrie saxonă, să-i traduc moșului meu elev pagina de glorie din aprilie ’45. Să fi invitat și câțiva reporteri frenetici, să fi pus deasupra porții o pânză cu o inscripție ce ar fi conținut reflecția unui vestit general vizitând câmpul de bătaie cu morții din ambele tabere aliniați în iarba în vederea acestei ultime inspecții: „*În afara de o înfrângere, cel mai trist lucru pe lume este o victorie...*”

*

MĂ ÎNTORC acum în Metroul bucureștean. Vin de la Orașelul Copiilor. Sunt cu nepoata mea care tace vinovat. Venise și la Viena într-o scurtă vizită cu sora și cumnatul meu, o dusesem în Prater. S-a minunat de Grotele Spaimei, de toate minunile mecanice, a urcat și în Roata Mare făcută pe la 1900 în semn de rivalitate cu Eiffel-ul Parisului, „se daduse” chiar cu vagonul închis al roții ce fusese destinat lui Franz Iosif. Acolo, țopăind pe un fel de șotron muzical mi-a mărturisit ambiguu ori cochet: „Mi-e dor să mă mai duci odată, la noi acasă, în Orașelul Copiilor!” „Îhî”, i-am răspuns stupefiat. Și iată, „m-am” sau „ne-am” ținut de cuvânt. În orașelul și mai mizer decât ultima oară, am vrut să *rădem* de căluții jerpeliți de ghips, de urechile lor de vinilin, și, în sfârșit, s-o urc în șeaua unuia din ei. Dar, stupeorat! La apropierea de ei, s-a cutremurat, s-a retras brusc de parcă era pe marginea unei prăpăștii... A dat înapoi tremurând de frică.

- Dar, uită-te bine, sunt niște jalnice jucării de ghips. Au și spărturi. Uite vopsea scorojită. Ce naiba.

Și am mângâiat și ciocnit ostentativ caricaturile de căluți.

- Văd, dar dacă înauntru se ascund alții vii?

Acum ne întorcem tăcuți în vagonul aglomerat, ea cu aer de culpabilitate, eu interferând perplex două obsesii, asociate nu știu cum: una sonoră, prelucrată mental, „Dar dacă în aceste jalnice arături, aparent decăzute, se ascund altele vii, periculoase?” și alta vizuală, scrisă cu litere gotice pe o broșură îngalbenită: „Mestecă insistent! Mestecă îndelung!”

(Fragmente)

Ediția jubiliară a Bibliei de la Blaj (1795)

DACĂ n-a putut să apară în 1995, când se împlineau două sute de ani de la tipărirea ediției princeps, așa cum au apărut la date aniversare și alte monumente ale culturii românești, precum *Noul Testament de la Balgrad* (1648) și *Biblia de la București* (1688) - reeditate în 1988, *Biblia de la Blaj* apare tot într-un moment jubiliar, în anul 2001, la împlinirea a 300 de ani de la unirea unei părți din biserica Transilvaniei cu Biserica Romei. Lansarea în premiera a ediției jubiliare a avut loc la Roma la sfârșitul lunii mai. La această manifestare a participat o delegație de înalți ierarhi și oameni de cultură români, alcătuită din Î.P.S. Ioan Robu, Arhiepiscopul Romano-Catolic de București, P.S. Virgil Bercea, Episcopul Diecezei Greco-Catolice de la Oradea, precum și acad. Eugen Simion, președintele Academiei Române, acad. Camil Mureșan, directorul Institutului de Istorie din Cluj, istoricul Ioan Chindriș și lingvistul Eugen Pavel, ultimii doi, cercetători științifici clujeni, fiind și coordonatorii ediției, realizată de un colectiv de cercetători de la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară "Sextil Pușcariu", ambele din Cluj.

Dimensiunile operei sunt impresionante: in-folio, 36x24 cm, 2630 de pagini. Îmi amintesc că atunci când a văzut-o la Blaj, în vechea ediție princeps, și uimit a ținut-o în mână Ioan Alexandru a spus că e "o carte ca un snop" - poetică și frumoasă apreciere incluzând și volumul acesteia, dar și sugestia cuvântului datator de viață. Alcatuită sinoptic, ediția reproduce în stânga textul chirilic, iar în dreapta transcrierea interpretativă a acestuia. La început este cuvântul de binecuvântare al Î.P.S. Lucian Mureșan, Mitropolitul Bisericii Române Unite cu Roma, un mic studiu despre semnificația culturală majoră a Cartii Cartilor - semnat de acad. Camil Mureșan, aparat critic, glosar și indice de nume proprii.

Samuil Micu are o bogată opera de scriitor religios, traduceri și scrieri originale: *Cartea de rugăciuni* (1779) - prima noastră carte tipărită cu litere latine. Tot o "carte de rugăciuni" este și *Acatistul* tipărit la Sibiu în 1801; în acest Acatist publică între alte rugăciuni *Cântarea jalnică către Preasfânta de Dumnezeu Născătoare*, traducerea unui celebru imn religios medieval *Stabat mater* de Iacopone da Todi. Cipariu, el însuși poet religios, autorul unor imnuri închinare Fecioarei Maria, îl retipărește în *Arhivul pentru filologie și istorie*, iar Perpessicius consideră că poate intra într-o antologie a poeziei religioase românești, după psalmii lui Dosoftei și înaintea stihurilor populare Ioan Barac și Vasile Aaron (v. Perpessicius, *Scriitori români*, vol. I, Editura Minerva, București, 1986, col. B.P.T., p. 59). Tot lui Samuil Micu îi datorăm prima traducere românească a cărții *Imitatio Christi* (în talmăcirea călugărului blăjean are titlul *De urmarea lui Hristos*), de Thomas de Kempis, carte, care prin numărul traducerilor în foarte multe limbi, stă în vecinătatea Bibliei. Scrierile religioase ale lui Samuil Micu însumează și o operă pe care o putem socoti originală: *Propovedanie sau învățături la îngropăciunea oamenilor morți*, tipărită la Blaj în 1784, în care se manifestă calitățile scriitoricești despre care vorbea N. Iorga: "Ceva dintr-un cronicar trăiește încă în acest istoric dintâi; ...ii place a sta de vorba și a-și spovedi sufletul (v. N. Iorga, *Istoria literaturii române în veacul al XVIII-lea*, vol. II, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1969, p. 138, 162).

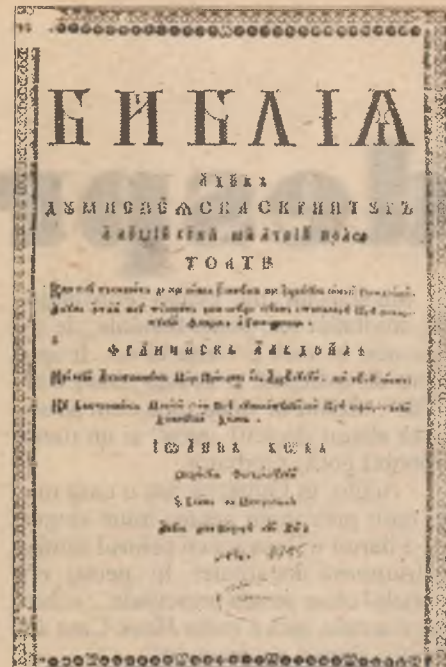
Menționând și *Teologia morală* (1796), cu o atât de generoasă și plină de grațitudine dedicație către binefacătorul său, episcopul Ignatic Darabant de Oradea, încât se pare că a stârnit invidia vlădicului Ioan Bob, să spunem că tradu-

cerea *Bibliei* (1795) încununează opera de scriitor religios a lui Samuil Micu, care timp de 20 de ani (între 1784-1804) a "fost sufletul mișcării literare blăjene" și cel care dă în cea mai mare măsură dimensiune creștină Școlii Ardelene. Este a doua traducere integrală a Sfintei Scripturi în limba română, după *Biblia de la București* (sau *Biblia lui Șerban*), 1688.

Scriitorii noștri bisericești din secolul al XVII-lea și apoi reprezentanții Școlii Ardelene au fost stăpâniți, ne spune Coșbuc, "de trei idei mari: întemeierea unei Biserici naționale, românești, independente; fixarea limbii românești și unitatea culturală a tuturor românilor. Câtă luptă au trebuit să ducă ei pentru naționalizarea Bisericii, pe vremea aceea întunecată, când cea mai grea a lor trudă era să dovedească și să convingă pe greci și pe sârbi că nu este păcat a se cânta liturghia românește! Luminarea poporului întru cele bisericești și istoricești era pentru ei o țintă secundară, căci principala țintă era «să avem și noi scriptura noastră cea românească» și nu numai pentru «țara» (înțelege provincia) în care trăiau scriitorii, ci pentru întreg neamul nostru. Aceste trei vorbe «întreg neamul nostru», revin cu o obositoare îndărătnicie la toți scri-

tori, sau traducerea colectiva. Când canonicul de la Oradea, Ion Corneli, l-a rugat să revadă din punct de vedere stilistic și lingvistic *Catehismul*, Samuil Micu îl traduce din nou. Și spune el însuși în "Prefața" *Bibliei* (1795): "deci ca stilul și așezarea graiului întru aceeași Biblie să nu fie osibit, puindu-se unele dintre ace talmăcire, altele dintru a altuia, s-au socotit că toată *Biblia* de unul cu asemenea stil și așezare a graiului să se talmăcească. Deci având eu îndeletnicire m-am îndemnat să mă ocup de atâta lucru și să îndreptz graiul *Bibliei* ceii mai dinainte românești tipărite". Și, motivează traducătorul, că *Biblia* cea mai dinainte prezentase "o foarte întunecată și încurcată așezare și întocmire a graiului românesc". Ca și Simion Ștefan, în "Predoslovie" *Noului Testament de la Balgrad* (1648), cărturarul blăjean arată dificultatea unei traduceri fidele și canonice, pentru că fiecare limbă are o fizionomie sintactică proprie: "Foarte anevoie iaste, luminat și cu chiar înțeles despre o limbă a talmăci pre alta limbă, nici un cuvânt adăugind și ținind idiotismii limbii cei dintâi, că fieștecare limbă are osibiții săi idiotismii".

Traducerea unei *Biblie* este un moment important nu numai în viața spiritu-

și întocmire a graiului românesc" - dar aprecierile din istoriile literare românești, cu puține excepții, menționează superioritatea traducerii sale față de *Biblia* de la 1688. A trebuit să vină un istoric și critic literar de finețea lui Perpessicius, ca la 210 ani de la nașterea lui Samuil Micu, în 1955, să demonstreze convingător calitățile limbii și stilului *Bibliei de la Blaj*, prin citări paralele (*Biblia* 1688, *Biblia* din 1795), prin cuvinte și expresii ce au trecut din lexicul *Bibliei* blăjene în limba poetică a veacului al XIX-lea și în poeziile lui Eminescu. A apărut în anii trecuți o traducere poetică a unor celebre cărți din Vechiul Testament (*Cartea lui Iov*, *Ecleziastul*, *Cartea lui Ruth*, *Cartea lui Iona*, *Cântarea Cântărilor*), traduse și comentate de cunoscutul elenist Petru Creția, la Ed. Humanitas, București, 1995. Pe linia sugerată de Perpessicius am vrea să dam, în paralel, câteva fragmente din talmăcirea lui Samuil Micu și poezica traducere a lui Petru Creția, pentru a evidenția ca textul carturarului blăjean, deși într-o ediție canonică sau critică, are frumuseți poetice, un ritm ce îngaduie așezarea lui sub forma de vers alb, iar cuvintele arhaice scapără și luminează sensuri profunde.

Episcopul Ioan Balan al Lugojului și-a luat osteneala, așa cum aflăm din cartea *Lanțuri și teroare* a P.S. Ioan Ploscaru, de a transcrie în alfabet latin *Biblia* lui Samuil Micu, având gata prin anii 1940-'50 *Vechiul Testament*. Gestul vrednicului ierarh era un îndemn la retipărirea *Bibliei de la Blaj*: pentru că aici a fost tradusă și scrisă - așa cum ne spune Ștefan Manciulea în memoriile sale despre *Oameni și locuri din Blaj* - consemnând tradiția orală potrivit căreia în Grădina Seminarului s-a pastrat multă vreme "movila lui Samuil Micu", un loc liniștit și retras, unde în zilele însozite cărturarul blăjean se ostenea cu talmăcirea Sfintei Scripturi. Un îndemn, acuma împlinit.

Traducerea, de o mare fidelitate și acuratețe, pe care a realizat-o Samuil Micu a avut o influență covârșitoare asupra evoluției limbii române literare și a cristalizării limbajului biblic, fiind utilizată la noi de către toți creștinii, ortodocși și greco-catolici deopotrivă. De altfel, *Biblia de la Blaj* a fost reprodușă întocmai în cuprinsul *Bibliei de la Petersburg* din 1819, al *Bibliei de la Buzău* apărută în cinci volume, între 1854-1856, precum și a *Bibliei* scoase de Andrei Șaguna, între anii 1856-1858. Este una din puținele cărți, căreia pentru importanța ei i s-a dedicat o odă, de către un fost elev al Școlilor Blajului, poetul Ion Brad: "N-ai fost nici prima, nici ultima/ *Carte a Cartilor*/ Așezată de preoți cu mâini de țărani/ Pe masa altarului./ Se clătinau bisericuțele de bucurie/ Și oamenii cu busuiocul în mâini./ Cântau, după litera ta, cu heruvimii./ N-ai fost nici prima, nici ultima/ *Carte a Cartilor*./ Dar prin tine Ardealul - corabia de piatră a neamului -/ Și-aducea aminte de Roma/ Ca de un vis depărtat/ Ascuns în mlădierea cuvintelor."

Ion Buzăși

Petru Creția

Ecleziastul

*Un rând de oameni vine, altul trece
Pământul însă rămâne veșnic neclintit;
Răsare soarele și asfințește
și se zorește apoi către sălașul lui
și de acolo iar răsare.
Către miază-zi bate vântul,
apoi se întoarce și bate către
miază-noapte,
se duce și se-ntoarce mereu spre
același tel.*

Cartea lui Iov

*Nimicita să fie ziua nașterii mele
Și noaptea care a vestit: "S-a născut
un băiat".
Prefacă-se în întuneric ziua aceea
Și Domnul din înalt să o uite!
Lumina să n-o lumineze
Să fie roaba beznii și umbrei
Nori grei să atârne asupra
Întunecarea soarelui să o cuprindă.*

itorii vechi, aceste trei vorbe le apăsau sufletul și le strângeau inima" (v. G. Coșbuc, "Prefața" la Gr. Alexandrescu, *Scrieri în versuri și proză*, Ed. Minerva, București, 1902, p. IV). Și Samuil Micu a tradus Biblia, după cum mărturisese în "Prefața", "pentru folosul bisericii a tot neamul românesc". În perspectiva timpului, truda lui ne apare de-a dreptul titanică. Chiar dacă pentru o parte din Vechiul Testament (Facerea) a colaborat cu D. Eustatievici, directorul Școlilor ortodoxe din Sibiu (v. Serafim Duicu, *Pe urmele lui Samuil Micu*, Ed. Sport-Turism, București, 1986, p. 300), chiar dacă pentru Noul Testament a urmat modelul *Bibliei lui Șerban* (1688), munca lui de traducător este singulară, nici înainte și până în prezent, nici după, nu avem în literatura română traduceri ale Bibliei datorate unui singur cărturar. La opere de asemenea anvergură lucrează de obicei colective de specialiști, teologi și scriitori. Așa încât era îndreptățit un absolut al teologiei blăjene să scrie: "limba *Bibliei* de la 1795, nimenea n-a mai scris-o la Blaj, nici până la Clain, nici de la Clain până în vremile mai nouă, încât stă singur și izolat și e ușor de a-l recunoaște pentru cel ce s-a ocupat cu scrișul lui Clain" (v. I. Modrigan, în *Cultura creștină*, An VIII, 1919, nr. 5-6, martie).

Se pare că aceasta era maniera de lucru a talmăcirilor călugărului Samuil Micu. Nu agreea aportul unor colabora-

Samuil Micu

Ecleziastul

*Neam trece și neam vine și
pământul în veac stă
Și răsare soarele, și apune soarele
și la ceasul său să trage,
el acolo răsărind merge către
miază-zi și încunjură către
miazănoapte.*

Cartea lui Iov

*Piară ziua în care m-am născut
Și noaptea aceea în care s-au zis:
iată bărbat!
Noaptea aceea să fie întunec
Și să nu o cerce pre ea Domnul de sus
Și să nu vie preste ea lumină.
O cuprinză pre ea întunerecul și
umbra morții,
Să vie preste ea negură,
Blestemata să fie ziua aceea.*

ală a unui popor, ci și în istoria limbii. Mitropolitul Andrei Șaguna era de părere "limba *Bibliei* unui popor numai o dată se poate face: dacă s-a învins piedeca cea mare a traducerii credincioase și înțelese și dacă poporul a primit limba aceea așezându-se în însăși ființa sa, atunci următorii n-au mai de-a face alta, ci numai de a reînnoi și îndrepta așa după cum s-ar fi reînnoit și îndreptat traducătorul cel dintâi al Bibliei de ar fi trăit până în vremurile lor". Dar tot mitropolitul sibian, după ce arată că această "lauda netrecătoare" se cuvine mitropolitului Simion Ștefan și traducătorilor *Bibliei de la București* (1688), face această comparație superbă despre perpetua reînnoire a limbii care impune talmăcirea periodică a Sfintei Scripturi, la intervale de un secol sau chiar o jumătate de secol: "Iară limba noastră e pom viu, care în toată primăvara se schimbă, frunza vestejește și se scutură, dar alta nouă curând îl împodobește, - toate ale lui se fac și se prefac numai trupina rămâne totdeauna aceeași!" (v. Andrei Șaguna, *Despre Biblia sau Dumnezeiasca Scriptură*, Sibiu, 1856-1858, p. VI-VII). Talmăcirea lui Samuil Micu vine la mai bine de un veac, după *Biblia de la București*, marcând evident un alt moment din evoluția limbii române.

Poate că Samuil Micu este prea aspru în aprecierea asupra traducerii anterioare - "o foarte întunecată și încurcată așezare

TELE-

COMANDO

antena

În absența lui Oreste vremea mai frumoasă este

CINE este Oreste? Este personajul care de obicei nu ne lasă să ascultăm buletinul meteorologic de la Antena 1. Textul prognozei îl citește chiar el, dar tot el se scâlâmbăie cu atâta zel și face atâtea glume puerile, încât nu înțelegem nimic din ce spune. Vrem să aflăm dacă a doua zi va ploua sau nu și aflăm ce-i trece prin cap agitului prezentator. Ne interesează care va fi temperatura apei marii și suntem nevoiți să luăm cunoștință de fierbințeala minții celui plătit să citească buletinul meteorologic.

Oreste a plecat în această vară în vacanță - sau cine știe unde s-o fi dus - și dintr-o dată buletinul meteorologic de la Antena 1 a devenit explicit. Vremea însăși s-a făcut parcă mai frumoasă în absența lui.

Din nefericire, însă, vacanța lui Oreste nu va dura la nesfârșit. În curând îl vom vedea din nou pe ecranul televizorului făcând ironii de pe poziția omului simplu, din popor, pe seama politicianilor, în loc să treacă direct la subiect și să povestească ce a aflat de la INMH Băneasa.

N-ar fi exclus ca Oreste să prezinte în viitor și alte știri. Ne-ar amuza, de pildă, ca el să ne țină la curent cu activitatea Guvernului. Ar topăi, fără îndoială, în fața Palatului din Piața Victoriei, s-ar scărpinga șugubăț în cap și ar filosofa pe seama promisiunilor făcute de actualii guvernanți. N-am înțeleg niciodată despre ce promisiuni este vorba, dar n-am avea mare lucru de pierdut pentru că promisiunile lor merită oricum mai puțin credit decât prognoza meteo. (L.T.)

Angoasele proprietății

DERUTA pe care cererea de restituire a proprietăților Regelui Mihai I a provocat-o în mintea, e drept, croită cu multă economie, a unor guvernanți și în capacitatea de înțelegere, nici ea excedentară, a unor posturi de televiziune, este demnă de un eveniment cosmic, așa cum ar fi, de pildă, evadarea Lunii de pe orbita circumterestră sau o invazie de extraterestri. Bietul Cozmâncă, ale cărui eforturi ieșite din comun de a arăta o față cit de cit umană începuseră să fie vizibile, și-a recuperat brusc privirea încruntată și conștiința proletară, zborșindu-se ca loboda fiartă numai la simpla rostire a cuvintului Peleş, iar un post precum Pro tv-ul, pină mai ieri singurul care credea despre sine că a grefat Potomacul pe organismul cătrănit al Dimboviței, a început și el să facă zimbire, ducind ideea revendicării pină foar-

te aproape de pragul infracțiunii. Bilbele infantile, baletul greoi al sofismelor, flecăreala agasantă și altele din aceeași categorie au, oricât de adâncă le-ar fi incoerența, un înțeles comun; de altminteri singurul: prin retrocedare, castelul Peleş va fi închis accesului public și, evident, scos din circuitul turistic. Je-lania populară pe care a stimit-o o asemenea perspectivă, junghiul culturalo-patriotic care i-a izbit, direct în coșul pieptului, pe muzeofili din categoria lui Cozmâncă, frustrarea lipicioasă ca o limbă de varan căreia i-au căzut victime prezentatorii și moderatorii social-democratului Adrian Sârbu, toate acestea și încă multe altele pe care nu mă obosesc să le mai identific, arată incontestabil cât de bine sîntem de pregătiți pentru diversele integrări, pe care doar le clamăm fari-seic, și pentru un comportament democratic real. În cea mai pură mentalitate comunistă, restituirea trebuie să se oprească undeva, la un nivel acceptabil, și nu se cuvine ca ea să privească și obiective pe care educația noastră dogmatică ne-a învățat că sînt ale poporului. Peleşul, de pildă, nu poate fi imaginat ca fiind proprietatea unei persoane, așa cum de fapt și este, ci un bun al nostru, al tuturor, unde ne putem așeza pentru picnic și ne putem abandona pungile de plastic ori de câte ori ne vine pofta. Această problemă grea a accesului public, care dă atâtea batai de cap nenumăraților *politicieni de cultură*, poate fi privită și ea din cel puțin trei perspective, după cum urmează:

1. proprietatea, indiferent de reprezentările și bovarismele turistice, este indiscutabilă și ea trebuie garantată, acceptată și privită ca atare;
2. faptul că un obiectiv se află, din punct de vedere juridic, în regim privat, nu exclude posibilitatea rămînării lui în circuitul public, cu toate consecințele pe care statutul său le implică. Asemenea cazuri există în lumea civilizată într-un număr care poate arunca în criză toată aritmetica lui Cozmâncă;
3. actualii sacerdoți ai accesului public la castelul Peleş ori au amnezii, ori sînt ipocriți, ori cred că restul populației se află într-un stadiu avansat de idiotenie, trecînd sub tăcere faptul că pe vremea tătucului pe care singuri l-au martirizat la Târgoviște, Peleşul era scos din circuitul turistic, era exclusiv obiectiv de protocol pentru nomenclatura de grad zero, și asta în condițiile în care el era *proprietatea poporului*. Doar după '90 el a fost deschis pentru vizitatori. Așadar, nu trebuia să vină Regele spre a închide Peleşul și, în mod cert, acest lucru nici nu se va întîmpla, pentru bunul motiv că s-a găsit un *președinte* care să facă acest lucru ceva mai devreme.

Dacă în ceea ce îi privește pe foștii activiști de rangul doi asemenea atitudini sînt absolut naturale, cum stăm, oare, cu americanismul Pro tv-ului, cu opțiunea lui definitivă pentru valorile democrației etc. etc. O explicație adîncă, dincolo de orice posibilă tranșă, poate că există, totuși: în fața adevăratului Proprietar, *proprietarul improvizat* își deconspiră instintiv limitele și rezolva. (P.S.)

BERLIN

(variantă)

ÎN anii '70, întorcându-mă din Finlanda cu vasul prin Suedia și Danemarca, ajunseserăm în RDG cu trenul. Cel dintâi redegist a fost un vameș bătrîn și știrb, care ne-a făcut mizerii, crezînd că sunteți agenți capitaliști. Împreună cu George Bălăiță vizitaserăm cele mai democratice țări din Europa, poate, Finlanda, Suedia, Danemarca. Studiasem cu folos împreună nordul continentului, iar dacă ni s-ar fi spus: "Cereți, dragii Moșului, că vă dă moșul orice, numai să fiți cu grijă", am fi făcut drepti înaintea Tatălui ceresc, și am fi strigat într-un glas: "Dă-ne, Doamne, Finlanda. Că și Tie îți place, fiind culcușul Tău divin". Bineînțeles, am fi devenit amîndoi finlandezi, fără șovăire.

Ce te faci, însă, dacă soarta te suie în tren, arătînd ca ținta Berlinul de Est. Cei dintâi călători pe care i-am văzut în holul spațios al gării berlineze de răsărit au fost doi inși, doi bărbați, în pustiul stației, care, din niște farfurii de tablă așezate pe niște geamantane de carton jerpelitate, mâncau ardei, roșii, ceapă, castraveți rupînd bucăți dintr-o pâine mare de casă... Când ne-am dat mai aproape de ei, i-am auzit vorbind clar bulgărește. Vitalitatea balcanică înlocuia disciplina teutonică, precum și standardul ei, distrus. Cu cei doi bulgari, se putea începe o nouă eră.

Ce să te faci, însă, o zi întreagă la Berlin, în Berlinul înjumătățit, tăiat în două de Zidul fatal. Sosiserăm în cursul dimineații, iar tren spre Viena, Budapesta nu aveam decît noaptea târziu. Atunci, o idee năstrușnică ne veni: ce-ar fi să vizităm, să trecem pentru câteva ceasuri dincolo în Berlinul de Vest, în care nu mai fuseserăm niciodată. Ceea ce ni se păruse foarte simplu. Nu veneam noi din Suedia? din Danemarca?, țări socotite ca făcînd parte din alianța occidentală... Logica ne spunea că un ins care a trecut prin Finlanda, Suedia, Danemarca, ar fi putut să intre și în Berlinul de Vest, în ciuda blocadei sovietice. Numai că socoteala de acasă nu se potrivește cu cea din tîrg.

Nici nu ne mai gîndisem să prînzim în Berlinul de Est. Pe noi ne așteptau acum desfătările din Berlinul de Vest... În jurul orei douăsprezece, ne așezaserăm la coada din dreptul stației de metrou pe unde se trecea dincolo, dacă aveai pașaportul în regulă. Cu pașapoartele noastre purtînd ștampila deplasărilor prin zona occidentală, stăteam la coada de pe Friederichstrasse, dacă nu greșesc. Tot așteptînd, observasem un lucru ciudat. Nu departe de noi, se mai afla încă o coadă, paralelă. Dar cîtă deosebire... Cei din coada de alături, paralelă cu noi, păreau că fac parte dintr-o cu totul altă rasă de oameni. Nu numai înfățișările, atitudinea, dar pînă și îmbrăcămintea, portul în general. Femeile indeosebi erau de o eleganță izbitoare. Îngrijite, cochete, fardate, coafate, cu niște pantofi cu tocuri înalte cum rar de vedeai chiar la Londra, sau la Paris. O boare de parfum părea că vine dinspre ele, învăluindu-te, aducîndu-ți aminte de un trai îmbelșugat. Întorcînd privirile spre noi, spre coada noastră, ne văzurăm brusc, așa cum arătam, viziune pe care contrastul o accentua: femei nepieptănate, nefardate, cu tocurile pantofilor scâlciate, ciorapii avînd fire duse, iar în priviri o experiență nefericită; nici bărbații nu arătau mai bine, niște amărăți, cel mult cîte unul cu aer de activist, - multe antipatice.

După un ceas de așteptare, ne veni și nouă rîndul. De prima linie a fron-

PREPELEAC

de Constantin Toiu

tierii, cu pașapoartele în mîna, trecurăm repede. Nici nu ne luară în seamă. Înaintam ceva mai greu decît cei din coada paralelă, dar ce mai conta, dacă în puțin timp am fi pășit, în fine, în sectorul de Vest...

Trecurăm cu bine și de cea de-a doua linie a frontierei de stat. Grănicerii redegești se uitau la noi curioși. Nici o intervenție, însă. Păream liberi ca pasărea cerului. La fel se întîmplă și cu a treia linie, ca și cu a patra. Eram liberi! Liberi! Ne venea să țipăm, să țopăim de bucurie. Vezi, Bălăiță, și tu care ziceai că...

De atunci știu că prietenul meu Bălăiță, cînd are o emoție puternică, începe să scoată un sughiț... Pe mine, în asemenea cazuri, mă apucă o amețeală, nu-ș de ce... Aveam la picioare tot Vestul... Tot Occidentul. Cîte am mai fi povestit noi la București, despre această graniță absurdă din mijlocul Berlinului, pe care am fi trecut-o vîjîind.

În față, în sfîrșit, ultima linie, linia a cincea. Ea pare ceva mai însingurată. Cînd ne apropiem, vedem doar cîteva colonei în uniformă, foarte politicoși, civilizați. Le arătăm pașapoartele. Unul dintre colonei vîră documentele noastre pe dedesubtul uneia' perdele negre de stofă ce atîrnă de sus și pînă jos pe fațada gheretei, ca și cum ghereta ar fi în doliu. Astfel încît, nu-l poți vedea pe ofițerul care trebuie să-ți ștampileze pașaportul. Reținusem și amănuntul că documentele fiind vîrâte pe sub stofa neagră, aceeași facuse un pliu dedesubt... în aceeași clipă, mă gîndisem că poate și în infern există asemenea posturi mscate, condamnații să nu vadă cu cine au de-a face, cu Diavolul-șef.

Așteptam de vreo zece-cincisprezece minute bune. Ceilalți ce se aflau în urma noastră la coadă trecuseră cu toții dincolo. Numai pe noi ne lăsaseră să așteptăm. Într-o germană de școală, cum recitam la liceu, la Brașov, poeziile lui Schiller, la cererea profesoarei, Frau Netolitzka, îl întrebaserăm pe colonelul dinaintea gheretei ce se întîmplă. Acesta interveni numaidecît, adresîndu-se prin pînza neagră personajului invizibil de dincolo de ea. Amîndoi sporovăiră un timp. Apoi, pașapoartele noastre reaparură unul după altul, tot așa, făcînd un pliu al stofei, de asta dată în sens invers.

Am mai scris despre aceasta și revin de teamă ca textul publicat pe timpuri să nu se fi pierdut. Ar fi o pagubă. De aceea, risc să mă repet.

Înmînîndu-ne pașapoartele, colonelul ne lămuri cu multă gentilețe că documentele noastre nu purtau agrementul de trecere în Berlinul de Vest al ambasadei române. Că ar fi fost să i se aducă o ofensă, dacă s-ar fi trecut peste voința ei. Regret, regret, făcea colonelul distins, salutîndu-ne și lipindu-și calcîiele cu un pocnet ușor.

Ne-am făcut că ne grăbim, că vom lua un taxi și ne vom repezi la ambasada noastră, să rezolvăm cazul pe loc. Nici pomeneală; dar țineam sus capul.

Cînd ne-am întors de pe linia a cincea înapoi, spre linia a patra, halt! Nu ne lăsau în Est, fiindcă n-aveam pe pașaport viza respectivă de intrare... Aruncam priviri disperate în urmă, spre colonelul fatal. Care, sesizînd situația, făcu sentinelei un semn energetic.

Și astfel, răsufliînd ușurați, intrarăm a doua oară în Berlinul de Est.

Dimineața, ajungeam la Budapesta. Or, cînd ajungi la Budapesta, e cum ai fi gata să intri în București.

POLIROM

NOUȚĂȚI
septembrie 2001

Honoré de Balzac

O afacere tenebroasă

D.H. Lawrence

Amantul doamnei Chatterley

David Lodge

Schimb de dame

În pregătire:

Anne Cheng

Clifford G. Christians.

Mark Fackler, Kim B. Rotzoll, Kathy B. McKee

Istoria gîndirii chineze

Etica mass-media

Reduceri de 30%

Pentru comenzi on-line în site-ul www.polirom.ro ▶ AgendaComenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)3138978, Timișoara, Tel.: 092/548785
E-mail: sales@polirom.rowww.polirom.ro

CULTURA teatrală s-a format ani și ani la rînd în România datorită Radio-ului. Pe aceste unde, ascultătorii trăiau mirajul fenomenului, fascinația unor voci, își imaginau chipul actorilor, felul în care se naște un spectacol de teatru radiofonic. Mai înainte de orice, actorii însemnau un glas, un timbru, o inflexiune anume, un ton grav sau, dimpotrivă, plin de spirit ludic. Toți marii noștri actori își au vocile fonotecate la Radio, care, astfel, deține realmente o comoară. Ani de zile, actorii, în ciuda prejudecăților noastre, s-au sculat dimineța devreme, la ora 8 începeau înregistrările pentru ca la 10 să fie la repetiții, fiecare pe la teatrul său. S-a creat o tradiție în acest fel, o datorie morală pe care artiștii au înțeles să o respecte pentru că, în fond, fiecare trăise fascinația ascultătorului obișnuit și, de ce nu, teatrul la microfon fusese microbul care-i contaminase să aleagă această profesiune. Ce mister extraordinar se naștea în liniștea și intimitatea serilor și nopților cînd personaje importante ale dramaturgiei erau aduse în casa fiecăruia dintre noi de glasuri minunate! După '89 a intervenit, și în acest tip de contact, o schimbare: au apărut nenumărate alte tentații, s-au înființat multe alte posturi de radio, comerciale, oferta s-a diversificat, e drept, nu și cea culturală. S-au mai pierdut ascultători pe acest drum, nu însă și cei mai fideli. Aceștia au fost recompensați în Stagiunea 2000-2001 cu cite un spectacol pe lună, așa spune, o adevărată performanță. Aș numi, printre cele mai importante realizări, *Richard al III-lea* de Shakespeare, în regia lui Dan Puican, cu Ștefan Iordache

în rolul titular, *Țandărica în țara basmelor* de Lena Constante, regia Vasile Manta, cu Alexandrina Halic în rolul principal, premiera absolută cu textul *Inundația* de Teodor Mazilu cu Emilia Popescu și Dan Condurache, *Pianul* de D.R. Popescu în regia Nicolettei Toia, *Cercul* de Iacoban, o piesă nominalizată la concursul "Cea mai bună piesă românească" al UNITER-ului, realizată de Dan Puican. Programul este intens, variat, există încă o dinamică la teatrul radiofonic susținută de cîțiva profesioniști. Asta nu înseamnă că lucrurile merg strună, că nu s-ar putea cerne mai sever numele autorilor, că n-ar trebui vizate și acele spectacole cu nume de prim rang: autori, regizori, actori. Strategia acestui departament a neglijat sistematic mărirea contractelor pentru actorii care muncesc în continuare pentru niște sume absolut modice. Acesta este un motiv important din cauza căruia destui refuză, în ultimul timp, colaborarea. Pierderea este a radio-ului, care își diluează consistența valorică a repertoriului și a pieselor care să rămînă în fonoteca de aur. Pierderea este și a ascultătorilor, fără nici o vină, care își au în acest gen de spectacole un reper, o formă, dacă nu singura, de conectare la fenomenul teatral, care nu ajunge la ei decît pe această cale. La urma urmelor, teatrul radiofonic rămîne acel spațiu în care cuvîntul este prețuit și cultivat, în care limba este ocrotită și conservată, conform normelor. În Franța, în Anglia există în continuare un cult pentru acest gen de teatru, care îți intră în casă și în suflet, transformîndu-ți spațiul vital într-unul magic.

Cît privește Televiziunea națională,

singurul post producător de spectacole, *teleplay*-uri denumite mai recent, stagiunea este egală cu un zero absolut. Nu s-a realizat nici măcar o singură piesă deși cerere există din partea telespectatorilor. Mai mult, a funcționat sub semnul unui paradox: neavînd producție te gîndești că a scăzut interesul pieței și nu are rost să o alimentezi cu ceva ce ar zace pe tarabe. Realitatea este exact la 180°. Telespectatorii așteaptă și urmăresc spectacolul de teatru la televiziune, lucru știut de instituție, care toată stagiunea, a difuzat luna, marța, pe 1 sau pe 2, aproape sistematic la miezul nopții, producții mai vechi sau mai noi, reluate aproape cu un soi de disperare. Lipsa producțiilor de teatru la televiziune este un semn grav, o direcție inacceptabilă și amendabilă, iar situația acestei ultime stagiuni încheiate, *nici un spectacol*, este un fapt fără precedent, bizar, nefondat decît pe dezinteres și dispreț față de artă. Primii care au suferit, presupun, de această orientare luminată, inteligentă, plină de substanță a Canalului 1 al Televiziunii publice au fost slujbașii Departamentului Teatru al aceleiași instituții. Se pare însă, că în ultima vreme adie o boare care să întreprină flacăra speranței iubitorilor de teatru, pe micul ecran, deopotrivă producători și telespectatori. Deși eroarea din stagiunea trecută este impardonabilă, să nu uităm totuși că directorul televiziunii este regizor de teatru, iar timpul pierdut este greu recuperabil, cred cu încăpăținare că mai există acei profesioniști în televiziune care mai știu că rolul esențial al celei mai influente verigi a mass-media este acela de for-

mator al gustului public, creator al unui tip de rafinament fundamental pentru o societate civilizată și europeană, rafinament care este, deocamdată, pe cale de dispariție. Se pare că s-a optat ca drumul României să fie îndreptat spre Europa. Deci, spre normalitate. Cei care se ocupă de destinele culturii noastre sînt obligați, moral și profesional, să fie călăuzele unor itinerarii pe care le descoperim, din păcate, abia la începutul secolului XXI. Mulți dintre ei dau semne că au ceva dificultăți în a înțelege ceea ce este evident și atît de transparent. Gesturi, decizii, prea multe gafe, prea multe persoane cu o mentalitate datată, angrenată și uzată în alt sistem de gîndire, dețin friele puterii culturale în acest timp dinamic, grabnic mișcătoriu, suplu și modern (dacă nu chiar postmodern). Mulți dintre ei uită că teatrul, de pilda, a făcut de multe încă cea mai eficientă propagandă pentru imaginea României. N-am să uit niciodată cum la Avignon, un artist parizian important mă atîngea și încerca să înfiripeze un dialog doar pentru că veneam din țara lui Andrei Șerban, pe care astăzi, aici, doar o mină de oameni îl mai prețuiește necondiționat. *Valoarea* este mai presus de regimuri politice și de culorile pe care le au. Omagiul și reverența noastră trebuie să se manifeste nu întru folosul unui individ sau grup, ci în acela profund și esențial al societății. În Europa spre care tindem ne aflăm, de mult, în primul rînd datorită valorilor, al culturii, indiferent de ce cred și vor muritorii, contemporanii noștri.

Marina Constantinescu

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Șușară

Lemnul, între disoluție și incoruptibilitate

DACA lemnul, osul și piatra, cea din urmă în toate variantele sale, au fost consacrate în sculptură ca materiale asupra cărora nu se poate interveni decît prin tehnica ciopririi, ca materiale supuse, cu alte cuvinte, principiului eliminării, lutul și gipsul se supun, în aceeași perspectivă, principiului adăugirii și, evident, din punct de vedere tehnic, procedului modelării. Însă afit lutul, cît și lemnul, osul și piatra, împreună cu tehnicile derivate-nu sînt, propriu-zis, doar componente majore ale sculpturii (și, de multe ori, chiar sinonime ale acesteia), ci și, - iar dintr-un anumit punct de vedere, chiar în primul rînd -, substanțe și practici mitologice, prezențe de care construcția umanității, în datele ei fizice, morale și spirituale, se leagă în mod profund și nemijlocit. Din protoistorie și pînă astăzi, aceste materiale și aceste tehnici nu au absentat, practic, de la nici unul din momentele de afirmare a civilizației omenestii, fie că ele s-au manifestat în planul restrîns al experienței individuale, fie în acela, mult mai autoritar, al acțiunii colective. Nici măcar astăzi, cînd au apărut nenumărate materiale noi și instrumentarul tehnic s-a diversificat și s-a rafinat pînă aproape de limitele ficțiunii, lemnul, piatra și lutul, împreună cu tehnicile lor, uneori fixate în memoria stereotipă a unor ritualuri și deplasate dinspre gestul utilitar către gratuitatea ceremonială, nu numai că n-au dispărut, dar s-au și adaptat, căpătînd înțelesuri, conținuturi și funcții noi. Dar dacă materialele și tehnicile s-au păstrat de-a lungul timpului, ele nu au rămas, cu necesitate, și solidare. Urmărind, spre exemplu, evoluția în timp a lemnului și a ciopririi, se poate observa ușor că această tehnică, fără a dispărea, nu mai este suficientă și ea se completează, în anumite momente, cu alte procedee, cum ar fi, în primul rînd, cele de asamblare.

Vîrsta clasică a lemnului, aceea a figurativismului, a antropocentrismului mai exact, fie el unul de natură magică sau unul fundamentat pe filosofii și estetici explicite, este și vîrsta ciopririi, a eliminării. Artistul se comportă cu materialul, în cea mai mare parte monoxil, ca și cînd forma ar fi o fatalitate a acestuia, o latență a substanței și o impregnare subtilă a chiar fibrei sale, gestului creator nerevenindu-i o altă misiune decît aceea de a o elibera, de a o scoate din captivitatea materiei. Ciopliind, artistul se apropie de acest zăcămint rar, așa cum sacerdotul se apropie de Dumnezeu prin actul

euharistic. Și chiar dacă intervin în aceste momente procedee tehnice care depășesc simplul act al ciopririi, cum ar fi polizarea, lustruirea sau colorarea, alături de acel asamblaj, pe care l-am amintit deja, folosit, cu precădere, pentru realizarea extremităților în cazul statuarului mai complex (capul, mîinile, picioarele etc., - se realizau de multe ori separat și abia pe urmă erau atașate întregului), datele tehnice nu se schimbă fundamental. Asamblajul nu are, în aceste cazuri, nici o repercusiune expresivă și el se subordonează atît ciopririi, cît și ideii de întreg, de unitate fundamentală. Artistul are acum o viziune coerentă și o concepție unitară asupra lumii și relația lui cu materialul, prin tehnică, este aceea pe care o determină un univers stabil și lipsit de orice perturbații. Cioplitul are, în acest moment, pe lîngă funcția comună de procedeu tehnic, și investiția mai adîncă de a consacra unitatea, coeziunea și logica infailibilă a lumii artistului. Acțiunea sa definește, identifică, precizează ceea ce inițial nu era decît o pură virtualitate sau chiar un mesaj al transcendenței care se cerea înțeles, însușit și exprimat.

Parăsirea acestui tip de înțelegere a formei plastice, a lumii și, implicit, a omului ca rezumat cosmic, este determinată de experiențele modernismului de la începutul secolului XX, experiențe ce marchează cea mai gravă scizură a modelelor clasic-renaștiste și cea mai virulentă revanșă a gîndirii de tip oriental, nonfigurativă și nondiscursivă. Dublarea ciopririi cu asamblarea dezvăluie acum o disoluție a unității simbolice a lumii, o prăbușire a mitului antropocentric, dar și un transfer dinspre tehnicile utilitare înspre cele simbolice. Forma plastică încetează a mai funcționa în relația sa cu o imagine consacrată și, în consecință, recognoscibilă, după cum încetează a mai locui în lăuntru materiei, în acea intimitate misterioasă a fibrei. Artistul nu mai caută acum o structură preexistentă în lumea substanței, ci încearcă să elibereze, să hipostazieze, o formă care se naște exclusiv în mîntea și în subiectivitatea sa. Criza ciopririi, valorificarea simbolică a lemnului și altfel decît prin tehnica eliminării, identifică, iar, în parte, și generează, o criză de identitate a formei plastice și, mai profund, o criză de sensibilitate și de gîndire. Autoritatea monoxilului se erodează simultan cu degradarea ideii de unitate simbolică, iar coeziunea materialului se surpă și ea concomitent cu pierderea acelei coerențe pe

care o asigura valoarea modelului. Pastrînd materialul, conservînd parțial și tehnica derivată din natura sa, aceea a ciopririi, dar într-o măsură mult mai mică decît ar fi cerut-o vîrsta sa imemorială, se poate spune că modernitatea a întrerupt marea tradiție a lemnului, reformulîndu-i pînă și axiomele lui naturale. Prelucrîndu-l altfel, de fapt ea l-a reconstruit. Dublînd cioplierea cu asamblarea, materialul a fost deplasat semnificativ dinspre statuar spre arhitectură, dinspre funcția simbolică și implicată spiritual, spre imaginea secularizată și spre expresivitatea gratuită. Eliberat de constrîngerile și de stereotipurile sale străvechi, lemnul își pierde, oarecum, identitatea și este confundabil, ca subiect al manipularii, cu alte materiale care pot suporta intervenții similare. Metalul, materialele sintetice de toate categoriile, care nu s-ar fi putut adecva, asemenea lemnului, procedeele de eliminare, devin, prin docilitatea lor față de asamblare, echivalente ale lemnului și, pînă la urmă, cu șanse de exprimare asemănătoare. Aceste mutații, aparent minore, dar ale căror motivații profunde nu sînt deloc neglijabile, au ceva din fatalitatea fenomenelor naturale. Privite dincolo de experiențele artistice strict individuale, care implică stilistici și forme de gîndire inevitabil personalizate, ele sînt fenomene globale ce marchează mai curînd vîrste ale civilizației decît opțiuni culturale propriu-zise. Aceleași caracteristici mari pot fi identificate pretutindeni, chiar dacă, în amănunt, valorificarea locală poate sugera anumite diferențieri. Aceste diferențieri, raportate, însă, la o altă vîrstă a lemnului, la aceea care s-ar putea numi vîrsta a treia, definesc conștiința de sine a sculpturii românești din ultimii douăzeci de ani și, cu precădere, din ultimii zece, conștiință dependentă și ea, în mare măsură, de aceeași civilizație a lemnului. Asimilînd atît experiența clasică a lemnului, cît și investigațiile sale moderne, însușindu-și atît cioplierea, cît și diversele modalități de asamblare, sculptorii români aparținînd intervalului amintit se apropie, mai degrabă instinctiv, prin reacții naturale în fața unor presiuni socio-estetice, mai mult sau mai puțin conștientizate, de valorificarea postmodernă a unuia dintre materialele cele mai „tradiționale” și mai străvechi. Ilustrînd o nouă filozofie și un alt tip de înțelegere a formei artistice, ei exprimă, prin chiar gestul lor creator, un nou tip de disoluție și sancționează o altă dimensiune a existenței: derizoriul și precaritatea.

Ce-și doresc
adolescenții și maturii

COCKTAIL-UL cinematografic estival invită la constatări generate de un retoric titlu din sezonul anterior și anume *Ce-și doresc femeile*, film insuflit de un vag ofilit Mel Gibson, pus în valoare de urîtenia glamouroasă a Helenei Hunt plus un subiect incitant. Dacă protagonistului acestei comedii, tot constatînd ce gîndește sexul opus, ajunge să i se aplece - la figurat - desigur, spectatorului dornic de senzații tari care se aventurează la *Scary Movie 2* (2001, distribuit de New Films International România) i se face rău și riscă să vomeze de-a dreptul, alături de și din cauza eroilor ce improașca ecranul în repetate rînduri cu dejecții fel de fel. Aceasta pentru ca frații Wayans, după succesul reperat cu seria întâi în vara trecută, au considerat că știu ce vor adolescenții și au purces la satirizarea colegilor de breaslă, clasici ori contemporani, aseasonînd totul cu un verism dezgustător, supralicitat gratuit. Dorînd să-l imite pe maestrul horror-ului Wes Craven, Keenen Ivory Wayans - regizor și coscenarist împreună cu interpretii Marlon și Shawn Wayans - s-a căznit să însăleze pe canavaua arhicreventată a "casei bînuite de fantome" un inventar de gaguri vlăguite de propriul lor gust discutabil. Printre "citate", *Exorcistul și Hannibal*, *Misiune imposibilă* ori *Tigrul și dragonul*, *Atracție fatală* sau *Îngerii lui Charlie* etc. Liceenilor antrenați în acest așa-zis experiment școlar de week-end, profesorul pervers le promise nota maximă.

Simptomatic pentru transoceanica producție de serie este faptul că acest gen a fost acroșat în mod surprinzător în discordantul postgeneric al unui film altfel gingaș, adus în cadru de un personaj ubi-cuu aparținînd lui Jason Biggs, aflat mereu în căutarea unei personalități adecvate. *Băieți și fete* (2000, distribuit de NFIR) în regia lui Robert Iscove (cîndva coregraf la *Jesus Christ Superstar* și *Silent Movie*) glosează pe tema eternei preocupări a adolescenților de pretutindeni, dar cu precădere a celor de pe Noul Continent - pierderea virginității (vezi *Placinta americană* "reincălzită" și pentru noul mileniu într-un *sequel* ce gravitează tot în jurul libidoului). Înfrirarea unei idile este urmărită de-a lungul a zece ani. Copii fiind, eroii se-ntimplă să stea alături într-o călătorie cu avionul, se întîlnesc apoi la terminarea liceului și din nou la facultate. Firi total diferite, se atrag prin respingere continuă. El de mic se manifestă ca un spirit conservator, cerebral și ultra calculat, pregătindu-se de altfel - pentru o carieră de inginer constructor. Ea impulsivă, nestatică, sentimentală, dornică să exploreze deopotrivă tainele limbii latine și secretele vieții. Sinuoasa lor relație oscilînd între frondă-prietenie-dragoste este veridică și atașantă descrisă pentru că și actorii sînt pe măsura personajelor dilematice. Freddie Prinze jr. - cu alura junilor primi de altă dată și Claire Forlani - ingenuă senzitivă și vibratilă ca și balerină - sînt nume de reținut printre multiplele vedete *catodice* menite să schimbe garda.

Aceeași Claire Forlani evoluează excelent și într-un *contre-emploi*, ca iubita spioană, în *Antitrust* (2000, distribuit de New Films). O dramă socială cu happy-end, imaginația demistificator de Howard Franklin - scenariul și Peter Howitt - regia, foarte aproape de realitățile dure din industria software unde există rivalități acerbe pentru controlul mediatic. Terifiantă este orwelliana secvență în care parcul de distracții pentru copii se dovedește o imensă instalație de captare a inteligenței, un sistem pirat de monitorizare și anihilare a tuturor specialiștilor independenți. Astfel fuseseră descoperiți și cei cițiva prieteni care-și juraseră să facă celebrul garajul care le

adăpostise pasiunea pentru computere. Dar fiind la final de liceu, fiecare își alege alt drum. Cel mai naiv se lasă tentat de propunerea de a se alătura corporației în agresivă ascensiune, cucerit de simpaticul patron cărui îi și seamănă și care-i acordă o atenție specială. Un rol de candid odios numai bun pentru Tim Robbins interesant îmbătrînit. Dacă adolescentul și-a dorit să-și continue cercetările în materie de convergență digitală, boss-ul ambițio-nase supremația, monopolul universal în comunicații. Deviza ce dă și numele trustului - "Nu subestimați niciodată soluția radicală" - îl va trimite pe magnat la închisoare. Visul de prosperitate și satisfacție profesională se spulberă pentru tînărul erou care însă își regăsește colegii supraviețuitori și împreună reușesc atât demascarea criminalului veros, cit și punerea în aplicare a proiectului generos.

Uzînd de un slogan familiar tuturor internautilor - *re.inventează.te*, Brad Anderson și-a asumat trei obligații cheie - montajul, scenariul, regia - pentru *Urmează stația Paradis* (1998, distribuit de New Films). În ritm lelouch-ist de bossa nova, dar în manieră cină-verită, cineastul, prezintă, într-un paralelism pe alocuri obositor, un bărbat și o femeie, ambii la 30 de ani. Părăsita de un militant al cauzei umanitare pierdute, o asistentă medicală își trece vremea mergînd la *rendez-vous* cu penibili pretendenți rezultați în urma unui anunț matrimonial dat pentru ea de mama emancipată. De citeva ori e cit pe ce să-și cunoască sortitul. Un Instalator hărțuit de mafioți, care aspiră să-și depășească neapărat condiția de ingrijitor la acvariu studiînd biologia marina Hope Davis, fragilă blondă, și Alan Gelfant, atipic *latin lover*, s-au reunit doar pentru ultima scena, cea a unui *coup de fou-dre* în metro, beneficiînd de atmosfera de mister existențial, discret persiflata prin inserarea unui joc: alegerea cuvîntului premonitory prin deschiderea unei cărți la întîmplare! O pledoarie pentru speranță și încredere în viața care-ți poate rezerva și surprize fericite.

La fel de bine însă *O noapte la Mc Cool's* (2000, distribuit de GlobComMedia) poate nenoroci dintr-odată trei bărbați, seduși de un inger-demon de mile-niul III, zdrobitoarea Liv Tyler, pe care nu o interesează mijloacele prin care-și va îndeplini dorințele: o casă, o piscină, un DVD. Victimele își povestesc fiecare versiunea în pelicula realizată de Harald Swart, norvegian stabilit la Los Angeles, pe scenariul lui Stan Seidel. Supraponderalul polițist văduv/ John Goodman își relatează incredibila aventură unui coleg: avocatul masochist/ Paul Reiser apelează la o psihiatră, barmanul/ Matt Dillon recurge la un criminal plătit, împătimit jucător de bingo cu freza-n briantină, care se va alege el cu femeia fatală careia îi promise exact ce a aflat că-și dorește. Raliîndu-se politicii de acum veteranului Robert Redford, Michael Douglas și-a rezervat acest rol ingrat pentru a susține un debut pe care-l și produce.

Un anume rafinament detașează din plutonul ofertelor verii *Jumalul lui Bridget Jones* (2000, distribuit de RO IMAGE), iscat dintr-o rubrică de ziar englezesc, convertită-n roman, Helen Fielding incredințîndu-și scenariul regizoarei Sharon Maguire, care i-a inspirat-o pe confidenta protagonistei. Texana Renee Zellweger - după un stagiul efectiv la o editură din Londra și o intensă cură de îngășare - a devenit o veritabilă citadină britanică, isterizată de rutina cotidiană și hotărîtă să treacă la ofensivă. De unde și ideea de a... slăbi și de a-și nota tot ceea ce i se întîmplă, cu observații crude, la adresa ei și a bărbaților care-i intersectează viața într-un an, de la un Crăciun la altul. Un tip rigid, distant și inhibant, rol adjudecat din oficiu de Colin Firth, căci îl actualizează pe Mark Darcy, eroul romanului "Mindrie și prejudecată" scris de Jane Austen în secolul XIX și serializat tv la sfîrșit de veac

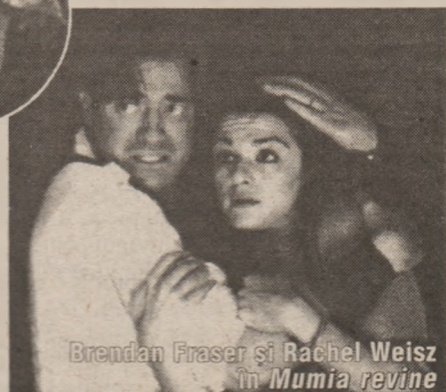
XX. Rival - într-un duel cu pumnii pe zăpadă artificială - i-a fost ales Hugh Grant, pe care stereotipia surisului de Giocondă (cf. revistei "Première") l-a retrogradat pe o poziție secundă. Ceea ce nu-l împiedică să fie la fel de charismatic! La prima tentativă de afirmare, eroina titulară - bonomă-durdulie-și-nostimă-cu-moderație - face efortul de a se impune printr-o exemplară lansare de carte, secvență în care conversează cu nimeni altul decît Salman Rushdie. Cum autoarea și-a permis un volum doi tot best-seller - "Bridget Jones la vîrsta rațiunii", cu siguranță va apărea și *sequel*-ul aferent.

Un adevărat perpetuum mobile al motivațiilor eroilor la cineaștilor care rămîne de văzut în ce măsură acoperă și orizontul de așteptare al publicului românesc...

Shrek versus Mumia

INTÎLNIREA acestor două producții americane pe ecranele românești (datorată distribuitorului RO IMAGE 2000) intru-nește toate condițiile unei competiții autentice în arena divertismentului cinematografic. Oricît ar părea de ciudat, chiar dacă unul este film de animație, iar celălalt film de aventuri, ele sînt compatibile din *n* puncte de vedere.

La origine o carte ilustrată pentru copii semnată de William Steig și numărînd doar 28 de pagini, *Shrek* și-a dobîndit popularitatea cu ajutorul Studiourilor DreamWorks care știu să transforme visul în... realitate cinematografică. Coregizoa-re Vicky Jenson a debutat sub îndrumarea faimoșilor Hanna și Barbera, iar Andrew Adams a ucenicit printre altele la *Toys*, primul film de animație integral realizat prin imagini de sinteză. În proporții diferite, toți membrii echi-

pei - scenariști, compozitori, animatori, producători - au contribuit la formidabilul succes de acum nici trei ani, *Furnicutzele*. Adorabil film care-și depășește condiția animind și o veritabilă filosofie de viață, debitată în filigran parodic de Z, personajul calchiat după însuși Woody Allen, angoasatul marginalizat în conflict cu regimul opresiv al mușuroiului universal. Studiourile Walt Disney au contraatacat atunci cu *Aventuri la firul ierbii*, în care intriga, infantilă, dar nu mai puțin inventivă, lupta între Bine și Rău se dădea într-un furnicar terorizat de lăcuste.

Emblematică pentru superproducția *Mumia* (1999), invazia insectelor care înghit absolut totul în calea lor, laitmotivul frisonant ce anunță reîntruparea eroului titular, este pastrată și în *Mumia revine* (2001) ce anticipează, mai mult ca sigur, repetarea fenomenului interbelic cînd mai multe *sequels* "economice" au fost consacrate *mîinii*, *mormîntului*, *blestemului*, ba chiar și *fantomei* mumiei. Cap de serie, filmul din 1932 cu Boris Karloff pus în cadru de un Giotto al ecranului, operatorul regizor Karl Freund. Comparația cu originalul expresionist care specula doar modeste surse de lumină, nu se mai justifică astăzi cînd senzațiile tari depînd în primul rînd de agilitățile ingineriei digitale a specialiștilor din laboratoarele companiei specializate în efecte speciale "Industrial Light and Magic". Loc de naștere și pentru basmul computerizat și pentru horror-

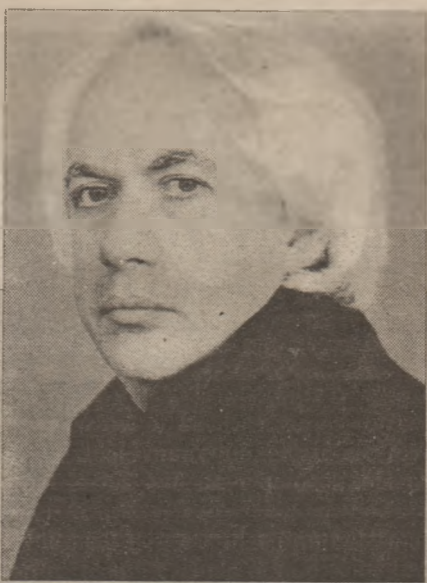

ul mitologizat. Noul tip de feerie filmică - în care primează ritmica șocului vizual și baletul montajului, mai puțin poezia narațiunii - este palpant pentru publicul uniformizat, în care copiii sînt considerați precoci, iar adulții arierăți. Rămîne valabilă totuși și definiția călinesciană a basmului - "ogîndire a vieții în moduri fabuloase". Cum altfel decît fantastică ar putea fi calificată performanța de a te împrieteni la toartă prin intermediul ecranului cu un căpcaun ca Shrek - singuratic, taciturn, irascibil, într-un cuvînt timorat de faptul că-i urit! Urit într-adevăr, dar simpatic foc cu urechile pilnii și gura cit caru, chit că nu-i place să vorbească. Spre disperarea vorbărețului măgăruș identificat prin voce cu irezistibilul Eddie Murphy, tenace într-o amicitie cu de-a silă, care-i va prinde însă bine protagonistului. Pentru că Shrek - ca să scape de compania nedorită a personajelor de poveste alungate de un pipernicit, dar infatuit lord despot - hotărăște să-i facă acestuia un serviciu și să-i aducă prințesa rivnită. Frumoasa adormită - ce-și împrumută gingășia și sagacitatea de la Cameron Diaz - îl preferă suzeranului ridicol pe capcaunul dragălaș, care-și recapătă încrederea în sine și-și va afla fericirea în brațele dragonitei îmblînzite prin iubire. Deviațiile de la morfologia bătută-n cuie de exegeții genului sînt de tot hazul, făcînd memorabilă această călătorie pe ar-pile fanteziei.

Una dintre virtuțile ascunse ale ferme-catei brătari, arheologică relicvă, care constituie mobilul confruntarilor de forțe scenarizate și regizate de același Stephen Sommers este călătoria virtuală, deocamdată frustrant de superficial speculată. Granițele de timp și spațiu sînt anulate, de la British Museum se plonjează în inima piramidelor, survolîndu-se rapid distanța pînă în Egiptul antic. Pagini de istorie se însuflețesc instantaneu, amestecînd un desuet 1933, An al Scorpionului, cu un modernist *illo tempore*. Dacă iri vremurile relativ contemporane, dirijabilul înlocuiește avionul, în trecutul indepartat se face uz de efecte speciale sofisticate creîndu-se continuu senzația de anticipație *à rebours*. Spectaculozitatea cinematografică rezonează insolit cu eterna reîntoarcere, principiul pe care-l simbolizează în mod tradițional scarabeii sacri, periodic invocați printr-un discret tatuaj ori prin cohorte, cîta frunză, cîta iarbă. Sintagmă potrivită și pentru sentimentul de risipă de fantezie resimțit la apariția superfluă a unor armate ciudate. Dacă unii combatanți resuscitați sînt reprezentări stilizate ale unor personaje fabuloase ori legendare, alții par a fi scăpat pur și simplu dintr-o rezervație hollywoodiană de... *aliens*. Scontîndu-se mult pe capacitatea de a conferi veridicitate maximă și expresivitate uimitoare oricărui fințat fantezist însuflețit prin computer, se supralicitează eroii în dublă ipostază: Regele Scorpion, jumătate om/ The Rock, jumătate arahnidă și, bineînțeles, temutul Impotep - jumătate ecorșeu, jumătate actor/ Arnold Vosloo. Celelalte personaje - temerarul Brendan Fraser, grațioasa erudită Rachel Weisz, cruda Patricia Velasquez, puștiul isteț Freddie Boath, zăpăcitul John Hannan, misteriosul Oder Fehr - își tatonează deocamdată timid anterioarele încarnări, precum coleopterele sacre ce se autogenerază. Trecutul revine...

Morala declarată de Mike Myers/ vocea lui Shrek nu-i de ignorat: "Fiecare-i frumos în felul său!"

Irina Coroiu

L EON WIESELTIER (născut în 1952, în Brooklin) este directorul literar al săptămânalului washingtonian "The New Republic". Adorat și hulit cu egală intensitate, "amestec de Maimonide și Oscar Wilde", după cum îl caracteriza un jurnalist, filozof, militant politic activ, bon-viveur și dandy intelectual, el a publicat anterior două scurte volume, dar de mare răsunet în Statele Unite: *Nuclear War, Nuclear Peace* ("Război nuclear, pace nucleară") și *Against Identity* ("Împotriva identității" — apărut în traducere românească la Editura Polirom în 1997).

Stralucit elev al lui Sir Isaiah Berlin și Lionel Trilling, Leon Wieseltier, "marea speranță ce părea să nu confirme" a scenei culturale americane, a publicat în 1998 un volum, intitulat *Kaddish* ("Rugăciunea de doliu"), care avea să devină una din marile lovituri editoriale ale anului. Avându-și originea în rugăciunea spusă, conform tradiției iudaice, timp de un an de zile pentru tatăl său mort, cartea — una dintre cele mai "cioraniene" imaginabile! — este o împletitură uimitoare de confesiune, studiu de texte medievale filozofic-religioase și aforisme. Dincolo de extraordinarul talent literar al lui Leon Wieseltier, simți în fiecare rând al cărții tensiunea unei conștiințe acutizate de suferință și drama, convertită în revoltă, a omului care încearcă să pătrundă misterele proprii sale identități.

Aflat sub tipar la Editura Polirom, acest nou volum al lui Leon Wieseltier (tradus deja în douăsprezece limbi) va avea, cu siguranță, un impact major și în România. (Mircea Mihăieș)

Nu intenționez să fiu de neconsolat, dar nici nu am de gând să mă las pacălit.

Bunătatea divină nu este același lucru cu bunătatea umană. Din ideea că Dumnezeu ne salvează nu rezultă că El ne privește din punct de vedere omenesc.

Ce dacă morții tăi nu contează pentru salvarea lumii? Sînt morții tăi.

Am citit despre oamenii ale căror vieți sînt transfigurate într-o clipă. Nu cred că o astfel de transfigurare mi se poate întîmpla mie. Pentru că oamenii aceia n-au fost transfigurați de clipă, ci de fidelitatea lor față de acea clipă. Acesta este paradoxul revelației. Dislocă ordinea și apoi devine dependentă de această dislocare.

Fără tradiție, revelația este doar o epifanie. Nu poate inspira nimic altceva decît arta.

Pretenția tradiției este că ea este o lumină care nu se întunecă în drumul ei de la sursă. Asta-i scandalos.

Și misticii trăiesc în trecut. Dar ei își amintesc ce li s-a întîmplat. Și memoria personală se poate dispensa de memoria istorică. Mistical este un credincios fără experiența amînării.

Nu este posibil să ai o experiență neefemeră a neefemerului. E posibil doar să ai o amintire neefemeră a neefemerului.

Pariul lui Pascal e atît de neinteresant. Asemeni tuturor pariurilor, trăiește în viitor. Este un presentiment în plus, o altă teologie a amînării, în care prezentul este renegat.

Cunoașterea propriilor limite nu înseamnă și cunoașterea propriului sfîrșit. Îți cunoști sfîrșitul o singură dată. Din această cauză, limitele sînt mai stimulative decît sfîrșitul. Îți spun pînă unde te întinzi. Îți iau sufletul în rîspăr în fiecare zi a vieții.

Disperarea nu e o scuza pentru indecență. (Aș vrea să o cred.)

Uita-te la cer. Nu vezi acolo doar lumina stelelor. Mai vezi călătoria luminii stelelor spre tine. Admiri spațiul, admiră și timpul. În acest mod imensitatea te aduce spre istorie.

Umilînța nu e sentiment. Umilînța e metodă.

Trebuie oare un om care suferă să vizeze la distrugerea lumii? Nu, nu și nu. Tocmai pentru că suferința este parțială o face să nu fie finală. (Atunci cînd nu este finală.)

Înfurie-te împotriva indiferenței lumii și apoi profită de asta. Dacă lumii nu-i pasă de ceea ce ți se întîmplă, ai o șansa.

Ceea ce este nou nu poate supraviețui decît în calitate de vechi. Acesta este reversul actelor revoluționarilor. Mai devreme sau mai tîrziu, vei îndrăgi un anume lucru atît de mult încît vei încerca să-l păstrezi. Dacă nu reușești, și acel lucru piere, îi vei deplînge pierderea și te vei învinui pentru asta și probabil că vei avea dreptate să o faci.

Opusul tradiționalismului este senzaționalismul, adică trăirea doar în acum.

Ce s-ar face tradiția fără confuzie? Dar mie nu-mi pasă de o astfel de confuzie. Este un exces existențial, o măsură a vitalității.

O tradiție total transparentă este o tradiție sfîrșită.

Retrag ce-am spus. Îmi pasă de o astfel de confuzie. (Am fost învățat să-mi pese.)

Spiritul nu se poate descurca fără imaginație, dar imaginația se poate descurca fără spirit. Să fie asta o dovadă a superiorității imaginației? Deloc. Este, dimpotrivă, o dovadă a inferiorității ei. Nu-i suficient să portretizezi realitatea. Portretele trebuie testate. Frumusețea trebuie supusă examenului adevărului.

Încrederea în sine nu este doar o ipostază a independenței. Mai este și ipostază a limitării. Doar un suflet mărunt nu are nevoie de alții. A trăi doar cu tine este dovada unei subzistențe marcate de orgoliu nemăsurat și nimicnicie.

Nu prea are rost să te aventurezi într-o călătorie bazîndu-te pe propriile puteri, dacă propriile puteri nu te duc prea departe. (Emerson a predicat încrederea în propriile forțe, dar el nu s-a bizuit pe nimic altceva decît pe universul însuși.)

Uita afacerea asta cu trupul și sufletul, spune materialistul. Nu, zic eu, pentru că atunci aș înțelege și mai puțin decît priec acum.

Există oare o cale de a concepe sufletul încît acesta să nu apara material și nemuritor?

Nu am nici un motiv să cred în nemurirea sufletului. Dar nu am nici un motiv să cred că moartea sufletului are de-a face cu moartea trupului. Cum moare, deci, sufletul? Nu știu. Poate că noi îl omorîm. Întrebarea presantă nu este dacă sufletul supraviețuiește morții trupului. Întrebarea presantă este dacă sufletul supraviețuiește vieții trupului.

Ideea că sînt esențialmente spirit poate părea absurdă, dar ideea că sînt esențialmente trup este cu mult mai absurdă.

— Arată-mi ceva care seamănă cu sufletul, ceva care nu trăiește ca trupul și nu moare ca trupul.

— Simplu. Îți voi arăta rațiunea.

O dată ce admiti existența obiectelor sau propozițiilor nemateriale, dar inteligibile, odată ce recunoști existența lucrurilor care sînt reale dar nu actuale, te afli pe teritoriul rațiunii; iar teritoriul rațiunii duce direct spre teritoriul religiei, în sensul că și religia face comerț cu entități reale, dar nu actuale. Asta nu înseamnă că religia în totalitatea ei este rațională, sau că toate afirmațiile religiei trebuie crezute așa cum sînt crezute afirmațiile rațiunii. Totuși, unele din afirmațiile religiei pot suscita o astfel de credință. Sarcina importantă este de a învăța să gîndești în mod critic despre diversele pretenții emise asupra lumii nemateriale.

Rațiunea este aceea care deschide stăvilarele și tot rațiunea le închide.

Lumea nematerială nu este aceeași cu lumea spiritului. Iar credința nu este același lucru cu credulitatea. Oricum, credulitatea nu conține nimic senzațional. Este epistemologia copiilor, și mistagogilor, și mulțimilor.

Mulți ani am trăit fără religie. Dar nu aș fi putut trăi fără posibilitatea existenței religiei.

Oricîte lucruri am inventa, mai există lucruri pe care să le descoperim. Și chiar descoperirea este o modalitate de experiență. (O modalitate a revelației, într-adevăr.) Și gîndul este experiență. Gîndurile nu sînt doar gîndite, ele mai sînt și trăite. În acest sens, rațiunea nu este dușmanul misticii.

Atunci cînd Nietzsche și-a pierdut credința, a ajuns la concluzia că Dumnezeu a murit. Acesta nu este un mod de gîndire critic. E narcisism. Pot înțelege ideea că dacă Dumnezeu există trebuie să crezi în El. Nu pot înțelege ideea că dacă tu nu crezi în El atunci Dumnezeu nu trebuie să existe.

Faptul că-mi petrec întreaga viață în întineric nu dovedește că nu există lumină. Propria mea experiență nu este unicul dat filosofic de luat în seamă.

Nihilismul este materialism prost-dispus.

Nihilistul se teme cel mai tare de obiectivitate. Numele lui pentru obiectivitate este Dumnezeu.

Ideea de iad este cu mult mai vulgarizantă decît ideea de rai. Raiul nu este fantazare pe marginea cruzimii. De pe urma unei fantazări pe marginea raiului poți ieși îmbogațit.

Există diferențe între indivizi și există diferențe între societăți, lucruri care pot fi explicate prin faptul că unele ficțiuni înnobilează mai mult decît altele.

Chiar cred aceste povești despre sufletele care urcă și coboară, aceasta pornografie a pedepsei și răsplătii? N-am nici o probă că este vreuna adevărată. Și nu am răbdare cu scuza că această trasatură emoțională e adevărată; adevărul nu este emoție. Totuși, aceste invenții eschatologice sînt utile prin faptul că mă obliga să privesc viața tatălui meu ca pe un tot, cu partea corporală și necorporală; și volatilitatea acestor imagini-ale-mortii se potrivește cu aceste săptămîni, cu dezchilibrul situației în care mă află. Și, în spatele acestui drapaj de halucinații rabinice, le recunosc decența. Sînt vulate grotesti ale conștiinței.

Poți deveni bun din frică?

Credința în diferența dintre spirit și materie nu este o simplă credință. Relațiile dintre termeni pot fi complicate. Materia nu este moartă în mod uniform. Și nu toate procesele mentale sînt procese spirituale. Asemeni trupului, sufletul se poate deplasa în mai multe direcții dintr-odată, sau se poate interpune propriilor mișcări. Dualismul exfoliază.

Detest condescendența materialistului. El este cel care are de rezolvat sarcina ușoară. În termeni intelectuali, materialistul este un om care are timp.

Spiritualitatea este înconjurată de superstiție. Asediul este permanent.

Există vreo cale să fii un fiu bun și să nu intri în conflict cu rațiunea?

Nimeni nu moare pentru păcatele altcuiva. Există milă, dar nu și scutire de responsabilitate. Din punct de vedere moral, nu există miracole.

Ori de cîte ori îl citesc pe Kafka, mă întreb: ce fel de deprimare e asta care îți lasă întreaga forță să scrii, să scrii, să scrii? Dacă poți scrie despre dezastru, dezastrul nu este total. Ești neatins. Iată o regulă: scriitorul disperat nu este niciodată cea mai disperată persoană din lume.

În seara asta am fost gelos pe cei care se plimbau în Dupont Circle, pe cei care se trec fără un scop anume.

Melancolia poate transforma totul într-o metaforă. În drum spre casa surorii mele, observ luminile pîlpîitoare și razele neclintite, norii trecători, cioturile vîjnoase ale copacilor tăiați. Toate sînt embleme ale stărilor mele interioare. Iau cu asalt ce-i în afara mea cu ceea ce am în interior. Asta îmi amintește de "corelativele obiective" pe care am fost învățat să le respect, și mă gîndesc: corelativele obiective sînt acte ale vanității. Sarcina mai mare este de a găsi corelative subiective, de a-ți învăța sufletul să probeze formele care sînt în afara lui.

Opusul metaforei este transformarea.

D I S H

◆
Moartea face din mine o persoană neînsemnată, dar nu una vinovată. Chiar de-aș fi fără prihană, tot muritor sînt, iar starea de muritor nu este un defect. Sînt vinovat de ceea ce fac. Nu sînt vinovat pentru că exist. (Modul în care Heidegger a interpretat laolaltă finitudinea și vina a fost un expedient prin care a transpus vina din domeniul eticii în domeniul ontologiei, făcînd astfel conștiința obișnuită să pară trivială.)

Dacă sînt vinovat din plecare și în mod fundamental, dacă vina mea precede ceea ce fac, atunci voi putea face ceea ce doresc. Ce permis de liberă trecere mai este și vina asta! Vina ontologică este visul oricărui ins imoral.

Nu ești responsabil pentru faptul că existi. Asta-i problema.

◆
Un om care dorește să nu se fi născut îi jelește pe morți. Cum poate oare să plîngă un astfel de om? Ar trebui mai curînd să rîvnească să fie eliberat. Dar a fost prins de lume. N-a vrut să vină și nu vrea să plece. Așa că plînge.

◆
Idealul unei vieți bune bazat pe imaginea unei vieți întunecate. Etica fără bucurie.

Doar o lume lipsită de virtute are nevoie de virtute. Privește lumea. Vezi suferința? Atunci nu vei dori să adaugi încă mai multă suferință. În acest sens, luciditatea este o condiție a moralității.

Să aspiți la bine înseamnă să aspiți la claritate.

◆
Mîndria este un fel de relaxare. Fii mîndru de cum au fost tații pentru a nu-ți fi rușine de cum sînt fiii. Acesta este unul din cele mai respingătoare aspecte ale sentimentului de grup.

◆
Este evident că nu sîntem total necondiționați, dar mai este evident că nu sîntem total condiționați. Sîntem suficient de necondiționați pentru a face posibilă existența eticii. (Psihologii evoluționiști cred că au răspunsul la obiecția mea la teoria darwinistă a variațiilor. Darwinismul, spun ei, nu prezice că toți oamenii se vor comporta la fel. Dar atunci de ce oamenii se comportă într-adevăr în mod diferit? Variațiile nu constituie un răspuns, ele fac parte din întrebare.)

Biologia este fața de morală ceea ce sexul este față de dragoste. Nu, biologia este mai puțin decît atât. Sexul poate fi o expresie a spiritului. Biologia nu poate fi o expresie a spiritului. (Modul în care se spune insistențios că sexul ne întoarce la starea de animalitate este un alt mod de a ne incita.)

Adevărul este la fel de primordial ca instinctul.

◆
Păzește-te de neatenție. Nu se poate realiza nimic serios dacă nu excluzi ceva din propria viziune.

Nu trebuie să permiți promiscuității să se ascundă în spatele complexității.

Neatenția, sau decăderea complexității.

Totuși, neatenția are avantajele ei. Dacă nu am fost niciunde, nu m-am rătăcit niciodată.

◆
Dacă mîine voi descoperi că omul pentru care spun eu kaddish-ul nu a fost tatăl

meu, voi continua să spun kaddish pentru el. Sînt fiul lui dintr-un motiv mult mai profund decît cel genetic.

◆
Tradiția este opusul identității. Identitatea este un accident. Nu e nevoie să te pregătești pentru propria-ți identitate, pentru că este moștenirea ta. Și în asta constă scandalul.

Identitatea visează la identic. Este una din senzațiile ieftine ale vieții tradiționale care îți permite să spui: sînt ca tata.

◆
O analiză biologică a unei fapte este ca o analiză chimică a unei picturi. Nu este falsă, dar nu explică felul în care culorile ajung să devină pictură. Se oprește înainte ca partea esențială a poveștii să înceapă.

Explicația științifică este întotdeauna o explicație extrinsecă. O mulțime de lucruri din lume pot fi explicate extrinsec, dar nu și viața intelectuală sau morală sau spirituală. Ele sînt trăite intrinsec. Știința nu le poate urma dincolo de graniță. Știința nu poate face decît să le privească mistuindu-se în depărtare și, după ce s-au mistuit de tot, poate nega însuși faptul că au existat vreodată.

Doi oameni se uită la un obiect și nu reușesc să-l vadă. Unul spune: nu-l pot vedea, probabil că nu este aici. Celălalt spune: nu-l pot vedea, probabil că sînt orb.

Compătimiți-l pe acela care poate explica totul. Materialistul rîde de dificultățile cu care sînt copleșiți ceilalți, dar lipsa lui de dificultăți este cu adevărat comică.

◆
E necesar, iertată-mi fie expresia, să fim liberi. Altfel aranjamentele noastre etice cu ceilalți și cu noi înșine ar fi imposibile. Asta-i ceea ce nimeni nu observă despre idealism: este practic.

◆
Reproducerea tradiției nu este ca reproducerea genelor. La drept vorbind, tradiția nu este copiată, de vreme ce niciodată nu se transmite nimic exact așa cum este primit. Mai mult, moștenirea spirituală și moștenirea biologică se deosebesc prin rațiunile lor de supraviețuire. Prima promite mai mult decît e ea însăși: adevărul, binele, frumosul. Cea de-a doua se promite numai pe sine. Genele supraviețuiesc pentru ca genele să supraviețuiască mereu. Din acest punct de vedere, ele sînt profund inumane, chiar dacă reprezintă istoria fizică a umanității.

◆
Ascult de la o vreme vaietul lemnului. Nu seamănă cu vaietul uman. Nu este un vaiet al durerii, e un vaiet al adaptării – murmurul produs de o schimbare de forțe, de o tensiune care se sfîrșește, de o familiarizare cu forțele care împing și trag. Aș vrea să mă vaiet ca lemnul într-o zi.

◆
Nu-mi dați aur. Nu-mi dați argint. Dați-mi hîrtie. (O rugăciune.)

◆
Originea mea nu este sursa mea. Originea mea este doar un fapt empiric. Dar un fapt empiric poate avea semnificație spirituală.

◆
Locul tradiției este sufletul. Un gînd radical, pentru că el dă la o parte dintr-o lovitură toate lucrurile exterioare. (Tradiția trebuie transmisă sufletului, care nu poate fi transmis.)

Tradiția nu se reproduce. Se aruncă și se prinde. Mult timp trăiește în aer.

◆
Care este cel mai frumos cuvînt în limbă? Un prieten mi-a pus întrebarea asta cu mulți ani în urmă. Am răspuns fără ezitare. Cel mai frumos cuvînt din limbă este *filosofia*.

Confund eu oare filosofia cu religia? Nu, asociez filosofia cu religia. Dacă îți pasă într-adevăr de interioritate, ambele îți sînt aliate. Multe din răspunsurile religiei sînt întrebări pentru filosofie. O casă de rugăciune nu este doar o casă a religiei. Este și o casă a filosofiei, pentru că între zidurile ei se cer principiile prime și interesul față de principiile prime. Atîta vreme cît există case de rugăciune, biserici și moschei, gustul pentru filosofie nu se va pierde. Nu se poate spune același lucru despre universități.

◆
Mă plimbam prin parc de-a lungul pîrîului. Lumina era argintie. Un sticlete plana deasupra potecii, la cîțiva pași de mine. Paginile unei cărți rupte pluteau răzlețite pe apă. Eram străpuns - de ce, nu pot spune. Aș vrea să spun, dar nu pot spune. Și nu mă deranjează că-mi lipsesc cuvintele. Prețuiesc ceea ce nu poate fi spus. Nu-mi doresc să fiu o creatură a limbajului, unul din acei oameni "articulați" pentru care lumea este în permanență transparentă, care îți pot spune totdeauna ce se întîmplă. Uneori nu știi ce se întîmplă, iar neîndemînarea de a mă exprima trebuie să dea seama de exercițiul minții. Oricum, nu pot concepe transparenta lumii.

◆
Dacă negi autoritatea cerului, de ce-i arăți pumnul amenințător?

Contemplativul voluptuos. O figura spirituală.

◆
Îmi place pentru că este interzis. Atunci nu-ți place.

Păcatul este ruina plăcerii.

Vrei să rămîi copil? Atunci petrece-ți viața într-un război continuu cu unul din părinți. (Pîntecul negației.)

◆
Oamenii care cred că ei înșiși s-au creat sînt primejdioși, pentru că au un simț exagerat al maleabilității lucrurilor. Ei cred că lumea poate reîncepe. (Desigur, trebuie să se termine în primul rînd...)

◆
Revoluționarul este omul care nu suportă statutul de fiu. Își dorește să călătorească "doar cu numele lui."

Dar nu vă flatați tații! Ei nu vă pot elibera de voi înșivă. Nici o origine din lume nu vă poate proteja în fața realității proprii individualității.

Din descendență ajungi la ascendență.

N-are sens să te opui lumii și n-are sens să i te alături să o sprijini.

Nu vii din nimic, mergi spre nimic. Și poți ajunge acolo înainte de a muri.

◆
Opusul melancoliei nu este bucuria. Opusul melancoliei este deschiderea multiplă.

◆
Pe cînd suiam dealul în drum spre casă, am simțit nevoia să mă opresc și să-mi înclin capul. Nu numai credința te face să fii umil. Și îndoiala te face să fii umil. (De fapt, îndoiala te face și mai umil decît credința.)

Există oare un Dumnezeu al cercetării? Și cum este servit acest Dumnezeu al

cercetării - cu întrebări și răspunsuri?

◆
Mesianism? Nu cu prețul gramaticii.

◆
Pedepsește-i pe oameni pentru păcat, dar nu-i pedepsi pentru îndoială. Îndoiala este candoarea unui spirit descurajat.

◆
Libertatea nu se exprimă prin ura de sine. Ura de sine este, într-adevăr, o formă de nelibertate.

Dorești să scazi ce ți s-a dat? Ei bine, nu poți. Dar ceva tot poți să faci. Poți adăuga ceva.

Natura adițională a existenței umane — toate ortodoxiile și heterodoxiile încep să sufere cînd e vorba despre acest fapt uluitor.

Sîntem diverși și diversitatea îți conferă responsabilitate. Diversitatea este de natură etică, nu estetică — o doctrină a fidelităților.

Cu cît te bucuri mai mult, cu atît lucrezi mai mult.

◆
Înapoi la Washington. Smocuri verzi străbat la suprafață din pămîntul care se dezgheață și mi se face rău de atîta symbolism.

◆
În viața religioasă, obișnuința este un lucru esențial. În viața spirituală, obișnuința este detestabilă.

Azi dimineață, lumina părea nouă. Pe străzile din Georgetown, o nenoapte perfectă. Sinagoga arăta de parcă ar fi fost poleită cu o pojghiță de aur alb, ca într-un manuscris miniat.

◆
Am văzut peste drum o femeie frumoasă cu un picior diform — tîrîndu-și semeața piciorul. O emblemă a adevărului.

◆
Tradiția este șal, nu giulgiu. Într-un giulgiu ești pur. În șal ți-e cald.

◆
Este oare identitatea o problemă de curaj? Doar atunci cînd lumea este crudă. Dar lumea nu este totdeauna crudă. Într-o societate deschisă nu sînt erou pentru că sînt ceea ce sînt.

◆
Cel care a părăsit o dată casa, o va părăsi din nou. A învățat cum să trăiască acasă, departe de acasă. Nu este necredincios. Are un alt sistem de fidelitate.

Poți distruge obiecte, nu poți distruge geometria. Dar nici nu poți atinge sau gusta geometria.

◆
Nu te poți cufunda în același rîu de două ori: aceasta este o afirmație de monist ursuz. Fiecare rîu își are cursul lui: aceasta e afirmația unui pluralist ocupat.

◆
Primești iertare, dar asta nu înseamnă că ești de iertat.

◆
Ființele perfecte nu pot trăi în timp, iar omul nu poate trăi în afara timpului. Ce înseamnă, deci, perfecțiunea ființelor care trăiesc în timp? Perfectibilitate.

◆
Infinitul este inumanul. În aceasta constă atracția lui. Nu vreau să pretind că sînt imun la această atracție. De ce să nu cauți infinitul? Caută-l, deci. Dar să nu crezi că-l vei găsi; și dacă îl vei găsi, nu crede că poți fi infinitul. (Dar vrei să fii...)

◆
Și ce urmează după extaz?

Traducere de Magda Teodorescu

România literară 21

Bibliotecile virtuale

CU MULT mai multe resurse *en ligne*, și beneficiind de implicarea tuturor instituțiilor statului – francez, canadian, elvețian – pentru promovarea culturii francofone, web-ul francez oferă frumoase surprize nu numai din punctul de vedere al diversității sau al calității informației oferite, ci și din cel, mai dificil, al calității tehnice și al design-ului siturilor.

Căutarea textelor *numerizate* se poate face pomind de la anuare literare, situri care conțin, repertoriare, tocmai biblioteci virtuale! Fie situri interesate de științe, în general, cum găsim la adresa Bibliotecii Interuniversitare de Științe Jussieu, <http://bleuet.bius.jussieu.fr>, sau axate numai pe științele umane. Le descoperim gazduite pe serverele universităților și alcătuite pentru uzul studenților de limba franceză, cum este <http://www.sprachlabor.fu-berlin.de/lesconet> pentru studenții Centrului de Limbi Străine de la Freien Universität din Berlin, sau pe cele ale organizațiilor francofone din lume, cum este cel al Alianței Franceze de la Santa Clara, în California, <http://www.afscv.org>. Dar sînt și situri personale, actualizate prin aportul benevol al internautilor, paradoxal, poate, mult mai bogate și ergonomice. Unul din cele mai interesante este Foli'O'ctet, <http://folioctet.free.fr>, care conține un anuar de literatură francofonă, anglofonă și germanofonă, și proclamă: "Pour Foli'O'ctet les littératures secondaires n'existent pas". Un alt anuar, excelent realizat și integrat unei reviste literare pentru *e-lectori* este <http://www.zazieweb.com>. Pentru iubitorii de dramaturgie există un site, creat de doi profesori unversitari în Canada. André G. Bourassa și Barry Russell, <http://www.er.uqam.ca/nobel/c2545>, care repertoriază texte dramatice, furnizînd și cronologii, bibliografii și glossare din aceeași sferă.

Peste 400 de reviste și magazine electronice sînt accesibile de pe situl Bibliotecii virtuale a periodicelor, la adresa <http://biblio.ntic.org>, proiect canadiano-

francez destinat în primul rînd studenților francofoni.

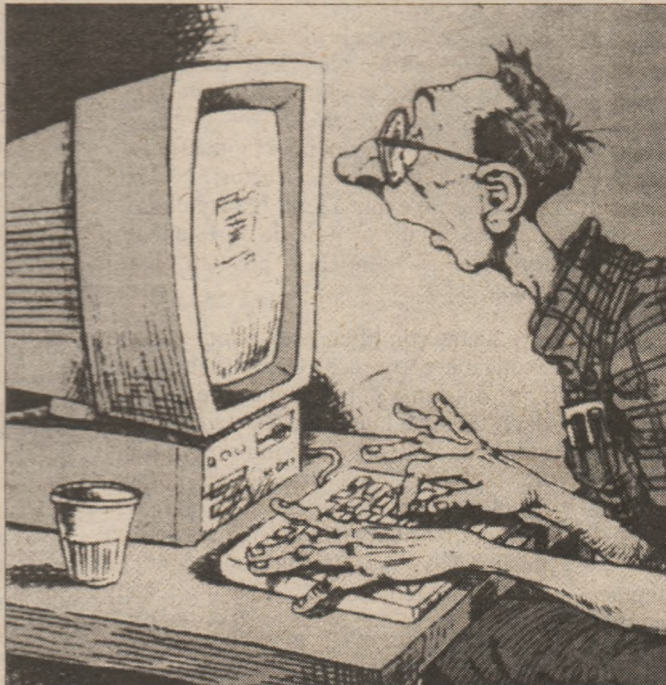
Biblioteci virtuale propriu-zise sînt însă cu mult mai multe, noi nu vom putea prezenta decît o parte, cele mai interesante dintre acestea. Și începem cu ceea ce reprezintă cea mai importantă bază de texte puse gratuit la dispoziția publicului: situl Bibliotecii Naționale a Franței, <http://gallica.bnf.fr>. Peste 80 000 de documente, mergînd de la texte de Ev Mediu pînă în prima jumătate a secolului XX, imagini și extrase sonore aparținînd patrimoniului național, prezentari tematice diverse (semnalăm un excelent dosar despre utopie, altul despre Proust etc.), prezentari cronologice ale istoriei culturale a Franței ș.a.m.d., alcătuiesc cîteva din plusurile care vă vor încînta accesînd aceasta adresa.

Aproape egal ca importanță, deși nu ca mărime, este situl Asociației Bibliofililor Universalii, ABU, <http://abu.cnam.fr>, realizat prin contribuția benevolă a membrilor asociației, și care conține, pe lîngă textele autorilor francezi aparținînd domeniului public (de la textele Evului Mediu la cele ale secolului al XIX-lea, în general), dicționare diverse (de substantive comune, prenume etc., întîlnite într-unul sau altul din aceste texte), și opere în franceză ale autorilor importanți englezi și germani clasici.

Un site impresionant, conținînd deopotrivă *link-uri* spre texte aparținînd altor situri, și documente *proprie*, precum și un anuar de situri pentru literatură în alte limbi, este <http://un2sg4.unige.ch/athena>, realizat de Pierre Perroud. Pe lîngă opere complete și referințe clasice, el repertoriază și texte de autori puțin cunoscuți, nu numai scriitori, dar și autori de texte științifice sau politice (Charles Briot, Paul Broco, Charles de Gaulle, de

exemplu) și chiar cîteva autori contemporani.

Colecția electronică a Bibliotecii Naționale a Canadei, <http://www.nlc-bnc.ca>, cuprinde reviste, cărți, prezentări tematice, partituri, înregistrări istorice aparținînd patrimoniului canadian, dar și informații și resurse ample despre literatură pentru tineret sau s.f.-ul.

O inițiativă aparținînd de data aceasta Ministerului Francez al Afacerilor Externe, mai precis, Spațiului Cultural, găzduit pe situl acestuia, o reprezintă Mica bibliotecă portativă. Este vorba de o antologie de texte, în general de mică întindere, din literatura franceză și nu numai, alcătuită de Olivier D.J. Tableau, în care putem găsi, alături de omniprezenții Balzac, Baudelaire, Diderot, Lamartine, Stendhal, Eugen Sue, Féval (poate pare paradoxal, dar aceștia din urmă au un tot afit de mare succes pe Internet ca și *confrății* lor privilegiați de Academie și de gusturile criticilor) și Proust (prezent cu *Du côté de chez Swann*), Radiguet, poeți simbolști, marchizul de Sade (cu *Les infortunes de la vertu*)...

Pentru cei interesați de literatura franceză veche, recomandăm situl Laboratorului de Franceză Veche din cadrul Universității din Ottawa, <http://www.uottawa.ca/academic/arts/lfa>. Aici, în afară de textele de referință, prezente în mai multe versiuni, conform manuscriselor folosite, avem la îndemînă și explicații de gramatică și lexic aplicate, indexuri de ocurență a unor cuvinte și indicații bibliografice.

O antologie de literatură contemporană, născută din *frustrarea* "de ne pas trouver de renseignements en français sur certains écrivains", este <http://anthologies.free.fr>. Prin urmare, aici putem găsi referințe și extrase din autori puțin promovați pe siturile franceze: Italo Calvino, Wilkie Collins, Milorad Pavic, John Irving și alții, scriitori "dits «mineurs» que d'autres dits «majeurs»". Fiecare beneficiind de o scurtă prezentare, bibliografie, comentarii la cîteva din cărțile importante și *link-uri* spre situri cu extrase, documente sau studii.

Tot o antologie, de data aceasta de poezie, unde putem descoperi fragmente sau poeme ale unor autori moderni sau chiar contemporani, este Le Club des poètes, <http://www.franceweb.fr/poesie>, ca texte sau fragmente sonore (printre autori: Apollinaire, Aragon, Artaud,

Louise Labé, Paul Claudel). Situl conține în plus un cenaclu și o secțiune destinată poeziei pentru copii.

Web-ul francez, însă, este extrem de bogat în situri cu caracter pedagogic, conținînd operele în general recomandate de canon. Unul din acestea, <http://www.swarthmore.edu/Humanities/clicnet>, este realizat de Carole Netter pentru studenții interesați de învățarea limbii franceze, de la Universitatea Swarthmore, Pennsylvania. Pe lîngă autorii clasici, acesta propune și fragmente din autori contemporani francofoni (francezi, marocani, canadieni ș.a.m.d.).

Un site realizat prin preluarea și dezvoltarea inițiativelor culturale ale lui Jules Ferry, ministru francez al Instrucției Publice între 1879 și 1883, ale cărui reforme încercau să transforme cunoașterea (cultura franceză) într-un bun gratuit și universal, găsim la <http://www.julesferry.com>. Aproximativ 300 de opere literare clasice (nu numai franceze, dar în limba franceză) dau, și prin selecția autorilor, măsura atitudinii conservatoare a sitului.

De același tip (opere clasice, *canonizate*, în cea mai mare parte), dar aparținînd unei inițiative locale, Bibliotecii

Municipale din Lisieux, este și Biblioteca electronică din Lisieux, <http://bmlisieux.com>. Pe lîngă Mallarmé, Baudelaire, Balzac, Gautier, autori studiați la școală, situl din Lisieux ne propune și texte ale unor autori *de raft secund*: Saint-Hilaire, Octave Mirabeau, Léon Bloy...

În aceeași veselă tovarășie a rafurilor și rangurilor bătrînelor biblioteci, vă supunem atenției și o mică antologie de *Comptines, chansons et poésies* pe situl <http://www.momes.net>, în care, grupate pe teme, descoperim poezioare pentru copii despre cele mai neașteptate lucruri (de la animale, clasate cu atenție, apă, personaje, jocuri pentru degetele, numărători, poezioare despre timpul care trece, fructe și legume, vînt, mamă, tată și întreaga familie, pentru cînd te prezinți, despre haine, și tot așa).

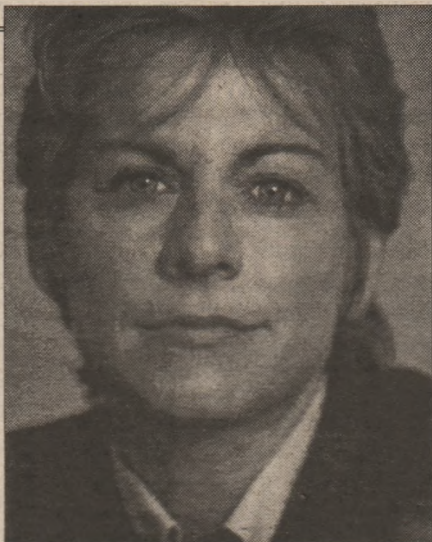
În final, *pour la bonne bouche*, iată un site de literatură veche în... n-o să credeți, limba latină: <http://www.fh-augsburg.de/lharsch/augustana.html>. Aici aflăm că "AppleMac et Netscape his paginis optimum visum dant" și că "haec paginae proponent Musa adiuvente in lingua Latina". Situl conține texte și cronologii ("facta et ficta") pentru literatura latină și greacă, în limba latină, dar și, revenind în zona limbilor moderne, literatură engleză, franceză, germană, italiană și spaniolă, în limbile respective, înaintînd pînă la începutul secolului XX. De la *Juramintele de la Strasbourg* la poeziile lui Apollinaire, nu afit literatura franceză este protagonistă, ci, în felul acesta aplicat și vag glumeț, limba literară franceză. Același lucru înțimplîndu-se și în cazul celorlalte secțiuni.

"Bibliotheca laudanda", și noi, deși doar *hospites carissimos* în lumea *pdf, *htm și a celorlalte soluții tehnice de facilitare a accesului la cărți, nu putem să nu observăm bătațiile canonice, egalizarea valorică a autorilor care capătă cu toții drept de cetate în enciclopedia pe care o reprezintă printre altele Internetul.

Roxana Racaru

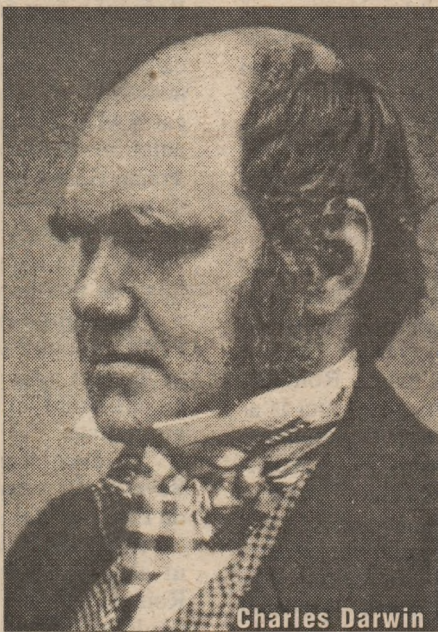
Fascinația morbidului

LA 44 de ani, Patricia Cornwell - autoarea unei serii de 11 romane polițiste avînd ca eroină principală o femeie medic legist, Kay Scarpetta - figurează printre cei mai populari scriitori de thrillers din lume. Cărțile ei s-au vîndute în 70 de milioane de exemplare, ceea ce i-a adus o avere imensă. Acum un an, ea a cedat drepturile cinematografice ale personajului Scarpetta firmei Sony, proprietara studiourilor Columbia Pictures, pentru o sumă de 100 de milioane de dolari, cu singura condiție ca imaginea doctoarei să fie respectată. Bogată, frumoasă, inteligentă și cu un real talent de povestitor, această "regină a polarului" îi fascinează pe jurnaliști atît prin predilecția ei pentru morbid, cît și prin generozitate și căldură umană. Ambele cu explicații într-o biografie ieșită din comun. Crescută de o mamă maniaco-depresivă, la 9 ani, cînd aceasta s-a internat într-un ospiciu, a lăsat-o la ușa unui evanghelist pe care nu-l cunoștea, dar despre care bănuia că-i va ajuta fetița. Și nu s-a înșelat: familia evanghelistului a crescut-o pe Patricia cu toată iubirea. După studii de filologie engleză, tînăra Patsy s-a măritat cu unul din profesorii ei și a devenit jurnalistă specializată în anchete criminale. După doi ani, s-a plictisit de această muncă oboșitoare, a divorțat și s-a apucat de scris, inventîndu-și o eroină prin care dădea anatomopatologiei o alură sexy și modifica resorturile prea uzate ale romanului de serie neagră. Căci Kay Scarpetta nu urmărea piste false, nu se bătea cu răufăcători și nu intra în încurcături primejdioase ci descoperea cheia intrigii pe cadavrele autopsiate. Pentru a se documenta, Patricia Cornwell a lucrat timp de șase ani alături de medicii legiști din Virginia, și-a petrecut zile întregi la morgă și în laboratoare, s-a specializat în balistică și medicină legală, într-un cuvînt s-a identificat cu Kay Scarpetta într-atît încît cititorii au ajuns să le confunde.

Cutia lui Annie

● Randal Keynes este stră-strănepotul lui Charles Darwin. Într-o zi, el a găsit într-un cufăr cu vechi obiecte de familie trusa de scris a fiicei celei mai mari a lui Darwin, Annie, preferata tatălui, moarta la vârsta de 10 ani. Printre pene de gîsca, plicuri și hirtie de scrisori, în cutie se aflau și notițe ale celebrului biolog despre starea fetiței în cursul ultimelor ei luni de viață, însemnari din care reiese că tragica încercare personală i-a marcat concepția științifică. Darwin era convins că fata lui moare fiindcă anumite condiții o făcuseră inaptă să trăiască, iar dintre motive se găsea și la faptul că fusese concepută de rude de sînge (soția lui, Emma, îi era verișoară). Cu toate că, atunci cînd s-a căsătorit, în 1838, teoria lui asupra selecției naturale era în linia mari formulată, Charles Darwin a ezitat să o publice, temîndu-se de reacția lumii creștine. Moartea lui Annie i-a redeschis interesul pentru lucrările lui ști-

Charles Darwin

ințifice și, în 1858, după ce a luat cunoștință de ideile, foarte asemănătoare cu ale lui, ale tînarului naturalist Alfred Russel Wallace, s-a decis să publice *Originea speciilor pe calea selecției naturale*, apărută în 1859. Fiindcă este unul dintre cei mai mari gînditori ai umanității, despre Darwin s-au scris multe biografii. Dar ceea ce aduce nou volumul *Annie's Box* de Randal Keynes este faptul că are ca temă viața afectivă a savantului și modul cum soția și cei zece copii i-au influențat gîndirea științifică. În plus e și un emoționant portret al vieții de familie în secolul XIX, polemizînd cu prejudecata că în epoca victoriană copiii din clasa mijlo-

cie n-aveau drept de opinie în casă. Emma și Charles aveau idei foarte liberale în materie de educație și lasau copiilor lor libertatea de a se manifesta. Recenzînd cartea lui Keynes, "Financial Times" o recomandă ca pe un aport prețios la istoria darwinismului.

Umorul - o treabă serioasă

● Cercetătorii au demonstrat că umorul crește capacitatea de concentrare, creativitatea și eficacitatea muncii, favorizează o gîndire constructivă și de aceea conducătorii de întreprinderi trebuie să-l ia în serios. În SUA, de exemplu, marile societăți au în schemă un consilier în materie, ba unele instituții au chiar o cameră specială, *humor room*, în care salariații pot viziona în pauze scheciuri comice la video, pot citi benzi desenate și asculta bancuri. În Olanda însă, umorul a fost lăsat pe ultimul plan și, dorind să remedieze această situație, Gydo Thys, expert în domeniu, a creat în urmă cu mai bine de un an o fundație, "Stichting Humor", care are ca obiectiv să dea umorului locul ce i se cuvine în procesul muncii. În-să, lipsiți de umor cum sînt olandezii, fundația n-a găsit nici un sponsor. Un alt specialist, Adrie Pinxten, care conduce un curs intitulat "Effectief Lachen" (A ride eficace), vrea să îi învețe pe olandezi să îndrăznească să exprime ceea ce gîndesc despre ei înșiși și despre ceilalți, exagerînd problemele, întorcîndu-le pe dos, creînd un decalaj între ceea ce așteaptă lumea și ceea ce fac ei la un moment dat. Modul neașteptat de a acționa este în anumite situații o sursă de umor care destinde atmosfera - lucru extrem de necesar în perioadele de activitate intensă, stress și depersonalizare - scrie publicația "De Volkskrant" din Amsterdam.

Avangarda spaniolă a anilor '60

● Publicată în aprilie 1970 la Barral Editores într-un tiraj de 6000 de exemplare, antologia *Nueve novísmos poetas españoles* (Nouă foarte noi poeți spanioli) alcătuită de Josep Maria Castellet a fost reeditată de curînd la Ed. "Peninsula" din Barcelona, ca un omagiu adus antologatorului la împlinirea a 75 de ani. Cei nouă poeți, născuți cu toții după războiul civil, sînt împărțiți după vîrsta: de o parte seniorii, Manuel Vázquez Montalbán, Antonio Martínez Sarrión și José María Álvarez, născuți între 1939 și 1942 și care s-au ridicat pe umerii generației precedente, de cealaltă cei mai tineri, năs-

cuți după război, fervenți partizani ai rupturii de înaintași - Félix de Azúa, Pere Gimferrer, Vicente Molina Foix, Guillermo Carnero, Ana María Moix și Leopoldo María Panero. Grupajul de poeme al fiecărui autor e precedat de o artă poetică. Reeditarea conține o prefață nouă a lui J.M. Castellet și un savuros apendice despre receptarea critică a antologiei acum 31 de ani și polemiciile pe care le-a stîrmit. Foarte interesant pentru cititorul spaniol de azi e faptul că poate constata modul cum au evoluat tinerii de atunci, majoritatea ajunși nume de referință ale literaturii contemporane.

Frumoasa Otero

● Carmen Posadas, scriitoare uruguaiană stabilită la Madrid, e de cîțiva ani un nume cunoscut pentru cititorii hispanofoni: în 1998 a primit premiul "Planeta" pentru mordantul roman de moravuri *Mici infamii*, alt roman satiric despre societatea madrilenă, *Cinci muște albastre*, s-a vîndut într-un tiraj impresionant, iar acum tînara romancieră malițioasă a lansat, tot la Editura Planeta, o altă carte de scontat succes, *Frumoasa Otero*. De data aceasta consacrată unui personal real, Carolina Otero, o curtezană spaniolă celebra în "La Belle Epoque". În "Cambio 16", Carmen Posadas povestește că interesul pentru "femeia fatală" i s-a trezit cînd a aflat că aceasta s-a retras din lume la 46 de ani și a mai trăit în uitare pînă la 97. "Ceea ce m-a fascinat a fost mai mult declinul decît gloria. Am vrut să înțeleg ce s-a petrecut de fapt cu ea." Cum a ajuns o fetiță din flori dintr-un sat din Galicia, mică vagaboandă violată la 10 ani, Frumoasa Andaluză care a distrus multe inimi și averi? A provocat nu mai puțin de șase sinucideri din amor, prin patul ei s-au perindat regi și milionari care i-au permis să dea friu liber patimei pentru jocurile de noroc. După calculele lui Carmen Posadas, Frumoasa Otero a lăsat la masa verde a cazinourilor nu mai puțin de 68 de milioane de pesetas, un yacht, o insulă, un colier de perle negre în greutate de două kilograme și multe alte "flecacuri" cu diamante și smaralde. În 1965, a murit la Nisa, chiar în fața Cazinoului. Explicația romancierei pentru destinul neobișnuit al acestei femei: "Ea n-a fost niciodată sclava unui bărbat, ci doar a pasiunilor ei. Cred că, de fapt, viața i-a fost o lungă război împotriva bărbaților, pentru trauma din copilărie".

O revistă atipică

● "R de réel" e o revistă trimestrială franțuzească, ale cărei apariții sînt consacrate citei unei litere din alfabet. Numărul 9, cel mai recent, a ajuns la I. Așa că temele eseurilor sînt *imagine și ilustrație, instrucțiune, imaginar și interviu, insulă, italian și iconoclaști* - la acest ultim capitol figurează și membrii unei "Internaționale stupidaționiste", care fac obiectul unei benzi (bande?) desenate. Imaginația redactorilor și graficienilor e debordantă (de pildă, fiecare pagină fără soț are în colțul superior din dreapta vinieta unui măgar care, la o răsfoire rapidă, pare că se animează), iar textele nu fac economie de ingeniozitate și umor.

Provocări și megalomanie

● Jeanette Winterson a avut un debut răsunător cu romanul *Portocalele nu sînt singurele fructe*, distinct cu Premiul Whitbread în 1985, iar următoarele ei cărți, *Pasiunea lui Napoleon*, *Sexul cireșelor*, *Scris pe trupuri* au declanșat coruri de elogii critice. Numai că talentata romancieră irita pe toată lumea cu megalomania, capriciile și provocările ei (nu ezita să afirme despre sine că e genială, la fel de înzestrată ca Shakespeare, că a avut o relație lesbiana cu agenta ei literară și că acum are

altă "soție" etc.). Cînd, într-un interviu televizat, i s-a cerut să numească autorul ei contemporan preferat, Jeanette s-a desemnat fără ezitare pe sine: "Astăzi, printre scriitorii de limbă engleză, nimeni nu se apropie de exuberanța, pasiunea și fidelitatea mea față de cuvînte". În ultimii trei ani, admirația publicului și a criticii față de "geniul anilor '80" e în continuă scădere. Deja cronicile la *Scris pe trupuri* au avut și obiectii, iar cele la volumul *Artă și minciuni* au fost de-a dreptul negative. Ceea ce nu o împiedică să continue să facă valuri, inclusiv pe Internet, unde la adresa <http://www.jeanettewinterson.com> dezvăluie tot soiul de amănunte intime din viața ei.

"A patra mîină" a lui John Irving

Romancierul american John Irving (n. 1942) a fost un licean mediocru, preocupat mai mult de sport decît de învățatură. Și universitatea și-a ales-o tot în funcție de antrenorii cei mai buni. Înclinația pentru scris și-a descoperit-o la un curs de creație literară, dar hotărîtoare pentru cariera lui de scriitor va fi bursa de studii de un an, la Viena, în 1963. Din această experiență își va extrage materia romanului de debut, *Eliberarea urșilor*, publicat în 1968 la Random House. Cartea s-a bucurat de recenzii bune, ca și următoarele două, *Metoda apei* (1972) și *Căsătorie de categoria 158 de livre* (1974), dar abia *Lumea văzută de Garp* (1978) va fi un best seller, un enorm succes comercial (peste trei milioane de exemplare vîndute, Premiul Național al Cărții în 1979) și de critică deopotrivă. Un "fenomen" prin care chipeșul autor e ridicat la rang de vedetă internațională (în românește *Lumea văzută de Garp* a apărut în 1998, în traducerea foarte bună a Irinei Horea, la Editura Univers). Au urmat mai multe romane majore, între care *Hotel New Hampshire* (1981), *Opera lui Dumnezeu*, *Partea Diavolului* (1985, romanul preferat al autorului) și *O văduva de hirtie* (1998). De curînd la Ed. Random House din New York, a apărut un nou op semnat de John Irving, *The Fourth Hand* (*A patra mîină*). În

cronica sa din "The New York Times", criticul Richard Eder e rezervat în aprecieri, recunoscînd în carte calități și defecte deja cunoscute din romanele anterioare. Dintre defecte enumera tușele stingace de misticism, anticiparea onirică și vaporeasă, un personaj masculin plicticos, iar dintre calități - numărul rezonabil de pagini (chiar dacă Irving nu-și reprimă totdeauna tendința de a lungi vorba) și un personaj feminin pentru care merită să parcurgi meandrele poveștii de tot bizare. Personajul masculin, Patrick, jurnalist de televiziune, un seducator cam cinic, își pierde, în timpul unei transmisii în direct de la un circ din India, o mîină, încercînd să înregistreze printre grații răgetele leilor. Scena e văzută de milioane de persoane, între care un chirurg din Boston și o femeie din Wisconsin, care îi donează mina soțului ei, mort într-un accident. Văduva, Doris Clausen, pune o singură condiție: să aibă dreptul de a vizita... mina grefată lui Patrick. Pe care îl seduce, cu unicul scop de a-și prezerva defunctul soț, avînd un copil cu acela care îi poartă mina. Tema centrală a cărții e evoluția lui Patrick spre statutul de bărbat responsabil, dar Richard Eder crede că transformările subtile ale eroinei sînt mult mai interesante, originalitatea întregului roman bazîndu-se pe modul în care Doris își plantează repere într-o lume instabilă.

Vechiul Testament cu top modele

● O nouă versiune a Vechiului Testament, sub forma unui periodic pe hîrtie velină, va apărea anul viitor - scrie "The Daily Telegraph". În chip de personaje biblice, în această revistă vor poza top modele celebre, sub obiectivul celor mai reputați fotografi de moda din lume. Proiectul are drept obiectiv atragerea tinerilor care, s-a constatat, nu mai citesc Biblia, considerînd-o plictisitoare. Pentru primul număr, manechinele Markus Schenkenberg și Claudia Schiffer îi vor încarna pe Adam și Eva. Grupul Fishtank, care va edita "revista", a pornit de la constatarea că cea mai mare parte a edițiilor Vechiului Testament n-a schimbat nimic de la 1454, de la Biblia lui Gutenberg și se simțea o acută nevoie de a aduce Cartea Cărților la spiritul vremii noastre, pentru a o face accesibilă tinerilor între 15-30 de ani. Proiectul pare a interesa și alte mari grupuri editoriale, cu care Fishtank se află în tratative.

Revista revistelor

Sub egida Academiei?

O știre bulversantă ne aduce *EVENIMENTUL ZILEI* din 9 august: un deputat PRM, pe numele său Hoge, a editat, cu sprijinul profesional al unui senator PRM, pe numele său Buzatu, și sub egida Academiei Române, volumul *Naționalistul*, cuprinzând articole din presa post-decembristă ale liderului PRM, pe numele său Vadim, cum ar fi *Complexul iudaic de inferioritate, Acești evrei care ne guvernează* și altele *ejusdem farinae*. Prețul: 21.000 de lei una bucată de naționalist. Putem înțelege de ce din solda de parlamentar a hoștei s-a plătit o antologie precum această din gindirea antisemită și xenofobă a mai mareului său. Putem înțelege și savantele consilii oferite junelui Hoge de către mai vîrstnicul istoric și vice de Senat pentru buna alcătuire a ediției. Putem înțelege și că editorul nu vrea să facă bani de pe urma insanităților ideologice ale lui Vadim, evaluând cartea la jumătate kilul de telemea de oaie și la 250 de grame de mușchi de porc. Ceea ce nu putem înțelege e chestia cu egida Academiei Române. Asta chiar ne-a lovit în moalele capului. Cronicarul nu știe, în clipa în care scrie aceste rânduri, dacă instituția națională cu pricina a reacționat în vreun fel la știrea care-i pune *Naționalistul* în circă. Dacă n-a reacționat, ar trebui s-o facă. Fie respingînd cu academică demnitate ce i s-a pus în circă, fie acceptînd cu academica rușine că a greșit și invitîndu-i pe responsabili cu difuzarea antisemitismelor lui Vadim spre alte slujbe și onoruri. Eventual, în PRM, cunoscut loc de odihnă pentru spiritele naționaliste din purgatoriul (citește: tranziția) României actuale. ♦ Cronicarul simte nevoia să șară de la o boacăna la alta (contrară). În *CUVÎNTUL* din iunie, dl Cristian Bădiliță se transformă într-un emul al d-lui

Patapievici și scrie negru pe alb: "Poporul român, alcătuit și din prietenii, rudele, colegii noștri apropiați, nu din elemente abstracte și imponderabile, e un popor complet infantilizat, complet idiotizat, fără patință de vindecare decît printr-un miracol divin." Unu la mîna: dintre cei care alcătuiesc poporul român, dl Bădiliță se exclude pe sine, lăsînd mizeria participării la plămădă doar rudelor, prietenilor și colegilor apropiați. Doi la mîna: pe cale de consecință, sau poporul nu este complet idiotizat etc., de vreme ce dl Bădiliță rămîne pe dinafară, sau este complet etc. și atunci dl Bădiliță trebuie să facă onorabilă amendă declarînd că nu e român. În treacăt să spunem că dl B. este mai aproape de ultima variantă. D-sa mărturisește a-și fi redactat "opera" (ghilimelele modestiei îi aparțin) în Occident și precizează: "Cu resursele culturii strămoșești neputînd produce altceva decît articolașe nivel *Dilema*, 22 etc., onorabile, de altminteri în context nul." Cronicarul mulțumește d-lui B. a nu fi menționat articolașele nivel *România literară* cu care a debutat. Cît despre contextul nul, ar fi fost destul ca dl B. să aibă cunoștința de cei care semnează în același număr din *Cuvîntul* spre a nu fi făcut afirmația cu pricina. ♦ Revista 22 din 7-13 august conține mai multe texte demne de relevat. Sa ne oprim doar la două. Un pamflet spiritual publică dl Șt. Aug. Doinaș sub titlul *Țara Premiilor Nobel*. Un amplu studiu consacra dl Gelu Ionescu volumelor de memorialistică *Trecut-au anii...* și *La Apa Vavilonului* de Virgil Ierunca și, respectiv, Monica Lovinescu. Cronicarul e bucurat de revenirea în publicistică a d-lui Gelu Ionescu, după o destul de lungă absență, și, încă, printr-un studiu întins pe șase pagini de revistă, chiar dacă nu poate lăsa neremarcată o anume înclinație cam circotoasă. Dar noi să fim sănătoși și necircotoși!

Semnale de alarmă

Un studiu al firmei internaționale de consultanță "Oxford Analytica" dezvăluie pentru cei interesați ceva ce românii au descoperit de la alegeri încoace. În țara noastră opoziția democratică există mai mult cu numele. Citat de *ADEVĂRUL* și *COTIDIANUL* în extenso, studiul mai arată că potrivit tuturor indicațiilor partidele de stînga vor guverna încă multă vreme de aici încolo în România. Lipsa de control asupra guvernării PSD se mai afirmă în acest studiu ar sta la baza dorinței partidului de guvernămînt de a înghiți statul și de a institui un control deplin asupra vieții publice din țară, mai scriu cele două ziare, citînd studiul amintit. Rolul de cenzor al partidului de guvernămînt a rămas pe umerii presei mai spune "Oxford Analytica", întregind acest tablou. Cunoscute fiind însă dificultățile economice prin care trece presa, se naște pe bună dreptate întrebarea în ce măsură poate ea îndeplini serios și sistematic un asemenea rol? ♦ Îngrijorător e faptul că opoziția democratică nu dă semne de întărire și că mesajele ei nu au ecou în

LA MICROSCOP

Scandalul candidaturii la NATO

DE CURÎND, dl Adrian Severin a publicat în *Ziua* un editorial, în calitate sa de comentator politic al acestui ziar. Să nu uităm însă că același Adrian Severin e și un membru marcant al partidului de guvernămînt. Asta pentru a nu mai aminti că semnatarul editorialului la care mă refer e și președintele Adunării Parlamentare a OSCE. Teza d-lui Severin era că succesul partidului de guvernămînt în proiectele de integrare în NATO și UE, precum și în chestiuni de reforma ar fi un succes al României. Nu știu dacă există cineva care să-l poată contrazice pe fostul ministru de Externe al României în această privință. Dl Severin pledează, în materie de NATO, pentru armistițiul propus de premierul Năstase forțelor politice. Și nu fără teme. România nu prea are multe de oferit, nici la această oră, în calitate ei de candidată la integrare în Alianța Nord-Atlantică. Cu reforma în armată România stă cum stă, cu progresele economice situația e și mai puțin atrăgătoare. Astfel că principala ofertă integraționistă a României ar fi consensul forțelor politice în privința integrării.

Altfel spus, dl Adrian Severin pune în pagină într-o formă atractivă politic oferta premierului Năstase, folosindu-se de autoritatea pe care o are. Nu știu cu ce efecte, dar mă întreb cu ce intenții. Caci dacă premierul însuși voia un adevărat armistițiu pe această temă, înainte de a-l face public, ca pe o somăție, putea să-l discute, la vîrf, cu liderii partidelor parlamentare, pentru a negocia răspunsuri afirmative.

Oferta premierului, făcută în termeni mult prea generali, i-a determinat pe liderii partidelor opoziției democratice să creadă că armistițiul politic în privința integrării în NATO ar fi tot una cu un armistițiu în care

Opoziția ar înceta să-și mai exercite rolul.

Citînd în această ofertă o propunere de armistițiu total, partidele opoziției democratice au refuzat-o, fără a uita să afirme că doresc și sprijina integrarea României în NATO. Refuzul a fost formulat de PD într-o manieră agresivă, reamintind faptul că pe vremea cînd se afla în opoziție, actualul partid de guvernămînt a atacat NATO, din cauza intervenției Alianței în Iugoslavia. Prin vocea lui Traian Băsescu, PD-ul a sfătuit PSD-ul să-și rezolve mai întii problemele de credibilitate pe care le are cu NATO. Din această perspectivă, nu e lipsit de interes faptul, că PRM, care a avut o atitudine marcat anti-NATO în timpul conflictului din Iugoslavia, se declară gata să gireze partidul de guvernămînt în eforturile sale integraționiste.

Să revenim însă la pledoaria d-lui Severin. Pe vremea cînd era ministru de Externe, dar și ulterior, dl Severin avertiza asupra unor relații cu KGB-ul ale unor factori de influență din România, relații care ar fi putut împiedica cooptarea României în NATO. Din așa-numita listă a lui Severin, o listă fără nume, nu s-a ales nimic. Totuși, e greu de înțeles de ce, acum, dl Severin nu pune degetul pe rana PSD, de a scoate în față foști membri marcanți ai Securității, planțați în funcții decidabile. În această privință, scandalul Priboi nu reprezintă, se pare, decît un aspect, nu unul singular. Astfel că reproșurile opoziției față de partidul de guvernămînt s-ar putea să reprezinte mai mult decît simple șicane de moment, ci să însemne chiar sfaturi de luat în seamă dacă PSD a luat în serios problema intrării în NATO a României.

Cristian Teodorescu

rîndurile populației. Din acest punct de vedere, partidul de guvernămînt știe să țină scena *ocupată* cu propriile sale mesaje. Ar fi o prostie însă ca puterea să fie acuzată că știe să-și facă treaba. Inabilitățile opoziției nu pot fi trecute nici ele pe seama puterii căreia nu i se poate cere să facă un plan pentru sprijinirea adversarilor. Și așa începuse să se vorbească la un moment dat în presă de opoziția miluită a liberalilor, reluînd o veche sintagmă din presa autohtonă de la începutul secolului trecut. Conștient cum stau datele problemei, premierul Năstase a putut căina opoziția că trece printr-o criză de lideri, cu referire la președintele PNL, Valeriu Stoica, și la cel al PD-ului, nărașul Băsescu. Un lucru pe care îl știu, în egală măsură, și Adrian Năstase și președinții acestor partide e că PRM-ul lui CVTudor poate cîștiga puncte prețioase în situația existentă. Ideea că partidul lui CVTudor trebuie izolat politic e irealizabilă fie și numai pentru că printre parlamentarii partidului de guvernămînt sînt unii care votează cot la cot cu reprezentanții PRM-ului. La rîndul lor, parlamentarii peremiști votează periodic alături de cei ai partidului de guvernămînt, într-un joc menit să-i convingă pe alegătorii care au mers pe mîna PDSR-ului că PRM-ul le poate prelua, la o adică, speranțele care i-au făcut să aleagă actualul partid de guvernămînt, oferindu-le soluții radicale, chiar dacă acestea sînt inaplicabile într-un stat de

drept. ♦ Presa cotidiană, care alocă spații ample prezentării conflictelor dintre opoziția democratică și partidul de guvernămînt, nu e la fel de generoasă în explicarea jocului făcut de PRM și a primejdiilor sale. Citim periodic cite un editorial, cum a fost cel semnat de Cornel Nistorescu în *EVENIMENTUL ZILEI*, în care acesta cerea republicarea operei *uitate* a lui CVTudor de aplaudator de serviciu al familiei Ceaușescu. La 11 ani de la Revoluție, cîți ar mai fi cei care ar avea o reacție de oripilare față de slugărniciile poetice și nu numai ale lui CVTudor la adresa Ceaușestilor? ♦ Răspunzînd la pamflet cu pamflet, atunci cînd sînt atacați în paginile *ROMÂNIEI MARI*, editorialiștii presei centrale intră într-un joc personal de replici cu ziaristul care e CVTudor, ceea ce îi poate face pe cititori să-și închipuie că la mijloc ar putea purta polemici de tip care pe care, nu probleme de principiu. Or, atîta timp cît presa cotidiană nu va lua în serios strategia PRM pentru a o prezenta ca atare opiniei publice, atîta timp cît, pe de o parte, personajele pitorești ale acestui partid vor fi ridiculizate, consemnându-se, în paralel la știri sau în cronici parlamentare ce a mai făcut PRM-ul, fără o analiză atentă a semnificațiilor acestor fapte, mult mai grave decît că Irina Loghin habar n-are de politică, PRM-ul va cîștiga puncte și cu ajutorul presei cotidiene.

Cronicar

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 251100296100089 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pi peră, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediție. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69.
Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9, 30-13.
Abonamente în 2001: 3 luni - 104.000 lei; 6 luni - 208.000 lei;
1 an - 416.000 lei. ISSN 1220-6318

Imprimat la
NAȚIONAL ROM

24 pag - 8.000 lei
La redacție: 6.000 lei